SALGA ATTILA

A mátészalkai kalandor regényes története

„Meg kell szerezni mindent lehetőleg még ma, mert holnapra talán már semmi se marad!”

„Ne vegyél el semmit, intézd úgy, hogy önszántukból adják!”

ISBN 978-963-9934-20-7

TARTALOM

A szélhámosok koronázatlan királya

(Fülszöveg vagy a hátsó borítóra szánt szinopszis)

A mátészalkai születésű Strassnoff Ignác (1868-1933) bűnügyi aktái fél mázsát is nyomhatnak. Ő volt az egyház és az arisztokrácia szellemes vámszedője, az élet színpadán rögtönzött szerepeket eljátszó zseniális kalandor, a nagyvilágot megjárt szélhámoskirály. Sziporkázott az ötletektől. Gyakran azért szedte rá áldozatait, hogy feljebb kerüljön a társadalmi ranglétrán, s így megnyílhassanak előtte a mágnások, az úri társaságok ajtajai. A prímás palotájában Eszterházy hercegnek és huszártisztnek adta ki magát, a nyitrai és szombathelyi püspöknél miniszteri tanácsosként „vizsgálódott", a zágrábi érseket külügyminiszteri biztosként csapta be. Ha kedve kerekedett huszártiszti egyenruhájában ezerszámra rendelt kötőféket, bekecset, tonnaszámra igényelt lisztet, szalmát, zabot. A haszon természetesen előre a zsebébe vándorolt. Rászedte a detektívfőnököt, behízelegte magát a gazdag szépasszonyoknál, akiktől ékszereik birtokában angolosan távozott. A kaszinóban nem játszott, mégis nyert, és Rigó Jancsi helyett ő húzta el a cigányprímás szerelmének, Chimay hercegnőnek a nótáját.

Ma már talán az olvasó sem veti meg csalásaiért a nagy kalandort, aki Európa számos országában, de még Amerikában is „fellépett" barátnőjével, Zelmával együtt. Ezek a szélhámosságok rendszerint nem azért történtek, hogy a bohém Strassnoff Ignác anyagi hasznot húzzon belőlük. A pénzszerzés természetes folyománya volt az eseményeknek. A kalandor bűnesetei napjainkban nem keltenek félelmet, inkább szórakoztatnak és felüdítenek.

Ha mások számára felfedezetlen vagy megoldhatatlannak látszó problémával találkozott, gyorsabban vert a szíve, hevesebben lüktetett a vére. Izgatta a játék, fűtötte felfokozott hiúsága – az az érzés, hogy kiváló színészi adottságainak köszönhetően ő más ember, mint a többiek. Világlapok foglalkoztak eseteivel, a németek könyvet írtak róla, egyik-másik hajmeresztő történetét színdarabban vitték a közönség elé, de Strassnoff Ignác élete kimeríthetetlen. Nem úgy beszél dolgairól, mint egy nyertes díjbirkózó a mérkőzés után. Legtöbbször nem dicsekszik, hanem újra élvezi a fordulatokat, a hallatlanul mulatságos, kínos helyzeteket, amelyekből az utolsó pillanatban találékonyságának és ravaszságának köszönhetően menekült meg.

Fergetegesen jó színész volt, kasszasikert aratott. Kár, hogy minden teátrum kicsinek bizonyult számára, így kénytelen volt az élet színpadán fellépni. Ezért a rendező-bírák „pályája" során több mint húsz év fegyházban játszódó szerepre ítélték. Magyarországon tizennyolc, külföldön tíz alkalommal „díjazták".

Strassnoff nem téveszti el az ajtót!

Hosszú csengetés töri meg az éjszakai csöndet. Bár már elmúlt éjfél, még nem alszom. Jó formában, ihletetten vetem papírra gondolataimat. A második éles berregés egyértelművé teszi, hogy jól hallok. Ki lehet az a szemtelen, aki éjfél után be mer csengetni hozzám?

Kinézek a kukucskálón. A lépcsőházi világításban egy huszártiszti egyenruhába öltözött délceg férfi álldogál türelmetlenül. Egyenruháját, kardját és csákóját igazgatja, közben mereven bámulja az ajtót. Mielőtt kinyitom, beakasztom a biztonsági láncot. Az éjszakai látogató összecsapja csizmája sarkát és szalutál:

– Jó estét kívánok, tisztelettel bocsánatot kérek a késői zavarásért. Csak most tudtam jönni. Állok rendelkezésére!

– Uram! A farsangi jelmezbál a földszinten van, az étteremben. Eltévesztette az ajtót.

– Strassnoff Ignác huszárkapitány nem szokott tévedni, legfeljebb bolondot csinál néhány arisztokratából, megkopasztja a főurakat, de sohasem téveszti el az ajtót! Én Önhöz jöttem.

Ez a kijelentés valóban a világhírnévre szert tett mátészalkai nagyvilági kalandort idézte fel, akiről emlékiratai, levéltári kutatások és újságcikkek alapján éppen regényt írok. Ha ő Strassnoff Ignác, az utánozhatatlan csaló, svihák, svindler zseni, akkor be kell engednem. Különben már szülővárosában sem emlékeznek rá, ezért nem valószínű, hogy valaki vissza akar élni a nevével.

Bekísérem a dolgozószobámba.

– Strassnoff úr! Miért állítja, hogy Ön a nagyvilági kalandor, akinek tetteiről hangos volt az egész ország, Európa, sőt Amerika is?

– Azon egyszerű okból kifolyólag, hogy tényleg én vagyok „a Náci”! 1868. április 24-én születtem Mátészalkán…

– Igen, de 1933. július 9-én meghalt Debrecenben. Akkor hogyan került ide?

Azonnal és magabiztosan rávágja:

– Ez az! Tisztelt Író Úr! Erre nem szabad válaszolnom…, de javasolnám, kérdezzen tőlem bármilyen intim dolgot, és mindjárt bebizonyítom, hogy igazat mondok.

– Rendben… Tízéves korában Ön Ingrid Leipzig artistanőhöz került, aki három évig tanította és nevelte. Mi volt Ingrid alapvető jelszava?

– „Meg kell szerezni mindent lehetőleg még ma, mert holnapra talán már semmi se marad!”

Ennél nehezebbet kell kérdeznem. Némi tétovázás után, amit e megdöbbentően pontos válasz okoz bennem, cselhez folyamodok.

– Miután elmesélte Szathmáry Zoltán debreceni hírlapírónak, hogyan használta ki Vaszary Kolos hercegprímás jóindulatát, az újságíró ezt az információt hány koronával hálálta meg ezt Önnek?

– Hála?! Nem vártam én csak köszönetet. Kaptam tőle két vállveregetést, miután megjelentette a történetet. Honoráriumának a felét, százötven koronát felajánlotta, de nem én fogadtam el.

Döbbenetesen pontos válasz. Ilyet csak az tud produkálni, aki valóban Strassnoff Ignác! Most ennél is nehezebbet kérdezek:

– Miért akart Ön mindenáron eladni egy egész ökörcsordát Kohl berlini bankárnak?

– Már megbocsásson, Író Úr! – feleli azonnal ellentmondást nem tűrő hangon. – Ez provokatív kérdés. Először is: én nem akartam eladni, és ezt többször hangsúlyoztam. Másodszor: a bankár a szálloda tulajdonosát hívta segítségül, hogy rábeszéljen. Így én, gróf Szentirmay Arisztid, egy Grossmann nevű marhakereskedővel kötöttem üzletet, akit a bankár hozott a szállodába. Azért nem akartam belemászni, mert egyetlen marhám sem volt, de ők ragaszkodtak hozzá, hogy lóvá tegyem őket.

– Meggyőzött! Megadom magam!

– Azért jöttem, hogy segítsek megírni a rólam szóló könyvet. Nagyon szívesen, minden ellenszolgáltatás nélkül tollba mondom kalandjaimnak igaz történetét.

Annyira jellemző, annyira meggyőző ez a szöveg. Mégis gyanús. Aki Strassnoffnak elhitt valamit, még mindig megjárta.

– És mi a garancia arra nézve, hogy néhány perc múlva nem csal ki tőlem néhány ezer forintot, nem tesz fel a prágai vonatra, mint Anna-Marie-t, vagy nem akar nekem ajándékozni egy nem létező arany zsebórát húszezer forint előlegért?

– Sajnos erre a legnagyobb jóindulattal sem tudok garanciát vállalni. Arra viszont igen, hogyha együtt dolgozunk, akkor nem lesz rá időm. Kérem, írja, írja!

A huszárkapitány hangja elhalkul, nem értem, mit mond. Tollam mégis sorokat ró a papírra…

Felriadok, felülök és kinyitom a szemem. Hajnali négyet mutat a falióra. Strassnoffot keresem, de eltűnt. És megbabonázott: meg kell írni mindent lehetőleg még ma, mert holnap a huszárkapitány talán már nem tud diktálni…

Bölcsőtől az első büntetésig

Mint egyetlen gyermek, én sem emlékszem arra, amikor megszülettem. A később kezembe került írás szerint ez a nevezetes esemény 1868. április 24-én következett be. Anyám Goldstein Róza, anyám Strassnoff Móric, testvérem Strassnoff Mihály (született: 1866). 1902-ben névváltoztatást engedélyeztek, én azonban - Szendrei Mihály bátyámtól eltérően, aki színész és színigazgató lett - büszke voltam az eredeti német nevemre. Még akkor is, ha ezzel zsidó származásom kiderülhetett.

Apám szatócsboltja hamarosan tönkrement, mert szegény hitelezői nem tudtak fizetni. Egy kék, kockás füzetbe jegyezte be a tartozásokat, de írhatta volna sárgába is, mert nem a szín dönti el a vásárlók fizetési képességét. Szégyenébe belehalt - így mondták akkor -, édesanyám az ezt követő nincstelenség miatt tüdőbeteg lett.

Családomban és környezetemben gyakran beszéltünk németül. Ennek az volt az oka, hogy dédszüleim Bécs környékéről költöztek Mátészalkára. Nem szerettem iskolába járni. Együtt tanult minden osztály. Pálinkás Antal tanító úr nevét nem hazudtolta meg, mert nem vetette meg az italt. Jól megtanított írni, olvasni, számolni, de nagy szomorúságomra a leckét mindig szó szerint követelte meg. Ha kimaradt egy „és" vagy bármilyen más szó, máris eljárt a keze vagy a botja. Megértettem ugyan, hogy a tudásra szükségem van, de én leginkább mindent a saját szavaimmal szerettem volna elmondani. A tanító úr azonban ez ellen otromba módon tiltakozott: kiabált, megvesszőzőtt, babszemekre térdepeltetett. Így aztán az udvaron éltem ki vágyaimat: szétvertem, kitörtem a fákat, elbeszélgettem a bodzavirággal, pálinkaszagú tanítóm Borzas kutyájának úgy mondtam fel a leckét, ahogyan mindig szerettem volna. Pajtásaimnak igaz meséket találtam ki, de legtöbbször kinevettek, amikor azt mondtam, hogy egyszer híres ember leszek, még az újságok is írni fognak rólam.

Bátyámat egy pesti rokonunk vette magához és taníttatta. Beteges édesanyám nem bírt velem. Meg akart félemlíteni, ezért amikor az osztrák-magyar „Zirkus Monarchie" éppen Szalkán tartózkodott, rábízott egy artistanőre. Tante Ingrid jóságos, melegszívű művész volt, aki régóta szeretett volna magának egy fiút. Felvidéki bárói családból származott. Több idegen nyelven beszélt (angolból és franciából is „ragasztott" rám tudást), zongorázott, kitűnő neveltetésben részesült. Nem ment hozzá a számára kiszemelt arisztokratához, ezért családja kitagadta. Inkább a bizonytalan, veszélyes cirkuszi világot választotta. Ehhez valódi szabadság társult. Férjhez nem akart menni, szülni nem kívánt, mert akkor hosszú ideig nem léphetett volna fel, nem járhatta volna az országot. Tízéves voltam akkor, amikor ő lett a gondviselőm, tanítóm, anyám helyett anyám és védelmezőm. Három esztendeig éltem a trupp-pal [cirkuszi társulat - S. A.], amelyben sokféle emberrel

ismerkedtem meg, de csak Fräulein Ingridet szerettem, aki mindenre megtanított, hogy az életben vigyem valamire. Állandóan németül beszélt velem, pontosabban beszéltetett, javított, tanácsokat osztogatott, és akár hibáztam, akár nem, mindig anyáskodóan megsimogatta a fejem. És bíztatott. Én pedig bíztam. „Nicht for dem Kind!” - ne a gyerek előtt! - mondták a társai, amikor esetleg szóváltásba keveredett valakivel, vagy kényes ügyeket akartak megtárgyalni. Ő erre németre váltotta a szót, hadd tanuljak, és ezt később mindenki megszokta. Ingrid magyarul is egészen jól beszélt. Könyveket és újságokat adott; hangosan, kifejezően kellett olvasnom, azután saját szavaimmal mondtam el a tartalmát. Sokat másoltam, írtam, és akkor jártam igazán a kedvében, ha valamilyen hihetetlen történetet tudtam kitalálni.

Csak felnőtt koromban értettem meg, miért voltam én legtöbbször egyedül éjszaka is a cirkuszi kocsiban. Az volt az egyszerű magyarázat, hogy nem akart zavarni a tanulásban, és fellépések előtt szerette volna magát alaposan kipihenni. Most már tudom, hogyha a laza erkölcsöt vagy inkább az erkölcstelenséget kellene szemléltetni, akkor erre a cirkuszi élet adná a lehető legjobb példát. Ki kivel feküdt le, kinek az ágyába bújt be, és hol éjszakázott - senki sem törődött vele. Csak a mának éltek, azt élvezték, amit a siker, az adott pillanat vagy óra nyújtott.

Mindenki Ingrid gyerekének tartott, bár tudták, hogy nem az édesanyám. Én Tante Ingridnek szólítottam. Ha nem találták, mindig azt kérdezték: „Hol van az anyád?”

Nyíregyháza, Debrecen, Gyula, Nagyvárad, Arad, Szabadka, Szeged, Kecskemét, Szolnok, Budapest, Esztergom, Pozsony, Kassa - nem tudnám felsorolni hány helyen fordultunk meg A porond csillogása magával ragadott. Ingrid zsonglőrként, akrobatakéntt, tornászként elhitette a publikummal, hogy mindenre képes - különös, egyedülálló tehetség. De a valóságban ő is ugyanolyan érzékeny, esendő volt, mint bárki más.

- Ignác! Neked kicsi ez a cirkusz, nem ezen a porondon kell fellépned! A te színpadod az egész világ, a te játszótársaid a gazdagok lesznek!

Ingrid mama életfelfogása szerint: meg kell szerezni mindent lehetőleg még ma, mert holnapra talán már semmi se marad! Először ezt úgy értettem, hogy azt a sok ismeretet kell elsajátítanom, ami a könyvekben, újságokban van. Ezért tanultam szorgalmasan németül. Klasszikusokat olvastam, megismertem az ókori bölcselők mondásait, latinul citáltam [idéztem - S. A.] Horatiust és Vergiliust. Aztán furcsának találtam, hogy a megszerzett tudás, mégis megmarad mások számára, mert a könyvekhez, újságokhoz bárki hozzájuthat. Tehát Ingrid néni mondásának igazi jelentésével sokáig nem tudtam mit kezdeni. Aztán fokozatosan rájöttem: akit ma becsaphatsz, ne halaszd holnapra!

Engem is rávett életfilozófiájának gyakorlására. Például minden városban, ahol megfordultunk, bevitt a gimnáziumba, és ott, színészi képességeimnek,

köszönhetően részleteket mutattam be Shakespeare Hamletjéből, Goethe verseit idéztem németül. Az igazgatókra mindez döbbenetes erővel hatott, és bizonyítványom bemutatása nélkül beiratkozhattam az első vagy a második osztályba. Mihelyt azonban a trupp továbbállt, vége szakadt a tanulásomnak. Olyan kézmozdulatokra tanított meg, amelyek jelentését csak ketten ismertük, így mindig tudtam, mikor szólalhatok meg hatásosan.

Amikor gazdag polgárok lakásaiba kéredzkedtünk be, különböző trükköket alkalmaztunk. Valamilyen ürüggyel (rosszullét, szomjasak vagyunk) olyan családot igyekeztünk kiválasztani, ahol csak egy nyelvet beszélnek. Vagy csak németül, vagy csak magyarul értenek, s mi az ellenkező nyelvet használtuk. Természetesen nagyon jól tudtuk, miről társalogtak a családtagok egymás között, s ezt kihasználtuk célunk elérése érdekében. Igyekeztük megértetni magunkat. Néha, hibás magyar vagy tört német nyelven előre leírtuk, hogy miért és milyen segítséget kérünk. Ingrid a nevelőnőm, és én azért utazom vele, mert meghalt idős édesapám. Nagybátyámék szeretnék gondomat viselni, több száz kilométerre laknak, oda kell utaznunk, de nincs pénzünk. Útközben kiraboltak. Már két napja gyalogolunk, alig ettünk-ittunk. Előfordult, hogy előző nap a cselédet is beavattuk. Ha hajlandó volt egy kis pénzért segíteni, még több ajándékot vagy kölcsönt kaptunk. Ha nemet mondott, akkor messzire elkerültük azt a házat vagy várost.

Ingrid néni azért vált meg tőlem, mert összeállt egy huszárkapitánnyal, ő pedig látni se akart engem. Hogy miért akartam én mindig huszárkapitány lenni, és öltöttem magamra az uniformist? Így már teljesen érthető.

Otthon is olvasgattam, tanulgattam, beteg édesanyámnak inkább a szomszédok viselték gondját. Öt év múlva meghalt. Már betöltöttem a tizennyolcat, amikor pesti szatócs nagybátyám - testvérem nevelője és taníttatója - szerzett egy állást a kereskedelmi minisztériumban. Maga az épület és a környezet olyan hatást gyakorolt rám, hogy gyakran miniszternek képzeltem magam. Onnan pedig attól az érzésig, hogy én vagyok az Isten, mindössze néhány lépés az út. Ez abban is kifejeződött, hogy a rám bízott feladatokat nem szívesen végeztem el. Írnokként, pontosabban miniszteri fogalmazóként alkalmaztak. Nem értettem, miért küldözgettek ide-oda az aktákkal, miért kellett eljátszanom a postás szerepét. Nagyon alantasnak tartottam, hogy egyes tanácsosok privát üzeneteivel hírnökként futkároztam. Ha tehettem, nem mutattam ki ellenszenvemet senki iránt. Ha fogcsikorgatva, becsületesen végigdolgoztam volna öt esztendőt, elértem volna a létra csúcsát: tényleg én lehettem volna a miniszter! Tálentumom [tehetségem - S. A.] és ambícióim meg voltak hozzá.

Amióta azonban feltalálták a szerelmet - az összes szépségével és kínjával együtt -, ez az érzés mindig áldozatokat keresett és talált magának. Szívem Berta Elza szívéhez vonzódott, aki ugyan csak egy kis trafikban dolgozott, de hosszú, fekete hajával, égszínkék szemeivel, ártatlannak tűnő tekintetével úgy elvarázsolt,

mint egy boszorka a királyfit. Varangyos békának éreztem magam… Mindaddig, amíg közeledésemre bíztató jelekkel nem válaszolt. Tudom, nem voltam feltűnően csinos fiatalember, de mindenki jó megjelenésűnek tartott. Elza öt évvel volt idősebb nálam. Bár csak két gimnáziumi osztály elvégzéséről volt bizonyítványom, magabiztosságom bőségével teljesen maturált [érettségizett - S. A.] gentleman benyomását keltettem. Ez a kis korkülönbség lenyűgöző társalgási stílusom, választékos öltözködésem, általános műveltségem és egyéb képességeim hatására teljesen összezsugorodott.

Elzára szivarokat, cigarettákat, vágott dohányt és más árukat bízott a tulajdonos árusítás céljából. A szépséges hölgy várának meghódításához mindennap megtettem néhány lépést. Bókjaim, virágok, közös együttléteink nem elégítették ki. Drága ékszereket kívánt. Egyszer azt találta ki, hogy éjszaka törjem fel a trafikot, és egy általa odakészített talicskára rakjam fel az árukat, toljam el a Nagyváradi utca kilences számú ház kapubejárójába, ahol egy másik trafikos vár. Rengeteg pénzt fizet a zsákmányért! Ebből jut ékszerre, sőt külföldi utazásra is. Elza vállalta, hogy eltüntet minden nyomot, mert felgyújtja a fabódét. A rendőrök majd azt hiszik, hogy minden bennégett.

A szerelem elvakított. Ingrid néni mondása jutott eszembe, és azonnal lépnem kellett, mert meglehet, hogy holnap már késő lett volna. Vakságom homálya kiölte belőlem az értelmet, az óvatosságot. Tante Ingrid tanításaihoz még egy mondás tartozott: „Ne vegyél el semmit, intézd úgy, hogy önszántukból adják!” Erre gondolva kellett volna nemet mondanom Elza elmezavaros ideájára.

Abban a bizonyos kapualjban a trafik eredeti tulajdonosa és két nyomozó várt… Elbocsátottak állásomból, majd fiatal koromra való tekintettel három heti elzárásra ítéltek.

A zsebóra mint banánhéj

Gondjaimmal küszködve sétáltam a Duna-parton. Bátyám intő szavai jutottak eszembe, aki olyan jóságos akart és tudott lenni, mégsem fogadtam neki szót. Hiába szerzett állást, visszaéltem a bizalmával; szégyenkeznie kellett miattam. Szinte neki mentem a legújabb londoni divatú öltönyben elém álló elegáns fiatalembernek. Ujjain ékkövekkel díszített gyűrűk ragyogtak. Jókedvű volt és mosolygós, pompás típusa a nagyvilági gavallérnak.

– Robikám! – kiáltottam fel, amikor eljutott a tudatomig, ki állt elém.

A fogházban Kisfalvi Róbert hivatásos hamiskártyás valamennyiünket megtanított egy-két trükkre. Robi mindig meg tudta játszani a jókedvű úriembert. Egy másik fiú, Zabigyerek – a rendes nevét nem tudtam meg – álkulcsos betörőként szerzett magának hírnevet. Várnai Gedeon egykori miniszteri

hivatalnoktól sokkal többet tanultam, mint a Zabigyerektől. Gedeon másfél éven át orránál fogva vezette a vallás- és közoktatásügyi minisztériumot. Számlákat hamisított, busás jövedelemre tett szert. „Chercez la femme!”, keresd a nőt, mondják a művelt franciák, de Gedeon nem tudott franciául. Nem keresete a nőt, mégis talált egyet, aki lebuktatta. Szerelmes lett belé, mint egy kisdiák. Az ártatlan tekintetű leány a rendőrség megbízásából vette le a lábáról. Gedeonnak meggyőző fellépése, határozott, udvarias modora és rögtönzési tudománya hatott rám. Bevezetett a hamis aláírás és váltógyártás világába. Dr. Vértes Lajos ügyvéd ingatlanokkal kapcsolatos valótlan szerződések miatt ült velem a hűvösön. Házak és telkek kereskedésével legmerészebb álmaimban sem akartam foglalkozni, de tőle is ragadt rám valami hasznos. Igazi szakma híján kénytelen voltam azt a döntést hozni, hogy a buta, hiszékeny emberek megtévesztéséből kell megélnem. Ehhez velem született színészi vénám társult. Nekem kicsinek bizonyult volna a leghíresebb színház legnagyobb színpada is, mert igazi élettérre volt szükségem.

Robit foglalkozása nagyon jó emberismerővé tette. Mivel lelki küzdelmeim, összeomlásaim nyomai meglátszottak arcomon, csak ennyit mondott:

– Nácikám! Téged az Isten küldött hozzám. Meghívlak a Pannóniába, elbeszélgetünk egy kicsit.

Nem kérdezte, mivel foglalkozom, hogy érzem magam, hanem útközben ismét megköszönte azt a szívességet, amit egy üzenetnek átadásával tettem, amikor előbb szabadultam, mint ő.

Nagyszerű vacsorát rendelt. Miután a pincér már a harmadik üveg francia pezsgőt bontotta, könnyebben forgott a nyelvünk. Ekkor érdeklődött félvállról, hogy mit csinálok mostanában.

Felbátorított a részvételjes érdeklődés. Megnyugtatott a vacsora, amely a régi jó időkben megszokott miliőben, formában és mennyiségben került elém, úgyhogy meglehetős részletességgel kezdtem neki mesélni, mi minden történt velem kiszabadulásom óta. Aztán meghívott magához.

Budán lakott egy feltűnően szép, értékes bútorokkal és műtárgyakkal berendezett villában.

– Tudod, hogy milyen mélyről indultam. Nézd meg, meddig jutottam. Hogy micsoda társadalmi élet zajlik itt nálam esténként! Földbirtokosok, gyárosok, bankárok, színésznők, ügyvédek, orvosok, bárók és grófok járnak hozzám szórakozni. Közben tiltott szerencsejátékokat játszanak. Néhány barátom dolgozik velem, akik ugyanolyan jól értik a dolgukat, mint én. Így aztán nincs okom panaszra.

– Ha nem lennék a lakásodon, inkább illemtan tanárnak néznélek.

Róbert derült egyet a megjegyzésen, majd teátrális stílust vett fel, és elkezdte illemtan óráját.

– Tudja, fiam, a látogatásoknak ma már nincs meghatározott órájuk, mint régen

volt. Mostanság az illendőség dolgait is az egyszerű, a józan ész intézi. Az ember akkor megy látogatóba, amikor tudja, hogy nem alkalmatlan; amikor az illető nem alszik, nem öltözködik, nem eszik, nem dolgozik, szóval üres órája van. A frakk és a fehér nyakkendő, amíg a nap az égen van, siralmas és komikus viselet. Jogosultsága – különös ünnepélyességet kivéve – a gyertyagyújtással kezdődik. Nappal fekete kabátban, sötét nyakkendővel, utcai kesztyűvel és magas tetejű kalappal megy vizitelni a disztingvált úriember. És hogyan kell kinéznie egy úri dámának a mai divat szerint? Az atlasz teljesen visszahódította régi popularitását és eleganciáját. Mint dísz nagy részben pótolni fogja a bársonyt. Siessünk azonban kijelenteni, hogy különösen a fekete atlasz az uralkodó, mert annak ellentéte világos szöveteken rendkívül hatásos. Különben nyáron az atlasz sokkal könnyebb és üdébb viselet, mint a bársony. A szoknyák aljának bőségét igen nagy túlzásba viszik, de emellett a bársony a csípőn egészen sima és feszes marad. A hátulsó apró ránc alig néhány centiméternyi, és a felül keskeny szélek már az övtől fokozatosan kezdenek kiszélesedni le a szoknya aljáig, egészen természetes ráncokat képezve.

Ehhez a pompához és fényűzéshez a szükséges anyagi fedezetet a barátom egyáltalán nem dicséretes módon szedte össze. De nem érdekelt, és nem izgatott. Az már annál inkább, hogy munkát ajánlott fel.

– Ó, Istenem! Ha vállalod, hogy a vidám, színészkedő, lenyűgözően társalkodó unokaöcsém leszel, akkor köztünk a helyed! Annyi pénzhez juthatsz, amennyit nem szégyellsz! Mindenki a tenyerén fog hordani, még én is!

Erre nem lehetett nemet mondani.

A villa szalonjai este tíz óra után kezdtek megtelni szép, elegáns hölgyekkel és igen tekintélyes urakkal: muzsikáltak, énekeltek; külön csoportok alakultak, melyek napi és politikai eseményeket beszéltek meg. Az egyik szobában biliárdoztak, a másikban kártyáztak, egyszóval olyan élet folyt itt, hogy eleinte csak tágra nyitottam a szemem. Ebben a ragyogó környezetben azonban csakhamar magamra találtam, mert hiszen ez volt az én valóságos létformám. Kövesy báróval, Festetich gróffal ittam pertut, és mindenkit szórakoztattam. Nem volt egyéb kötelességem, mint az, hogy a társaságbeli hölgyek és urak egy pillanatig se unatkozzanak. A szép és szellemes asszonyok rendszerint szebbek, mint amilyen szellemesek – ezt azonban nem szabad szigorúan venni, nehogy megsértődjenek.

– Nácikám! Ülj le, ide mellém! Nézd, Eufrozina arcán már kiütött a fáradtság… – mondta az egyik huszártiszt. Erre nekem szellemesen illett válaszolnom.

– Shakespeare, a kiváló angol drámaíró és nagy tanítóm, már megmondotta volt, hogy színház az egész világ, és mi mindnyájan színészek vagyunk benne. Az azóta eltelt négyszáz év alatt mindig úgy éreztem, hogy színészekkel vagyok körülvéve. Nézzétek! Jozefina asszonynak most éppen az az szerepe, hogy lázpír helyett borpírral fesse orcáját, és így fejezze ki jókedvét. Eufrozina szépséges arca is fel fog derülni, mert most az lesz a szerepe, hogy meghallgassa a következő kis tréfát.

„Hány éves vagy, kicsikém?” – kérdi egy már jó vénecske kisasszony egy kisfiútól. „Négy éves.” „És tudod-e, hogy én hány éves vagyok?” Mire a kisfiú: „Azt bizony nem tudom, mert én még csak negyvenig tudok számolni.”

– Maga kis szélhámos! Széltoló! – háborodott fel Eufrozina kisasszony, de hangján lehetett érezni, hogy tetszett neki a kis tréfa.

– Bocsánat, ez Önt nem érinti. Egy olyan dámáról nem szólhat, akinek a második és a harmadik iksz között jár az időszámítása.

– Te mindig úgy viselkedsz, Náci, mintha a színpadon állnál. Most is úgy érzed, hogy a teátrumban vagy. Ugye? Na, most milyen szerepet adsz elő? – kíváncsiskodott Keglevich gróf.

– Elszavalom a saját versemet.

– Halljuk! Halljuk!

Leöblítettem a torkomat francia pezsgővel, és elszavaltam Hervay Frigyes Hazug gyönyör című versét.

„Gyermekleány naiv hitében
Hányszor kínálja fel szívét?
S hogy könnyelműen eljátszani tudjuk…
Nem értem én ezt semmiképp.
Beteg, romlott idegzetünknek
Nem kell a szüzi érezet,
Hazug gyönyörrel áhítozzuk
A pénzen vett érzéseket.

Mert úgy van az. Virágos kertbe
Mosolygó rózsák közt megyünk,
A pompás rózsát megcsodáljuk,
De ám hozzá nem nyúl kezünk.
Inkább veszünk az utcasarkon
A lánytól, ki rózsát kínál,
S a vett virágot többre tartjuk
A rózsás kert viráginál.”

Fellépésemet kitörő öröm és taps koronázta meg.

– Köszönöm, köszönöm. Képzeljétek, barátaim! Az egyik nap esett az eső, és elhatároztam, hogy szerzek egy új esernyőt a régi rossz parazolom helyett. Bemegyek egy kávéházba. Egy óra múlva felkelek, és kérem az esernyőmet. „Melyik az?” – kérdezi a pincér. „Az a jobbik” – szóltam a tartóban lévő esernyőkre mutatva. Elsiettem, és csak a harmadik utcában vettem észre, hogy egy sokkal rosszabb ernyőt szorongatok. A dolog úgy esett, hogy mikor azt mondtam a

pincérnek, adja ide a jobbikat, erre a jobbra lévőt nyújtotta át nekem.
A társaság a változatosság kedvéért hangos ovációban tört ki.
– Akkor most jöhet egy kis memoár – mondottam. – Nem szégyellem bevallani, hogy tegnap léptem át immáron hetvenedik életévem küszöbét.
– Pedig csak hatvannak nézel ki! – vágott közbe Kövesy Ármin báró. Ha ezt egy huszonéves fiatalembernek mondják, akkor hangos derűre ad okot.
– Báró úr, köszönöm a megtisztelő bókot. Mégis a hetvenkét évvel ezelőtti visszaemlékezéseimmel kezdem. Amikor még szép színésznő voltam…
Percekig tartó hahota következett. A hölgyek és az urak egymás combját csapkodták határtalan örömükben, ami enyhén szólva is rendkívül illetlen társasági mozdulat. Itt azonban nem botránkoztak meg az ízléstelenség ilyen kifejezési módján, sőt természetesnek tartották.
– Nos… – folytattam végre. – Nos, a következő levelet kaptam valamelyik titkos hódolómtól: "Kisasszony! Ámbár én csak egy szegény munkás vagyok, mégis úgy szeretem magát, mint egy bankár. Addig is, míg bankár leszek, küldöm kegyednek ezt az egyszerű, de illatos ibolyacsokrot. Ha levelem után ismerni és érzelmeimben osztozkodni akarna, mikor a színpadon lesz, tegye szívéhez a csokrot, és emelje fel hozzám szemét a karzatra! Bizonyosan fel fog ismerni, mert lábaim ott fognak inogni alattam a bal oldali középső oszlop mellett. Ezt a helyet kegyed üzenetének felfogása céljából, ha kell, ököllel is megvédelmezem."
A jókedv, a derű ismét tetőfokára hágott, majd lecsillapodván, a társaság egyik tagja ilyen megjegyzést tett:
– Volt egyszer egy újságíró ismerősöm, ő is hasonlókat tudott produkálni.
– Hajaj! Vigyázni kell az újságírókkal! – mondottam. – Egyszer megszökött egy elefánt az állatkertből. Nosza kirohan a riporter, és kérdezi az igazgatót, aki visszakérdez: „Uram! Ön újságíró?" „Igen. Miért?" „Nagyszerű! Segítsen rajtam! Nincs önnél véletlenül egy bolha?" „Nincs. Miért lenne?" „Nagy kár, mert azt hallottam, hogy az újságírók nagyon értenek hozzá, hogyan kell a bolhából elefántot csinálni."
– Megbocsáss, öcsém, de ezeket a dolgokat csak ontod magadból, mint egy gyerek, aki úgy hazudik, mintha könyvből olvasná. Csak vigyázz ám, mert ha egyszer véletlenül igazat mondasz, nagyon zavarba jössz!
– Látod, kérlek – feleltem –, pontos a diagnózis. Igaznak bizonyult ismét a közmondás, hogy akinek Isten hivatalt adott, annak észt is adott hozzá.
– De hiszen nekem nincs hivatalom – tiltakozott a fiatalember.
– Ez az! Ezért mondom, hogy igaza van a közmondásnak!
Ilyen szellemességekkel és jókedvűen telt minden este. Egyik szobából a másikba hívtak.
Elmondtam, a beteg legsürgősebb teeendője, amíg várja az orvost, hogy feltétlenül írassa meg a végrendeletét. A nagyérdemű társaság megtudta tőlem,

hogy az orvos így vigasztalja paciensének férjét: „Sajnálom, hogy elszomorítom, de fel kell készülnie a legrosszabbakra.” Mire a férj: „Tehát valóban felgyógyul a feleségem…” Itt van egy másik. Az egyik leány szerint a férfiak mind ördögök, ők viszont velük szemben angyalok. Én viszont azt kérdezem: miért kívánja minden angyal, hogy minél előbb vigye el az ördög? – Erre is hangos hahota volt a válasz.

Kigúnyoltam újgazdagékat. Protzné mesélte, hogy nemrég betörtek a villájukba. „Képzeljék – mondja –, fényes nappal volt. És mi nem hallottunk semmit, mert éppen ebédnél ültünk, és szürcsöltük a levest…”

– Ha olyan okos vagy, drága öcsém, mint amilyennek kinézel, akkor mondd meg nekem: mit tegyek én, aki ugyan nem reménytelenül, de reménytelen szerelmes vagyok.

– Értem a disztinkciót [megkülönböztetést – S. A.], kedves barátom. Téged nagy intelligenciával áldott vagy vert meg az ég. Azt válaszolom. A szerelem, a nő neked problémát jelent az első pillanattól kezdve. Egész életedben bajlódni fogsz a nőkkel, féltékeny leszel, unni fogod, mert neked komplikáció kell. Egyszerűbbnek kellene lenned! Ne foglalkozz nőkkel! – Felsóhajtottam. – Bárcsak valaki kellő időben adta volna nekem ezt a jó tanácsot, és megfogadtam volna!

– Nácikám, mi a véleményed a karlabadi gyógyfürdőről, ami mostanság oly divatba jött?

– Saját versemet tudom idézni ezzel kapcsolatban:

„Isten veled, Karlabad szép tája!
Örökké az ember nem állja,
Rothad neki tüdeje, mája.
Így végződik a földi pálya!”

Tehát barátom szalonjaiban nagyon vidáman folyt az élet. Szobáról szobára jártam, ahol a legkülönbözőbb kártyajátékokat játszották. Felszabadult, alkoholos állapotban a vendégek nem jöttek rá, hogy az a veszteség, amit el kell könyvelniük, a beavatott krupiék lelkén szárad. Különben is: volt miből herdálniuk a társadalmi ranglétra magas fokán állóknak. Az italfogyasztásra például így bíztattam a hölgyeket:

– Asszonyom! Két perccel ezelőtt kegyed szemeiben a mennyország tündértavának kéksége csillogott. Most az azúrkék szín kissé fakulni látszik. Ajánlhatnék felfrissülésre egy finom, hideg bólét, esetleg forróbbat: whiskyt, konyakot, rumot?

Egyszer az átmulatott éjszaka után Keglevich gróf arra kért, hogy kísérjem haza. Számozatlan fiákert hozattam, annak puha ülésén helyeztem el őt, és a kocsisnak bemondtam a villa címét, ahol a vendég egyedül lakott.

A méltóságos úr a vállamra hajtotta a fejét. Nem nagyon kellett neki

megjátszania a részeg embert, mert minden megnyilvánulása erre utalt

– Bocsáss meg, öcsém!… Hukk! Hukk! Te vagy az én barátom. Vigyél engem az ágyacskámba!

– Megyünk, megyünk, méltóságos uram! A kocsis a lovak közé csapott, hamar otthon leszünk.

– Szép vagy, te szőke! – mormogta, miközben egész testével az oldalamnak dőlt. Igyekeztem magam és őt is egyensúlyban tartani, de a legalább száz kilós Keglevich esetén erőművészetem eme gyakorlása egyre nehezebbnek bizonyult. Közben rapszodikus böfögések hagyták el gyomrát, s ennek az lett a következménye, hogy bűzös nyála vállamra kezdett csorogni. Benyúltam a zsebébe, hogy megkeressem a zsebkendőjét. Szerencsére első kísérletre megtaláltam, és úgy helyeztem el, hogy az öltönyömet ne rondítsa össze. Zakója bal zsebében felfedeztem egy csodálatos zsebórát. Ékkövekkel, briliánsokkal volt kirakva. Igazi férfinak való ékszer! Az óra hajnali fél ötöt mutatott.

A villában felébresztettem a komornyikot, és feltámogattuk a háziurat a szalonba, ahol fáradalmaim jutalmául konyakkal kínált meg. Miután nem utasítottam vissza, beszélgetni kezdtünk az elmúlt éjszaka pompás mulatságairól.

– Jaj, Nácikám, nekem az tetszett legjobban, amikor egy halálraítélt gonosztevőnek a fejedelem különös kegyelemből megengedte, hogy tetszése szerint választhassa meg a halál nemét. Ő meg végelgyengülésben akart meghalni.

A becsípett házigazda furcsa módon minden pohár konyaktól egyre jobban kijózanodott. Egyszerre csak merész fordulattal a női nemre fordította a szót.

– Öcsém! Hogy te milyen vidám fickó vagy! Ha szőke nő lennél, rád se néznék, mert én kimondottan utálom a dámákat. Szépek, de kegyetlenek. Bájosak, de szívtelenek! A végtelenségig önzők! Csak a férfi pénzét és vagyonát akarják. A férfi barát nem olyan. Nekem csak egy ilyen szép férfi nyújthat igazi, lelki kielégülést.

Elborzadtam. Időt kellett nyernem, cselhez folyamodnom.

– Gróf úr, kérlek alássan! Hoznál még nekem abból a másik üveg konyakból egy kicsit?

Miközben elfordult, és az ital kitöltésével foglalatoskodott, belenyúltam a fotelra dobott zakójának zsebébe, és magamhoz vettem a zsebóráját. Felhajtottam a konyakot, majd hirtelen rosszullétet színleltem. Nem volt nehéz, mert annyit ittam már, mint egy búbos vöcsök. Szellőzni mentem ki, de valójában búcsú nélkül távoztam. Útközben fogtam egy konflist, és hazakocsikáztam.

Miután jól kialudtam magam, és volt időm a történtekről elmélkednem, ilyen szavakkal nyugtattam ágaskodó lelkiismeretemet. Róbert mindig azt mondta, hogy ez a világ, amelyben én is élek, különleges. Annyiszor hallottam barátomtól, hogy előbbi "unokaöccsei" és segítőtársai kedvező alkalommal mindig igyekeztek valami „emléket" szerezni új ismerőseiktől. Én is bebizonyítottam ez irányú

készségemet. Az az arcpirító ajánlat, amelyet a villa tulajdonosa tenni merészelt, vitt rá erre a cselekedetre; „emlékül” elhoztam a házigazda ékkövekkel, briliánsokkal kirakott zsebóráját. Úgy voltam vele, mint az egyszeri ember a nagyúrral, akit „megbüntetett”, mert nem volt vele megelégedve. „Mit kapott kend a kastélyban?” – kérdezte a barátja. „Ej! Ne is kérdezze, kend! Egy rongyos kétgarasost! De megbünteti még az Isten a nagyurat a fösvénységéért! Sőt már meg is büntette: nézze, kend, elhoztam tőle egy ezüst kanalat.”

Amikor tanítómesteremnek mesterfogásom bizonyítékaként bemutattam az órát, nagyon megdicsérte ügyességemet, de annak a nézetének adott kifejezést, hogy mindennapos vendégeinktől nem szabad ilyen emléket elhozni, mert ennek igen hátrányos következményei lehetnek.

Szerencsére éjszakai vendéglátóm nem tett feljelentést az óra eltűnése miatt. Nyilván nem tudta, mikor és hol vesztette el. Egy ideig türelmesen vártam, hogy vendégünk tesz-e valamikor említést veszteségéről, s mikor láttam, hogy minden veszedelem elsimult, a díszes emléktárgyat csengő pénzre akartam átváltani. Elmentem egy ékszerészhez.

Alaposan megvizsgálta, aztán megkérdezte, hol vettem. A válaszom természetes volt: egy berlini üzletben. Egy pillanatra elnézést kért, majd hátrament az irodába. Hamarosan visszatért, és árajánlatot kért tőlem. A megjelölt összeget soknak találta. Furcsa módon elkezdte magyarázni, hogyan készítik Svájcban az ilyen értékes órákat. Ez szándékos időhúzás volt, hiszen öt perc sem telt el, és egyszerre két rendőr lépett be az üzletbe. Miután előállítottak, a kapitányságon tudtam meg, miért ütött ki balul a tervem. Az értékes órát ugyanis ő maga adta el tulajdonosának, így nem volt nehéz kikövetkeztetnie, hogyan kerülhetett hozzám.

A bíróság egy teljes évre megfosztott attól, hogy ékköves órával mérhessem a múló időt. A zárkában csak a percre pontosan hallatszó csajkacsörgés, ajtó- és zárcsattanások emlékeztettek a múló időre. A nagyon lassan múló időre…

Választási győzelem és bukás

Szabadulásom után megismerkedtem Fónagy Zelma színésznővel, akinek el tudtam volna hozni a Mona Lisát, ha kérte volna. Helyette egy olyan lakást akart, ahol szabad óráinkat együtt tölthetjük. Ehhez azonban pénz kellett; jóval több, mint amennyi egy magamfajta fiatalembernek volt. Amikor a bátyám jóvoltából a kereskedelmi minisztériumban dolgoztam, felfigyeltem egy üvegszekrényre, amelyben ékszerek voltak kiállítva. Akkor még nem fájt a szívem a kövek miatt, de amikor Zelmácska követelődző lett, nagy ostobaságra szántam el magam. Ha egy

minden porcikájában vonzó nő kívánságait kell teljesíteni, akkor a lovagnak elmegy a józan esze. Mint valami rossz operett főhőse, úgy szereztem meg a lakás bérletéhez szükséges összeget, sőt jóval többet. Egy betörésért és két zsebkendőnyi ékszerért három és fél évi fegyházbüntetésre ítélt a magyar királyi törvényszék. Zelmát nem hibáztattam érte, mert női mivoltáról nem tehetett: virágporával a bibe is teljesen megbolondítja a méhecskét, mégis rászáll.

Amikor letelt a büntetésem, bátyám, Mihály már színigazgatóként tevékenykedett Kassán. Őt is nagyon megviselte életemnek ez a tragédiája, ezért hónapokig nagy gondban volt. Mit kezdjen züllött, de tehetséges öccsével? Egy napon megtalálta a megoldást.

– Újságíró leszel! – mondotta meggyőződéssel. – Ott aztán tehetsz, amit akarsz. Ha a lap hasznodat veszi, megvéd, akármilyen csirkefogó vagy.

Rövidesen beszélt egy ismerősével, aki a függetlenségi és negyvennyolcas párt egyik vezető lapjánál dolgozott. A főszerkesztőnek megtetszettem, és riporternek alkalmazott. A börtönben szerzett tapasztalataimat és kapcsolataimat jól hasznosítottam. Alvilági összeköttetéseim révén naponta szereztem friss, érdekes anyagot. A megírással eleinte nehézségeim voltak, de tapasztalt kollégáim, olykor még a gépírónő is fogalmazott helyettem. Néhány hónap múlva már elég jól forgattam a tollat. A budapesti főkapitányságon, ahol gyakran megfordultam, senkinek sem jutott eszébe, hogy betekintsen a múltamba. A Zrínyi utcai palotában heteken belül otthon éreztem magam, komáztam a fogalmazókkal, de még a rendőrtanácsosokkal is. Érkezett ugyan néha a rendőrségre afféle panasz, hogy nem válogatok az eszközeimben, elsősorban nem abból élek, ami a lapban megjelenik, hanem inkább abból, amit nem hozok nyilvánosságra, de ezt akkortájt nem vették tragikusan. Más riporterek, sőt főszerkesztők is beleestek ebbe a hibába. A közgazdasági rovatok munkatársai pedig titkot sem csináltak belőle.

Jól kerestem. Zelma, a szubrett, minden polgári előítéletét levetkezve, csatlakozott hozzám. Érezte, hogy együtt kell még magasabbra hágnunk a társadalmi lajtorján.

Az egyik budai választókerület – országgyűlési képviselőjének elhalálozása folytán – megürült, és kiírták a választásokat. Eddig ez a kerület a szabadelvű párt szilárd bástyája volt, de a század vége felé már megingott a kormányzópárt hatalma, ezért a függetlenségi és negyvennyolcas pár elhatározta, hogy jelöltet állít – mégpedig főszerkesztőm Világhy Gedeon személyében.

– No öcsém, most megmutathatod, mit tudsz! – mondotta. – Kinevezlek főkortesemmé.

A választás viharosnak ígérkezett, éjjel-nappal dolgoztam. Jártam a kávéházakat, mulatóhelyeket. Tetszett ez a feladat. Szórhattam a pénzt, megvendégelhettem összes ismerőseimet, elsősorban a nőket, akiket ugyan nem illetett meg a szavazati jog, de befolyásolhatták a hozzájuk legálisan vagy illegálisan tartozó férfiakat.

Nem kellett senkinek elszámolnom, így aztán Zelma minden héten új ruhában hajlonghatott a rivalda előtt, délutánonként pompás kosztümben és kalapban mutatkozhatott a Váci utcai korzón.

Elérkezett a választás napja. A délelőtti órákban mindkét párt tömegesen vitte híveit az urnákhoz. Névjegyzék alapján lakásukon kerestem fel bizonyos választókat. Amikor udvarias kopogtatás után belépetem, megnyerő modorban közöltem, hogy egyenesen a tisztelt uraság kedvéért béreltem fiákert. Szerencsémnek tartanám, ha elvihetném az uraságot a választási helyiségbe.

– Melyik párttól jött? – kérdezték általában.

– A függetlenségi és negyvennyolcas párttól, Kossuth pártjától – vágtam rá büszkén.

– Én ugyan eddig a szabadelvű pártra szavaztam – jegyezte meg a lakás ura –, de sebaj, mehetünk.

Megtisztelve érezte magát, hogy fiáker jött érte. Lakodalma óta nem ült fiákeren.

Persze az ellenpárt is dolgozott, és délután egy órakor fej fej mellett haladt a két jelölt. Két órakor zártak a közhivatalok. Félő volt, hogy a miniszteri tisztviselők, akik utasítást kaptak, hogy a kormánypártra szavazzanak, eldöntik a választást. Annál is inkább, mert jelentették, hogy az óbudai hajógyár munkásait nem engedik ki a gyárból szavazni. Ez négyszáz biztos voks elvesztését jelentette az ellenzék számára.

Eltűnődtem, és hirtelen eszembe jutott valami. Mint a szélvész, úgy rohantam el a választási helyiségből a legközelebbi kávéházba. A telefonfülkét kerestem. A helyiség tele volt újságírókkal, legtöbbjük a telefonra várt. Egy pillanat alatt felmértem, hogy ilyen körülmények között még egy óra múlva sem kerül rám sor. Nagy hangon bejelentettem:

– Azonnal fel kell hívnom a belügyminisztert. Hallatlan választási visszaélések! Engedjetek a telefonhoz… Aztán mindent elmondok… Óriási szenzáció!

Utat nyitottak, beléptem a fülkébe, majd gondosan bezártam magam után az ajtót. Nem a belügyminisztert, hanem az óbudai hajógyárat hívtam fel.

– Halló! Kérem Fülöp igazgató urat… Itt a kereskedelmi minisztérium… Fülöp igazgató úr?… Itt Kelecsényi Ödön miniszteri tanácsos. Üdvözlöm… Kényes ügyben kérem a segítségét… A második kerületi választások ügyében.

– Mivel szolgálhatok, méltóságos uram? – hallatszott a drót túlsó végéről.

– Nos, a választás kitűnően áll. Győzelmünk biztos. Éppen ezért a miniszter úr őexcellenciájának az a nézete, hogy helytelen volna, ha visszatartanánk a gyári munkásokat a szavazástól.

– Mi tehát őkegyelmességének a kívánsága?

– Hogy függessze fel a munkát, s engedje el szavazni a gyár személyzetét. Helyettesem, Sztankovics Aurél miniszteri titkár néhány percen belül Önnél lesz. Vele beszélje meg a továbbiakat…

– Igenis, méltóságos uram.

Tíz perc múlva a fiákerem megállt az óbudai hajógyár udvarán. Az igazgatói irodába sietettem, ahol már vártak rám. Monoklimat a bal szememre tettem és bemutatkoztam:

– Sztankovics.

– Á, a miniszteri titkár úr!

Kezet nyújtottam.

– Tehát, ahogyan őméltósága közölte Önnel, a miniszter úr őexcellenciájának egyenes kívánsága, hogy a munkások menjenek az urnához. Az a pár szavazat nem számít. Ha visszatartanák őket, botrány lehetne belőle. Az ellenzéki sajtó felfújná az esetet. És még meg is petícionálhatnák a választást. Mellesleg csak Önnek árulom el, hogy milyen otromba vicceket terjeszt az ellenzék. Például tegnap ezt hallottam. Egy politikus atyánkfia találkozik egy másik politikus atyánkfiával, különben jó barátjával. „Tudod mire szántam el magam?” – kérdezi az atyánkfia. „Nem!” – feleli a másik. „Találd ki?” – így az atyánkfia. „Belépsz a szabadelvű pártba” – üt a homlokára a másik. Mire az atyánkfia: „Ugyan, ugyan. Hát már mindjárt a legrosszabbra gondolsz?!”

– Felháborító, visszataszító, ízléstelen! – felelte az igazgató.

– Aztán ilyet is lehet hallani. Mi az egyiptomi sötétség? Amivel a szabadelvű párt akar világítani. Vagy egy másik: Nagyon természetes, hogy a munkások fel akarják osztani a tőkét, hiszen a nemzetgazdaság tudósai szerint a tőke nem más, mint felhalmozott munka.

– Egyszerűen nem jutok szóhoz! – hüledezett az igazgató.

– Minden józanul gondolkodó szavazó tudja, hogy a szabadelvű párt az, amely a magyar állam aspirációit a politika minden gyakorlati eszközével, kulturális és gyakorlati téren a legszorgalmasabb munkával a természetes, előre haladó fejlődés útjára vitte. A szabadelvű párt által évtizedek óta elért sikerek és teljesített reformok felsorolása a legjobb felelet az üres pátoszra, a parlamenti személyes ellenzéki zsémbelésre. A szabadelvű kormánypárt nemcsak szavakkal, nemcsak ígéretekkel, hanem áldozatkész munkával juttatta érvényre a magyar állam önálló, független hatalmi állását a monarchia nagyhatalmi állásának keretében.

– Tehát mi a kegyelmes úr kívánsága? – kérdezte az igazgató.

– Őexcellenciája azon a nézeten van, nem is olyan biztos, hogy a munkások mind az ellenzékre szavaznak. Ezért biztosítani kell nekik a szavazati jogukat. Hadd éljenek vele!

Fülöp igazgató azonnal felvette a házi telefon kagylóját.

– Itt Fülöp… Kérem, függesszék fel a munkát! Igen…, a személyzet menjen le az udvarra…

– Beszélni akarok a munkásokkal! – tettem hozzá nyomatékosan.

– Igen, tehát a személyzet menjen le az udvarra! A minisztériumból van itt

Sztankovics titkár úr… és beszédet mond…
Néhány perc múlva megszólaltak a gyár szirénái. A munkások a gyárudvaron sorakoztak fel. A gyárigazgató kíséretében lementem hozzájuk. Ezúttal monoklimat a zsebembe tettem.
– Sztankovics miniszteri titkár úr a kereskedelmi minisztériumból kíván szólani – jelentette be az igazgató.
– Munkások, emberek! – kezdtem. – Üdvözlöm Önöket a kereskedelmi miniszter úr nevében. A kegyelmes úrnak az a nézete, hogy itt ma reggel nyílt törvénysértés történt, mert be kellett jönniük dolgozni. Mi senkit sem akarunk megakadályozni abban, hogy szavazati jogát gyakorolja. Mindenkit arra kérek, függessze fel a munkát! Menjenek Isten nevében, és szavazzanak lelkiismeretük szerint. Éljen a szabadság, egyenlőség, testvériség!
Az igazgató kissé meghökkenve hallgatta rövid szónoklatomat. De nem jutott szóhoz, mert már búcsúztam is – nyilvánosan és hangosan.
– Köszönöm. Isten vele, igazgató úr!
Azonnal beszálltam a fiákerbe. Miközben a kocsi kirobogott az udvarról, láttam, hogyan távoznak a munkások csoportokban a gyárból.
A választás este hat órakor véget ért. A függetlenségi és negyvennyolcas párt 104 szavazattöbbséggel győzött.
Utána hatalmas ünnepség kezdődött a szerkesztőségben. Tejben, vajban és pezsgőben fürösztöttek. Így maradt ez még vagy két hétig, de akkor bejött a szobámba Zelma, és követelőzni kezdett.
– Milyen jól ment a dolgunk, amíg a főnöködnek a választásán fáradoztál! Akkor számolatlanul dőlt hozzád a pénz. Nagyon jól tudod, hogy hálás vagyok a bundákért az összes ékszerért, gyönyörű ruhákért, amiket tőled kaptam. De az utóbb időben nem támogatsz már. Pedig az öregnek most sokkal több pénze van. Találj ki valami okosat! Holnapután premierem lesz, kellene egy új ruha. Csenj el tőle valamit, vagy mit bánom én, de nekem új ruha kell!!!
Zelma nem vette észre, hogy a főnököm mindezt hallja. Megpecsételődött a sorsom…

Nem játszottam, mégis nyertem

Gyermekkoromban nagyon tetszett az a mese, amelyben egy varázsgyűrű vagy varázsköpeny szerepelt. Ha megfordítod a gyűrűt, felveszed a köpenyt, hipp-hopp, ott vagy, ahol akarsz. Az útiköltséget sem kell fizetned. A terülj-terülj asztalkám szintén igen tanulságos, hiszen pillanatok alatt a semmiből előjön a rengeteg étel –

és még pénzbe se kerül. Sokáig csak a fantáziámban éltek ezek a csodák, de aztán eljött az idő, amikor rájöttem: ha nagyon akarjuk, a mesék le tudnak szállni a valóság birodalmába.

Ilyen varázsköpeny volt az én huszáregyenruhám. Ha magamra öltöttem, megnyíltak az ajtók, és elfelejthettem, hogyan szaladgáltam írnoki állás után. Hát nem földi varázslat az, hogy egy éjszakára belebújtam a varázsruhámba, fejembe csaptam a varázssipkát, és volt lakásom, pénzem, lehetőségem, nőm. Vajon mese lehet mindaz, amit anyáink regéltek gyermekkorunkban a hirtelen meggazdagodásról? Nem, mert egyik napról a másikra megmenekültem a nyomorúságtól, belecsöppentem a szórakozások, élvezetek, jómód és gyönyörök kellős közepébe! Csak azért, mert felvettem a huszár uniformist. Premierje egy maszkabálon nagyszerűen sikerült, így aztán nem akartam megválni tőle. Nappal aludtam, és éjszaka éltem. Ennek azonban nem az volt a célja, hogy lumpoljak, hanem csakis éjjel tudtam varázsköpenyemet hasznosítani, erejét alkalmazni. Napközben általában nem vettem fel, mert óriási volt a lebukás veszélye. Ilyenkor minden tiszt józan, szolgálati ügyeit intézi, és megeshet, hogy valamelyik bajtárs komoly katonai dologról érdeklődik nálam. Előfordulhat, hogy nem szalutálok szabályosan. Éjfél után azonban már nincs szolgálat, fegyelem. A tiszt urak nyelvét, szívét és gondolkodását megoldotta a pezsgő, a parfőmillat, a selymes, bársonyos női kezek simogatása. Ha valaki mégis hivatalos dolgokról kérdezne, a választ el lehet ütnöm egy szellemes tréfával. Minden héten akadt egy-két társaság, amelyhez csatlakozhattam, szívesen fogadtak, expressz-gyorsasággal adtak soha vissza nem térítendő hitelt, baráti segélyt. Ezek a tekintélyes anyagi eredménnyel járó kirándulások polgári életem körülményeit is megváltoztatták. Ruhatáramat lényegesen felújítottam, ismét rendes helyeken ebédeltem és vacsoráztam. Arcom kisimult, a szenvedések ráncait kivasalta a jólét, és régi barátaim már nem fordították el fejüket. Láthatóan boldogok voltak, mert nem fogok tőlük kölcsön kérni.

A mágnás kaszinó szokásait meglehetősen jól ismertem, mert amikor bőven volt pénzem, rendszerint a Nemzeti Casino éttermében étkeztem, amely nyilvános volt. Több alkalommal jártam ott beszerző körúton, de az első kalandom bizonyult a legizgalmasabbnak. Egy éjszaka felöltöttem huszártiszti uniformisomat. Nem tagok csak igen nehezen, vagy egyáltalán nem juthattak be a kaszinóba. Felkészültem azonban arra, hogy engem, a huszártisztet, a mindenre elszánt főhadnagyot, semmiféle földi hatalom nem fog megakadályozni a bejutásban, a pénzszerzésben.

Pontosan éjjel egy óra volt, amikor a Nemzeti Casino elé értem. A díszegyenruhás portás kinyitotta kocsim ajtaját, s míg levett sapkával állt előttem, odakiáltottam a kocsisnak, hogy várjon, aztán besiettem a kapubejáratba. Szinte futás közben csatoltam le a kardomat, és odadobtam csákómmal, kesztyűmmel együtt az álmélkodó portásnak, aki tágra nyílt szemekkel bámult az ismeretlen

huszártiszt után, amint gyors léptekkel robog fel a süppedő szőnyegekkel borított lépcsőkön. Ideje sem volt, hogy utánam kiáltson, eltűntem a teremben.

A terem zsúfolásig tele volt. Itt fenn még sohasem jártam, ösztöneimre bíztam magam, amelyekben eddig még soha nem csalatkoztam.

Egy kis körséta után bent voltam a játékteremben, ahol igen sokan szorongtak a nagy rulett asztal körül. Csörrentek a játékpénzek. Feszült és mégis vidám volt a hangulat. Hirtelen egy másik huszártiszt, egy főhadnagy bukkant fel az oldalamon.

– Szervusz, kérlek alássan! – Vállamra tette a kezét. – Ezer éve nem láttalak! – Nem akartam kiábrándítani azzal, hogy soha az életben nem láttuk egymást.

– Te…, kérlek szépen, hogy ityeg a fityeg? – Más marhaság éppen nem jutott eszembe. Mivel tiszttársam már felöntött a garatra, gondoltam ilyen társalgás is éppen megfelel neki.

– Hogy te milyen érdekeset tudsz kérdezni! – Jaj, te, most hallottam egy történetet egy ismert bankdirektorról és a barátnőjéről, ja meg a nagyságos asszonyról. A direktor barátnője a szabónál ismerkedett meg a nagyságos asszonnyal. Több alkalommal találkoztak, néha együtt is uzsonnáztak. Mikor az egyik ilyen uzsonna után együtt távoztak el a cukrászdából, véletlenül éppen arra jött a bankdirektor, aki csodálkozva köszöntötte őket. Este aztán azt kérdezte a barátnőjétől: „Mondja, szívem, maga sokat szokott együtt lenni azzal a hölggyel, akivel ma láttam?” „Igen” – válaszolta a barátnője. „Hát akkor – folytatta a bankdirektor, szüntesse be, kérem, ezeket a találkozásokat, mert az az asszony nem magának való társaság, rossz híre van, kacér, és reggeltől estig mindenütt jelen van. Kérem, ezentúl válogassa meg jobban az ismerőseit!

Együtt nevettünk a történeten. Én sem adtam alább, bár az idő sürgetett.

– Drága barátom! Nyilván nem kell téged tanítani, de hadd mondjak két aforizmát. „Kevés ember boldogul az életben, de azért minden nekrológ azt hazudja, hogy 'boldogult'„. A másik: „A csók igen furcsa portéka. Ha drágán kell fizetni érte, nem biztos, hogy jó, ha olcsó, akkor biztos, hogy rossz; de ha ingyen kapjuk, akkor biztosan a legjobb.”

Nem vártam meg a reagálását, hanem összecsaptam a csizmám sarkát, szalutáltam, és bocsánatkérés közepette arrébb húzódtam.

Ez az időkiesés felgyorsította elszántságomat. De legelőször tisztáznom kellett az alapkérdést: ki legyen az áldozati bárány? A jelenlévő urak közül nagyon sokat ismertem, mert közülük számosan megfordultak azokban a játékszalonokban, ahol gyakran én is megjelentem; láttam őket a parlamentben, a turfon [lóversenyen – S. A.], a Kossuth Lajos utcai és Váci utcai politikai korzón, a nevüket is tudtam, de egyelőre nem álltam meg senkinek a háta mögött, szerényen elvegyültem a tömegben. Egy nyitott ajtón keresztül észrevettem, hogy a szomszéd szobában lévő kártyaasztaloknál kisebb társaságok játszanak. Átmentem. Egy hatalmas, mennyezetig érő tükör előtt négy úr makaózott. Közvetlenül a tükör alatt Dániel

Ernő báró, a későbbi földmívelésügyi miniszter ült, vele szemben Szemere Miklós, a magyar kártyások királya, a legvakmerőbb, legzseniálisabb és legjobb szívű, de leggőgösebb magyar úr. A másik két partnerük pedig Rohonczy Gida, a kitűnő magyar vívó és Jakab Elek, aki később egy szerencsétlen kártyaveszteség miatt önkezűleg vetett véget életének.

Amikor beléptem az ajtón, Szemere Miklós, akinek jellegzetes feketeszakállas feje valósággal eltakarta az egyik tükröt, éppen bankot robbantott. Nagy halom bankjegy volt a kezében, és szava diadalmasan csengett:

– A bank vonul, elvonul!

A játékszalonokban, ha egyebet nem, de annyit már feltétlenül megtanultam, hogy a nyerőt meg lehet pumpolni, sőt, csak a nyerőtől lehet kérni. Ha ad egyáltalán.

Minden vakmerő stiklimet általában a pillanatnyi elhatározás hatása alatt vittem véghez. Mindenkit, aki ellen elkövettem valamit, igyekeztem megismerni, például milyen karakterű, milyen szokásai vannak. Így Szemere Miklósról tudtam, hogy kabalás. Viszont játék közben is szokott kölcsönadni pénzt. Ennyire bízott a szerencséjében, és ennyire nyugodt, hideg játékos volt. Kabalái csak a turfon uralkodtak el rajta.

Merészen odaléptem hozzá, szelíden a vállára tettem a kezem. Szemere fél oldalról felnézett rám.

– Miklóskám, kérlek! Tennél nekem egy kis szívességet?

Szemere Miklós összehúzta bozontos szemöldökét. Nem ismerte a mellette álló huszártisztet. Hogy is ismerhette volna? De én olyan szilárdan álltam a tekintetét, hogy néhány pillanatig tartó farkasszemezés után Szemere Miklós már elbizonytalanodott. Biztosra vette, hogy ismer, csak nem jut eszébe, ki vagyok.

– Mivel szolgálhatok, kérlek? – zengett fel mély basszushangja.

Közel hajoltam hozzá.

– Nagyon kérlek, Miklóskám! Segíts ki! Odalent nagy bankpassz volt… És holnap délig… néhány ezer forintra van szükségem.

Szemere felcsattant:

– A Pilátusát! Még itt se hagytok békén! – Amolyan rá jellemző szelíd korholás volt ez. Pár másodperc múlva meggondolta magát és felállt. Néhány lépésre eltávolodtunk az asztaltól.

– Kérlek – mondta –, tudod, hogy nem szívesen, mert ugyebár…

Elhárító mozdulatot tettem, és főhajtás kíséretében félbeszakítottam:

– Oh, kérlek, bocsáss meg, ha nehezedre esik, vedd úgy, hogy nem is kértem semmit!

Arcomon sértődöttség tükröződött. Ezzel sikerült szíven találnom Szemerét. Olyan természetű volt, aki soha meg nem sértett senkit; a világért sem akarta, hogy valaki azt mondhassa róla: nehezére esett egy barátjának pár ezer forintot kölcsön

adni. Neki egyébként néhány ezer forint nem volt jelentős summa, hiszen nagy összegeket nyert.

– De kedves öcsém! – szólalt meg ekkor, és vállamra tette a kezét. – Nem kell mindjárt kétségbe esned. Nem úgy gondoltam. Mennyiről van szó?

Sértődöttségem nem enyhült, felhúztam a vállam, elfordítottam a fejem, mire Szemere szó nélkül benyúlt a mellénye zsebébe, és néhány összehajtogatott ezres bankót húzott ki. A kezembe tette.

– Nagyon köszönöm, Miklóskám! – Megfogtam és megráztam a felém nyújtott kezét. – Légy nyugodt, holnap délben nálad lesz a pénz.

– Jól van, jól, édes öcsém! – hárította el a köszönetet, és már ment is vissza a játékasztalhoz.

Én pedig igyekeztem kifelé a zsúfolt teremből, ahol már úgy éreztem, nincs több keresnivalóm. Nem is lett volna célszerű hosszabb ideig bent tartózkodnom. A kijárat megtalálása azonban vagy két percet igénybe vett. Miután huszáros járkálásom közben sikerült feltérképeznem az összes helyiséget és ajtót, már majdnem megfogtam az egyik kilincset… Ám ekkor felfedeztem, hogy valaki egy másik ajtón távozik, és a kitárult résen megláttam a lépcsőházat.

Gyorsan a portáshoz siettem, aki már nyújtotta a kardomat, csákómat és kesztyűmet. Busás borravalóval nyugtattam meg, hanyag eleganciával ültem vissza a kocsiba, és elhajtattam. Isten veled, Nemzeti Casino! Isten veled, Szemere Miklós!

Remek szerepalakítás folytán, egy másféle játék izgalma árán jutottam nyereséghez – anélkül, hogy játszottam volna. Az Élet színpadán lehet legjobbat alakítani!

Megmentettem egy ember életét

Az 1890-es évek elején vagy közepén kedvenc kávéházamban üldögéltem a törzsasztalomnál. Feketémet lassú kortyokban ittam, közben az akkoriban egyetlen létező délutáni lapot, az Esti Újságot olvasgattam. Egy barátom ült le mellém. Évek óta nem találkoztunk. Nem sértett meg, nem bántott meg soha. Kenézi Vilmos kávét rendelt. Amíg fogyasztotta, közömbös dolgokról társalogtunk. Láttam rajta, hogy valami fontosat akar mondani, de nem tudja, hogyan kezdje el. Aztán mégis belevágott.

– Kedves barátom! Van nekem egy óriási problémám, ami miatt most az öngyilkosság gondolatával foglalkozom. Talán ezt túlzásnak találod, de nem kertelek, a közepén kezdem. Mivel régen találkoztunk, nem tudhatod, hogy a lóverseny a szenvedélyemmé vált. Tegnapelőtt hatalmas összeget vesztettem, ami

így önmagában is nagy baj, de a pénzt a kasszából vettem ki, mert pénztáros vagyok egy részvénytársaságnál. Holnap estig kell elszámolnom, különben odavan a becsületem, mehetek a Dunának, vagy golyót röpíthetek a fejembe. A családom erről semmit se tud. Vidéken vannak ugyan rokonaim, akiktől kölcsön kérhetnék, de ha ma elutazom, holnap estig nem tudom rendezni az ügyet. Feljelentenek, és az állomáson már rendőrök várnak. Micsoda szégyen! Micsoda alávaló élet!

Miközben Vilmos ezt mesélte, arcomon egy izom sem rándult, de a lelkemben sokféle hang szólalt meg. Például arra gondoltam, mit szólt volna, ha néhány évvel ezelőtt én mentem volna hozzá ugyanilyen helyzetben. Talán a tisztességes, becsületes ember jogos gőgjével nézett volna le rám. Most pedig ideül mellém, hogy könyörögjön.

– Mennyi a hiányod? – kérdeztem némi szünet után, miközben Vilmos kétségbeesetten törölgette izzadó homlokát.

Szegény barátom szemében élénk reménysugár villant fel.

– Mindössze nyolcszáz forint.

– Tényleg nem sok – válaszoltam, és levertem a szivarom hamuját.

Megint szünet állt be vontatott beszélgetésünkben.

– Arról van szó… – mondta nagyon halkan, nehéz sóhajtások közben. – Arra szeretnélek megkérni, hogy segíts ki engem ezzel a csekély összeggel… Addig, amíg a rokonaimtól meg tudom szerezni ezt a pénzt…

Eltöprengtem egy pillanatra, bár póker arcomon ez nyilván nem látszódott. Ha egy beteg kisfiú édesanyja fordult volna hozzám, vagy egy árva gyermek érdekében kellett volna tennem valamit, akkor gondolkodás nélkül az ügy mellé állok. Vilmos azonban nyereségvágyból követte el tettét, a játék szenvedélye vitte a sikkasztásba. Mégsem oktattam ki, mert ezzel úgysem segítettem volna rajta. Ha valaki kétségbeesve, reménytelen helyzetben baráti segítségért fordult hozzám, jó szívem miatt nem tudtam nemet mondani.

– Csak egy dolgot ígérhetek. Mindent el fogok követni, hogy megszerezzem a pénzt. Bár az igazat megvallva, fogalmam sincs, hogyan kezdjek hozzá… Délután négykor ismét találkozzunk itt, a kávéházban!

Szerencsétlen barátom a nyakamba borult, lelkes, túlzó szavakkal fejezte ki örök háláját, életmentőjének nevezett, és boldog megkönnyebbülést érzett. Nem véletlenül, hiszen hajlandó voltam számára kikaparni a gesztenyét a tűzből.

Amikor eltávozott, akkor döbbentem rá igazán, milyen ostobaságot követtem el kétértelmű ígéretemmel. „Mindent el fogok követni…” És mi legyen az konkrétan?! Sok időm nem volt a gondolkodásra. Nem akartam szégyenben maradni barátom előtt.

Huszártiszti egyenruhámat eddig csak éjjel öltöttem magamra, hogy elkerüljem a lebukás veszélyét. Most azonban rendkívüli helyzet állt elő. Amikor lefelé mentem a lépcsőn, meglehetősen elszorult a szívem. Mi lesz, ha valakinek feltűnik, hogy

eddig csak polgári ruhában látott, és most egyszerre „kigubózom” mint huszártiszt? Aztán megnyugtattam magam, mert Sterbynszky Ottokár álnéven béreltem lakást, és bőkezűen osztogattam a borravalót. Bizonyára mindenki elhiszi rólam, hogy gazdag huszártiszt vagyok, aki akkor teljesít szolgálatot, amikor neki tetszik.

A Gizella téren [ma Vörösmarty tér – S. A.] egymás mellett álltak Budapest legelegánsabb fiákerei. Katonásan beugrottam az egyikbe, majd hanyagul odavetettem a kocsisnak:

– A Várba megyünk! Uri utca egy.

– Igenis, méltóságos uram! – biccentett a kocsis, és mintha a lovak is válaszolni akartak volna, mert gyorsabb trappba kezdtek. Az ilyen lovak talán még azt is fel tudták fogni, hogy a hercegprímás palotájához nem illik poroszkálva menniük.

A kapu előtt két rendőr állt. Látogatásom előtt néhány nappal történt, hogy egy őrült pincemester késsel támadt Vaszary Kolos őeminenciájára, emiatt dupla őrség állt a palota előtt. A merénylet szerencsére nem sikerült, mert Kohl Medárd titkár, későbbi püspök, rávetette magát az elkövetőre. Az éles kés erősen felsértette a kezét.

Amikor én, a jó fellépésű huszárfőhadnagy kiléptem az elegáns gumirádliból, a két rendőrnek nem volt más teendője, mint hogy feszesen szalutáljon. A portáról kinézett a kapus, és azonnal megrántotta a harang nyelét, amely az egész palotában jelezte: előkelő látogató közeledik. Túlságosan ünnepélyesnek éreztem ezt a fogadtatást. Az emeletre vezető lépcsőn Kohl Medárd hercegi titkárral találkoztam, aki alázatosan köszönt, majd érdeklődött látogatásom célja felől.

Miközben elindultam felfelé a lépcsőn, futtában közöltem, hogy Eszterházy herceg vagyok, és azonnal beszélnem kell őeminenciájával. Talán lenne szíves bejelenteni az eminenciás úrnak! Benyitottam a titkárság ajtaján. Kohl Medárdnak csak itt nyílt lehetősége arra, hogy válaszoljon, mert a lépcsőn mindig utánam loholt.

A titkár úr meglepetésében szinte dadogott. Valami olyasfélét rebegett, hogy nem szabad őeminenciáját zavarni, mert nagyon el van foglalva, és különben most nincs fogadóórája.

– Nem azt kérdeztem főtisztelendő uramtól, hogy van-e fogadóóra, nem kívántam felvilágosítást kapni arról, mivel foglalkozik őeminenciája. Én csak arra kértem, szíveskedjék bejelenteni! – Aztán kis szünetet tartottam, mert láttam hogy habozik. Még erélyesebben folytattam:

– Ha azonban főtisztelendő uram kérésemet nem teljesíti, kénytelen leszek az Ön bejelentése nélkül belépni… – E fenyegetésnek is felérő kijelentés után azonnal elindultam az egyik ajtó felé, amelyről fogalmam se volt, hová vezet. Ez a fellépés megtette hatását. A titkár úr, aki már a pincemester merénylete alkalmával bebizonyította testi ügyességét, elém került, megállt köztem és az ajtó között. Miután belátta, hogy valóban azonnal be kell jelentenie, udvariasan a névjegyemet

kérte. Kohl Medárd nem tudhatta, hogy nekem nincs „megefelelő” névjegyem. Micsoda pech! Ezt a melléfogását újabb támadással kellett kivédenem:

– Milyen bánásmód ez, titkár uram? – kiáltottam rá. – Hát nem ismer meg?! Úgy bánik velem, mintha első alkalommal lennék itt!

– Bocsánatot kérek, főhadnagy úr… de valóban… e pillanatban nem emlékszem főhadnagy úr nevére…, hiszen annyi tiszt úr fordul meg itt nálunk…

Hangomat még egy fokkal magasabbra emeltem.

– Elég volt, főtisztelendő uram! Ezt nem vártam volna, és egyáltalán nem szolgáltam rá ilyen bánásmódra ebben a házban! Jelentse, hogy herceg Eszterházy huszárfőhadnagy kívánja nála tiszteletét tenni rendkívül fontos és sürgős ügyben!

Kohl Medárd egy pillanat alatt eltűnt az ajtó mögött. Én pedig dühödt oroszlánként járkáltam fel és alá, de azért igyekeztem megfékezni indulataimat. Minden eshetőségre fel kellett készülnöm, hiszen már az előőrsi csatározások ilyen nagy akadályt jelentettek. És mi lesz akkor, ha őeminenciája valóban ismer egy Eszterházy herceg huszárfőhadnagyot?

Feltárult az ajtó, és a titkár mély meghajlással bejelentett:

– Őhercegsége Eszterházy huszárfőhadnagy úr!

Sok emberrel találkoztam életem folyamán, de ilyen jóságos, mosolygós, bársonyos tekintetű, nemes, emberszeretetről tanúskodó arcot még nem láttam. Majdnem meginogtam hitemben. Bizony ezek előtt a meleg, szerető, simogató szemek előtt térdre kell borulnom és bevallani minden bűnömet! Ugyanakkor eszembe jutott barátom remegő keze, könnyes szeme, aki már a pisztoly hideg, fekete csövét látja maga előtt. Ha most elfog a gyengeség, akkor öt perc múlva a rendőrség foglya vagyok. Még akkor is, ha mindenki tudja, hogy Magyarország legjótékonyabb, legjobb szívű embere Vaszary Kolos bíboros érsek.

A hercegprímás találkozásunkat kivételes szerencsének nyilvánította. Fohászkodtam egy nagyot, és könnyed szemtelenséggel kezdtem beszélni jövetelem céljáról. Zavarban voltam, és misztikus ködbe burkoltam mindent, de azért megemlítettem, hogy legjobb barátomnak a lóversenyen tegnap nem volt szerencséje, és el vagyok foglalva, nem tudok hazautazni pénzért, hogy kölcsönözzek neki… Becsületbeli ügy… Öngyilkos akar lenni… A hercegprímás küszködésem közben jóságos szemeivel melegen, rokonszenvvel és részvéttel nézett rám. Amikor néhány perc múlva belátta, hogy nem tudok kimászni mondataim hínárjából, intett a kezével. Elhallgattam. Láttam, hogy megértette nehéz helyzetemet.

– Ha jól érzékelem, emberéletről van szó. És mekkora ez a bizonyos összeg? Ugyanis hónap vége van, éppen ma fizettem ki a hercegprímási udvartartás tisztviselőit. Most nem tudok a bankba küldeni…

Úgy látszik őeminenciája az arcomról leolvasta, hogy ez a hír nagyon kellemetlenül érintett, mert megnyugtatóan folytatta:

– De azért szeretném tudni az összeget, hátha tudok tenni valamit!

Eszembe jutott, hogy a barátomnak csak nyolcszáz forintra van szüksége. Ilyen helyen ez nevetséges összeg. Megszoroztam tízzel, és kimondtam a félelmetesen nagy számot.

– Körülbelül nyolcezer forintról van szó…

A hercegprímás az asztalán megnyomott egy gombot, az ajtó kinyílt, és belépett rajta a titkár.

– Van itthon valami pénzünk, titkár úr? – Majd félrehívta, és halkan ismertette vele a helyzetemet. A titkár meghajolt és távozott.

– Néhány perc múlva titkárom átadja hercegségednek a kívánt összeget.

Köszönetet mondtam. Kifejezést adtam ama reményemnek, hogy őeminenciája jó egészségnek örvend, ismét beszéltem valamit az életmentésről, a bíboros úr jótékony cselekedetéről. Katonásan összeütöttem a bokámat, csak úgy csengett a sarkantyúm! Meghajoltam. A prímás kezet nyújtott, igen melegen megrázta, valamit mondott a felebaráti szeretetről és az emberi kötelességről, azután kegyesen elbocsátott.

A titkári szobában már várakozott rám Kohl Medárd. Ezüst tálcán egy nagy zárt borítékot nyújtott át, amit átvettem, aztán könnyed, elegáns mozdulattal a zsebembe csúsztattam. A mély meghajlással búcsúzó titkárnak kiengesztelésül, kegyesen és fölényes udvariassággal kezet nyújtottam.

Hazavitettem magam. Átöltöztem, majd rendes civilhez illően konflison igyekeztem az Andrássy úti kávéházba. Amikor beléptem, a rám várakozó barátom arca vérvörössé vált.

– Megvan a pénz?! – heveskedett. – Mielőtt válaszolhattam volna, a pincér az asztalunkhoz lépett. Mivel még egyikünk sem ebédelt, körülményesen és választékosan elsoroltam, mit eszünk majd. Aztán titokzatosan csak annyit közöltem, hogy megnyugtató híreim lesznek. Előbb azonban fogyasszuk el ebédünket. Bizony eltelt egy óra is, amíg étkeztünk. Közben szándékosan másra tereltem a szót, Vilmos nem kis csodálkozására. Mindennek eljön a maga ideje… És valóban. A kávé után lelki prédikációba akartam kezdeni. Egy ilyen hegyi beszéd az én ajkamról nem hangzik igazán hitelesnek, de az alkalmat nem akartam elszalasztani.

– Nézd, kedves barátom! Amit tettél, az Isten és ember ellen való cselekedet. Szenvedélyednek ennyire nem lehetsz rabja. Mértéket kell tartanod! És ne felejts el: most az egyszer és utoljára segítettem rajtad!

Nem tudtam folytatni, mert a nyakamba ugrott, és könnyekben tört ki. Leszámoltam neki a nyolcszáz forintot, aztán még ugyanennyit adtam neki, hogy soha többé ne lóversenyezzen. Amint kiment a kávéházból többször megtapogatta levéltárcáját, mintha nem akarná elhinni, hogy benne van a pénz.

***

Ki gondolná, hogy Vaszary Kolos hercegprímás halála után húsz évvel is megsegített egy embert. Akkor Debrecenben szolgáltam káplárként [tizedesként – S. A.].

A Hungária kávéházban ültem, amikor belépett Szathmáry Zoltán hírlapíró, az egyik városi újság szerkesztője. Nagyszerű, bohém gyerek volt. Mindig jókedvűen, de állandó pénzzavarban járta Debrecen utcáit. Amint meglátott, leült az asztalomhoz, majd néhány perc múlva így szólt:

– Nácikám, téged az Isten küldött. Csak te tudsz rajtam segíteni. Ha egy héten belül nem fizetem ki a házbéremet, kidobnak a lakásból. Mindössze százötven koronára lenne szükségem.

– „Mindössze”?! Ez egy vagyon!

– Mi az neked, Nácikám?

– Elmúltak már azok a régi szép idők – válaszoltam. – Nekem már nincs pénzem, és nem is tudok szerezni. A fivéremtől kapok havonta száz koronát, abból kell megélnem.

Zoli elszontyolodott. Megsajnáltam.

– Ha elfogadsz húsz-harminc koronát…, segíthetek rajtad – mondottam vigasztalóan.

Zoli kemény, kálvinista volt. Vagy százötven, vagy semmi! Hirtelen támadt egy ötletem. Az előttem lévő budapesti újság címlapján gyászkeretben állt Vaszary Kolos neve. Előtte való nap halt meg.

– Írd meg valamelyik lapnak, hogyan kaptam „baráti kölcsönt” a hercegprímástól. Ez a történet még nem került nyilvánosságra. Valami pénzt csak kapsz érte…– Mesélni kezdtem, ő pedig jegyzetelte szavaimat.

Úgy tíz nap múlva ismét a Hungáriában futottunk össze. Leült az asztalomhoz, kivett a tárcájából százötven koronát.

– Ez a tied, Nácikám! Megírtam a cikket a Budapesti Hírlapnak. Háromszáz koronát kaptam érte. Nekem csak százötven kellett, a többi a tied.

Eltoltam magamtól a pénzt.

– Csak tedd el, Zoli! Én már eleget kerestem ezen az ügyön!

Így segített Vaszary Kolos hercegprímás még halála után is egy szegény újságírón.

A szőrmét szőrmentén kell vásárolni

Budapesten volt egy ismert szőrmegyáros, aki a hadsereg számára is nagy tételekben szállított. Egyik alkalommal, „előléptettem” magam, vagyis főhadnagyból huszárkapitány lettem, és elindultam beszerző körutamra. Nem

létező egységeimnek felszerelésre volt szüksége. Természetesen olyan formában, hogy hasznom származzék belőle, a megrendelt árut pedig ne szállítsák le.

Egy szomorú őszi délután gondoltam egyet, és Schwartz szőrmegyáros titkárságáról beküldettem a névjegyemet, amelyen arany betűkkel ez a név volt olvasható: „Gróf Szentirmay János m. kir. és cs. huszárkapitány”.

A szőrmegyárosok koronázatlan királya azonnal fogadott, és diplomatikusan érdeklődött látogatásom céljáról.

– A debreceni huszárezrednek négyezer szőrmebekecsre van szüksége – mondottam, miközben szórakozottan játszottam a gyáros gumival bélelt vonalzójával. – De a határidő rövid, mert nyakunkon a tél. November elsejéig szállítani kellene. Természetesen ez attól is függ, hogy Ön mennyiért vállalja a bekecsek elkészítését, és mikor, milyen tételekben kell fizetni.

– Kapitány úr! Legelőször is megköszönöm, hogy rám gondolt a megrendeléskor. Nagyon remélem, hogy meg tudunk egyezni, hiszen ez mindkettőnk közös érdeke. Gróf úr, tisztelettel, kérem, bocsásson meg, de azonnal nem tudok a kérdéseire válaszolni, mert mindez némi gondolkodást, előzetes kalkulációt igényel. – A gyáros bocsánatkérően hajlongott előttem zavarában.

– Én sem azonnal gondoltam. – Elővettem az arany zsebórámat, majd fontoskodva elkezdtem nézni és számolni. – …ugyebár most van… parancskihirdetésre kell mennem… tehát akkor… Van még annyi időm.

– Igenis, kérem tisztelettel… – felelte szolgálatkészen Schwartz úr. Telefonon hivatta a cégvezetőjét, majd sűrű elnézések közepette elvonult, hogy a kalkulációt elkészítse. Beküldte a titkárát, hogy beszélgessünk, és ne unatkozzam magam halálra. A szép szál fiatalemberrel nem volt egyszerű megtalálnom a társalgás hangnemét és fonalát. Az időjárásról és egyéb közömbös dolgokról váltottunk szót, majd diszkréten családi állapota felől érdeklődtem. Még nem nősült meg, s mintha elpirult volna, amikor bevallotta, hogy azért nagyon kedveli a nőket. Irigyli a huszárokat, akikbe szinte minden hölgy szerelmes. Az egyenruha különös varázzsal hat rájuk.

– Meglehet, kedves barátom – mondtam hetykén –, de az is számít, hogyan teszi a szépet valaki, miket mond az elcsábítandó hölgynek, tehát nemcsak az egyenruha teszi a huszárt, hanem a stílusa, a megjelenése is. Társaságban például imádják az ehhez hasonló kis tréfákat.... Például… Az egyik férfi megjegyzi: „Nem tudok elképzelni annál elragadóbbat, mint egy szép nő társaságában lenni!” „Hát akkor nősüljön meg – felelik neki –, és naponta élvezheti ezt az atmoszférát.” „Ó, dehogyis! Hogy aztán a feleségem szemrehányásait hallgassam, ha megtudja?!” Bocsánat! Ez éppen nem az ön stílusához való volt. Egyébként teljesen mindegy, hogy urak és dámák között milyen vicces dolgokat mesél, mert szinte kötelező rajtuk nevetni. Az illem ezt megkívánja. Például mesélje el ezt: „Kérem, asszonyom, én zongorahasználattal szeretném kivenni a szobát. Mi az ára?” A

tulajdonos így válaszol: „Azt így nem tudom megmondani, kérem. Szíveskedjék talán előbb játszani valamit…”

A titkár zavart mosollyal fogadta eme kis időtöltésnek szánt tréfámat.

– Mesélhetek még egyet-kettőt. „Három és fél órát horgásztam pisztrángra, és egyetlen egyet se fogtam” – panaszkodik egy gentleman. Mire a másik úr visszakérdez: „Akkor honnan tudja, hogy pisztráng volt?”

– Ez tetszik… tetszik… – próbálta lelkesíteni magát és engem is a titkár úr. Eszi, nem eszi, nem kap mást – elmélkedtem magamban, és máris meséltem a többit.

– „Miért vagy úgy elkeseredve?” „Sajnos a feleségem nem tud énekelni.” „No hallod, ez még nem ok!” „De énekel!!!”

A titkár szinte faarccal reagált, bár megismételte, hogy tetszik neki ez is.

– A doktor azt ajánlotta a filmsztárnak – folytattam, hogy vigyen egy kis változatosságot az életébe. Mire ő azt felelte: „Az utolsó két évben volt három férjem, hét titkárom, tizenegy szakácsnőm, öt lakásom. Mit lehet itt még változtatni?!” Vagy itt van egy másik… A hatvannyolc éves gyáros elkísérte ötvennégy éves feleségét kalapvásárló körútjára. A gyárosné hosszas válogatás után végre megállapodott egy kuli kalapnál, és végérvényesen a fejére illesztette. Elbűvölve szemlélte magát a tükörben. „Mit tetszik szólni hozzá – áradozott az udvarias kalaposné –, milyen szép a méltóságos asszony ebben a kalapban!” „Nem nagy kunszt – válaszolta a gyáros, – hiszen minden jól áll ennek a *pocoknak.”*

A titkár ezen sem derült igazán. A „pocok” szót talán illetlenségnek tartotta.
Reménytelen eset!

– Titkár uramnak nyilván van kedves barátja, ismerőse, rokona, aki hajlandó lenne bemutatni Önt egy csinos, jóravaló vagyonos hölgynek és szüleinek. Az a legjobb, ha civil létére nem követi a katonatisztek léha életét, hanem lehorgonyoz egy gazdag dáma mellett. Családot alapít, apósa jóvoltából jövedelmező állásra tesz szert, bekerül a nagypolgári élet sűrűjébe. Már megbocsásson… Igazán nem akarok beavatkozni a privát életébe, de ha megengedi, nekem máris lenne egy ajánlatom. Kedves barátomnak, Strassnoff Ignác bankárnak van egy bájos leánya, aki tudtommal mindennél többre tartja a szerelmi házasságot. Titkár úr úgy néz ki, mint egy angol lord, néhány szavával azonnal elbűvölné Gertrúdot, aki megtalálná Önben álmai lovagját. Javaslom, cseréljünk névjegyet. Hamarosan jelentkezni fogok Önnél.

Miután sor került a cserére, Schwartz úr visszaérkezett a cégvezetőjével, a titkár pedig eltávozott.

– Kapitány úr! Osztottunk, szoroztunk, és úgy döntöttünk, hogy öt koronáért számítjuk. Ez viszonylag olcsó, és azért merjük ezt megtenni, mert négyezer darabról van szó.

– Ez valóban méltányos ár. Megbocsásson! Ha lehetséges, négyszemközt is szeretnék beszélni Önnel – mondottam. A gyáros intett a cégvezetőnek, hogy

hagyja el a szobát.
– Weisz úr, kérem tisztelettel… – Hangom bizalmas és titokzatos volt. – Én igazán nem akarom, hogy ráfizessen az üzletre. Bizalmam jeléül szeretnék Önnel megosztani egy titkot. Az a helyzet, hogy a parancsnokság a bekecsekre darabonként hét koronát szánt. Az árkülönbözet négyezer darabnál nyolcezer korona.
A gyáros lelkesedni kezdett.
– Ó, hát persze! Hogyne! Ahogy parancsolja, gróf úr!
– Mint vérbeli üzletember természetesnek találom, hogy belátja: ennek a különbözetnek csak a fele illeti meg Önt.
A pesti gyáros esze gyorsan forgott.
– Tisztában vagyok vele. Tessék rendelkezni, gróf úr.
A monoklim után nyúltam, egy darabig magam előtt lóbáltam, aztán ismét a bal szememre illesztettem.
– Ugye nem tartja méltánytalannak, ha a második számú huszárezred tiszti menázsija [élelmezése – S. A.] kapja ennek a felét – négyezer koronát?
– Lehet róla szó…
– Én úgy gondoltam. hogy az összeg az én kezemhez fizetendő. Természetesen előre.
A gyáros erre nem számított.
– Igen, de… nem hiszem, hogy ebben a pillanatban ennyi készpénzem lenne itthon… Inkább a szállításkor…, a számla kifizetésekor…
Felálltam. A sértett büszkeség két mély ráncban jelentkezett homlokomon.
– Rendkívül sajnálom. Ha nem megy, akkor nem köthetünk üzletet.
Pontosan úgy reagáltam, mint egy sértődékeny, hiú, büszke katonatiszt.
A gyáros is felemelkedett a helyéről. Már sajnálta, hogy elsiette a dolgot. Óvatos ember volt, ezért így szólt:
– Bocsánat, méltóságos uram, megpróbálom összekaparni.
Egyenesben vagyunk. Halálos nyugalommal tekintettem szét az irodájában. Csak most fedeztem fel, hogy íróasztalán egy fényképtok áll, benne családjának képe. Ő középen trónol, jobb oldalán elhízott felesége, két oldalon pedig a két trónörökös.
Amíg Weisz úr az „összekaparást” gyakorolta a trezorjában, addig néhány dicsérő szóval illettem kedves feleségét és két szépreményű fiát.
– Véletlenül éppen négyezer korona van itt. – Odajött az íróasztalához. – De arra kérném meg méltóságodat, legyen szíves a megrendelését írásba adni, és aláírásával ellátni.
– Ennek semmi akadálya. Holnapután elküldöm a csicskásomat, aki majd átadja a méretek jegyzékét. Természetesen javaslom, hogy nyugtát is készítsünk arról a négyezer koronáról, amit majd átveszek.
Boldogan ült le íróasztalához. Felesége visszamosolygott rá a képről; szinte

gratulált neki a remek üzlethez. A két okirat elkészítése néhány percet igénybe vett, közben én is diktáltam neki a szükséges adatokat. Alákanyarítottam Szentirmay János m. kir. és cs. huszárkapitány nevét. Miután megkaptam a pénzt, hanyagul begyűrtem a zsebembe. Elővettem zsebórámat.

– Az áldóját! Jó lesz sietni! Majd mondom a kocsisnak, hogy csapjon a lovak közé!

– Köszönöm, méltóságos uram! Legyen máskor is szerencsém!

Amikor kezet fogtunk, legszívesebben azt mondtam volna: „Remélem, nekem lesz olyan szerencsém, hogy többször nem találkozunk!”

A detektívfőnök utasítására csaltam

Néha elragad a hév, mint a viadalokon használt spanyol bikát. Engem nem szabad hergelni. ha mégis megteszi valaki, számolnia kell a következményekkel. Krecsányi Kálmán detektívfőnök nem tudta ezt, és nagyon kellemetlen perceket szerzett magának.

De az elején kezdem…

Úgy éltem, ahogyan egy huszárkapitányhoz illik. A Belvárosi kávéházban reggeliztem, a Vadászkürtben ebédeltem, és a Pannóniában vacsoráztam. Egy este benn ültem a Pannónia elegáns télikertjében. Halk beszélgetés foszlányai zsongtak a vidéki és budapesti dzsentri urakkal megtöltött vendéglőben. Szívhez szólóan játszott Radics és bandája, asztalomon finom polgári vacsora étkei gőzöltek, előttem pedig egy flaska kékhasú csemegebor díszelgett.

A télikert másik végében egy asztalnál két főrendőr ült: báró Splényi Ödön rendőrfőtanácsos és Krecsányi Kálmán detektívfőnök. A Pannóniában még nem láttam őket. Báró Splényi Ödön, nagy “tisztelőm”, szerénytelenség nélkül mondhatom, zseniális embernek tartott dicséretre nem méltó pályámon. Krecsányi Kálmán viszont nagyon haragudott rám. Báró Splényi – aki különben, Blaha Lujza férje volt, némileg vonzódott a könnyűvérűség, könnyelműség és bohémség iránt – jóindulatával sok bajt elhárított a fejem felől. Krecsányi detektívfőnöknél azonban sohasem remélhettem kegyelmet. Krecsányi különben is meglehetősen mogorva, megközelíthetetlen, szigorú ember hírében állt, aki semmiféle érzést nem engedett közel a szívéhez. Velem szemben elfogultság is vezette, amennyiben testvére volt Krecsányi Ignácnak, a híres budai-temesvári színigazgatónak, aki viszont fivéremet testi-lelki jó barátjaként tisztelte. Bizonyos, hogy bátyám sokat panaszkodott rám. Ezért Krecsányi Kálmán teljes szigort igyekezett alkalmazni velem szemben azért, hogy jó útra térítse fivére barátjának Istentől elrugaszkodott öccsét.

Ezen az estén néhányszor odapillantottam Krecsányiék asztalához. Igyekeztem

szemmel tartani őket. Nem tudhattam, nem lett-e valamelyik legutóbbi stiklimből rendőrségi akta. Hátha nem önként és jószántukból hallgatják Radics Béla muzsikáját, és isszák a hegy levét.

Egyszerre csak észrevettem, hogy Splényi báró integet nekem. Nem tagadom, egy pillanatra megakadt a falat a torkomon, és elszorult a lélegzetem. De hiszen én úgyis mindig szembeszálltam a veszéllyel, a megváltoztathatatlanba meg csodálatos fatalizmussal szoktam belenyugodni.

Átmentem az asztalukhoz. Udvariasan megvártam, míg a két főrendőr kezet nyújt, és hellyel kínál. Megkérdeztem, hogy áthozhatom-e a boromat, miután a vacsorát most fejeztem be. Nem mondtam meg, hogy az utolsó falat majdnem a torkomban maradt az ott dobogó szívemmel együtt. Amikor ezt a pincéri műveletet befejeztem, lényem sűrített szemtelenségével Splényi báróhoz fordultam:

– Parancsol velem valamit, méltóságod?

– Hogyne, Nácikám! – válaszolt mosolyogva. – Nagy vitában vagyunk Kálmánnal! Nagyon jól tudod, öcsém, hogy én téged zseniális embernek tartalak…

Könnyedén és elegánsan meghajtottam a fejemet a dicséretre.

– Kálmán azonban – folytatta a báró – nem hajlandó elismerni egyedülálló tehetségedet. Azt állítja, hogy csak az arisztokratákat fosztogatod és csapod be. Mindig azokat, akiknél könnyen folyik a pénz. Ők mindenkiről csak jót feltételeznek, a szélhámost és a csalót pedig csak újságokból ismerik. Nekik néhány ezer nem jelent nagy eseményt, mert teljesen mindegy, hogy lóversenyen, a kártyaasztalnál vesztik el, vagy egy pumpoló bajtárs viszi el a pénzüket.

Nem válaszoltam, mert nem tudtam, hogy egy ravasz rendőri fogással vallomást akarnak-e kiszedni belőlem, vagy pedig valami más céljuk van.

Splényi báró folytatta.

– Kálmán barátom azt mondja, hogy eddig még sohasem próbálkoztál szolid, kimért, számolni tudó és a pénzére óvatosan vigyázó kereskedővel. Szerinte az volna az igazi hőstett, ha valamelyik ismert, előkelő budapesti kereskedőt csapnád be!

Kérdően néztem Krecsányira. Kissé merésznek tetszett a játék, de a detektívfőnök mindig mogorva arcán most valami derű futott keresztül, amit biztatásnak vehettem. Gondolkoztam néhány pillanatig, azután megszületett bennem a merész válasz.

– Méltóságos uram, Strassnoff nem szokott megijedni semmiféle feladattól. Amit parancsol, megteszem! De én nem vagyok ismerős a kereskedővilágban.

Splényi nevetve csapott a vállamra.

– Tudom. Tudom, csak az arisztokraták között forgolódsz…

– Eddig így volt – válaszoltam könnyedén, azután Krecsányi Kálmánhoz fordultam. – Méltóztassék megnevezni azt a fővárosi kereskedőt, akit be kell csapnom, és én megteszem!

Krecsányi egy pillanatra meghökkent.

– Hát…, mondjuk, … csapja be Katzer Józsefet!

Katzer József nevét csak hirdetésekből ismertem, de nem volt gondolkozni való időm.

– Parancsára, főnök úr! – mondottam, és bort töltöttem a poharamba. – Határidő? – kérdeztem aztán.

– Hát, mondjuk, egy héten belül. – Most már Krecsányi is nevetett a bizarr helyzeten.

Rövid beszélgetés után elköszöntem a főrendőröktől.

Másnap reggel csúnya őszi idő volt. Gondolkodni kezdtem, mitévő legyek, és egyszerre eszembe jutott az esti beszélgetés. Ha már vállalkoztam rá, hogy becsapom szegény Katzer Józsefet, miért várjak nyolc napig. Ma éppúgy sikerülhet, mint nyolc nap múlva! Visszaemlékeztem Ingrid néni mondására: meg kell szerezni mindent lehetőleg még ma, mert holnap talán már semmi se marad.

Magamra öltöttem huszártiszti egyenruhámat. Fiákerbe szálltam, és a késő délelőtti órákban megállt a kocsim Katzer József szűcsmester terézvárosi háza előtt. A nagy cégtábla alatt koronák és címerek díszelegtek. „Császári és királyi udvari szállító” olvastam az egyik táblán, a másikon pedig ez állt: „József királyi herceg udvari szállítója”. Egy harmadikon: „Vaszary Kolos hercegprímás udv. szállítója”.

A konzervatív berendezésű üzletbe lépve, báránybőröket kerestem, és hosszas, szakértő vizsgálódás után kiválasztottam közülük néhányat. Természetesen közben megjelent Katzer József a pult mögött, és bemutatkozván, szolgálatkészen állt rendelkezésemre.

– Kérném, Katzer úr! Miután nagyobb üzletről volna szó, talán megbeszélhetnők a részleteket egymás között?

– Persze, kérem! – hajlongott udvariasan, és bevezetett az irodába.

Előadtam, hogy az ezredesem megbízásából a legénységnek és a tisztikarnak négyezer darab bekecsbélést szeretnék rendelni.

– Parancsoljon, Katzer úr! Itt van a hadosztályparancsnokság nyílt parancsa, amellyel engem bízott meg a bekecsek béleltetésének elintézésével. Az a kérdésem, Katzer úr, hogy a kiválasztott prémekből és báránybőrökből a szükséges mennyiséget rendelkezésemre tudja-e bocsátani? Ha igen, mennyiért?

Katzer József jó kereskedőhöz illően papírost és ceruzát vett elő, majd rövid számolás után kijelentette, hogy darabonként öt koronáért tudja a báránybéléseket szállítani.

– Kedves Katzer úr! – válaszoltam. – Mielőtt tovább folytatnánk a beszélgetést, arra kérem, adja nekem a becsületszavát, hogy arról, amit most mondok, soha és semmilyen körülmények között, senki előtt említést nem tesz, akár elfogadja a prémekről szóló rendelésemet, akár nem.

Katzer becsületszava megadásának jeléül kezet nyújtott.

– Rendben van, Katzer úr. Ön öt koronáért tudja szállítani a bőröket, én pedig hét koronát fizethetek érte. Ezennel átadom Önnek az ezred megrendelő levelét négyezer prémbélésre azzal a feltétellel, hogy a nyolcezer koronát, amennyivel a megrendelés többről szól, mint az Ön árajánlata, megosztjuk egymással.

Katzer megvakarta a füle tövét, aggodalmas arcot vágott, és ennek szavakban is kifejezést adott. Erre hirtelen felálltam, csákóm után nyúltam, és mielőtt megszólalhatott volna, újra beszélni kezdtem.

– Becsületszavát bírom, hogy minden körülmények között hallgatni fog erről a beszélgetésünkről. Miután pedig úgy látom, hogy ajánlatomat nem akarja elfogadni, nem is vesztegetek több szót rá. Ha azonban valaha meg akarja szegni a becsületszavát, előbb nekem kell szólnia. A következményekkel pedig Önnek kell elszámolnia.

Természetesen gondoskodtam arról, hogy utolsó szavaimnál megcsörrenjen nehéz lovassági kardom, azután fölényes szalutálás után az ajtókilincsre tettem a kezem.

Ekkor azonban Katzer József belátta, hogy a kitűnő üzlet kútba eshet, és mentegetőzni kezdett. Hiszen ő nem úgy gondolta, még nem is nyilatkozott.

Nehezen hagytam magam rábeszélni. Amikor ismét kényelembe helyeztem magam a dívány sarkában, Katzer a következőket mondta:

– Nézze, gróf úr, én becsületszavamat adtam, hogy a köztünk lefolyt beszélgetésről soha, semmilyen körülmények között nem teszek említést. Én nem szállítom a bekecseket hét koronáért darabonként, mert én a kincstárt éppúgy nem csapom be, mint egyetlen egy vevőmet sem. Ezt az üzletet azonban szeretném megkötni, mert komoly és nagy tétel. Önnek bizonyára pénzre van szüksége, azért akarta az üzletet megcsinálni! Nem szeretném megkárosítani, és ha megengedi, felajánlom Önnek kölcsön a négyezer koronát, amit a felülszámlázásból kapott volna.

Természetesen e megoldás ellen nem volt kifogásom, hiszen számomra a négyezer korona volt a fontos. Nem válaszoltam, csak biccentettem egyet.

Katzer József nem is várta, hogy szavakban válaszoljak, kinyitotta a pénzszekrényt, és leszámolta az asztalra a négyezer koronát. Úgy fizetett, mint egy huszártiszt.

Újra fejembe csaptam a csákómat, és a négyezer korona birtokában barátságos köszönés kíséretében elhagytam az irodát.

Régi szokásom szerint este néhány száz koronának a nyakára hágtam az egyik mulatóban. Amikor másnap délelőtt felébredtem, nem tudtam eldönteni, mi tévő legyek. Jelentkezzem-e Krecsányi Kálmánnál? Az a helyzet – morfondíroztam magamban –, hogy Katzer József tulajdonképpen egy huszártisztnek adta a becsületszavát. Ha azonban kiderül, hogy a huszártiszt nem létezik, akkor nem érvényes a becsületszó. Feljelentés esetén bevihetnek, de akkor még mindig ráérek

Krecsányit emlékeztetni a fogadásunkra.

Talán négy hét telt el ezután. Már rég túl voltam egyéb kalandokon is, amikor egy délután az Opera kávéházban üldögéltem. Vagy tíz méterrel arrébb Katzer József kavargatta a kávéját. Igyekeztem az újság mögé bújni, de észrevett, és fixírozni kezdett. Néhány perc múlva felállt, és odalépett hozzám.

– Bocsásson meg, uram – mondotta. – Azt hiszem, nekünk már volt szerencsénk… Vagy talán tévedek?

– Nem téved, Katzer úr – válaszoltam, és letettem az újságot. – Foglaljon helyet! Valóban volt már hozzám szerencséje, csakhogy akkor egyenruhát viseltem! Egy kis üzletről volt szó, mely során Ön akkor a rövidebbet húzta. Ha jónak látja, jelentsen fel. Még csak kísérletet sem teszek arra, hogy elmeneküljek. Ha mégis ezt teszi, akkor viszont be kell vallania, hogy miért adta ide nekem a négyezer koronát. Nem lesz senki ezen a kerek világon, aki el fogja hinni, hogy Ön baráti kölcsönnek szánta a pénzt. Ellenkezőleg: meg akarta vesztegetni a hadsereg egyik bevásárlóját. Én tudom, hogy nem így volt, viszont nem fogok az Ön javára vallani. Így aztán előáll az a helyzet, hogy az udvari szállító úr a megvesztegető üzletember szintjére süllyed. Arról nem is beszélve, hogy Ön becsületszavát adta: az akkori beszélgetésről semmilyen körülmények között nem tesz említést senkinek…

Mialatt ezt a kis beszédet elmondottam, a szűcsmesternek többször színt váltott az arca: a legmélyebb fehértől az élénk és sötét pirosig, minden árnyalat visszatükröződött tisztességben megráncosodott arcán. És mielőtt befejeztem volna, rémülten kérlelt, hogy, ne beszéljek olyan hangosan.

– Könyörgök Önnek, igen tisztelt … Hogyan is nevezzem?

– Mondja csak röviden: Szélhámos úr… – vágtam rá vidáman.

– Nem, nem, dehogy! Nem történt semmi. Nagyon kérem, maradjon nyugton. Én hallgatni fogok, mint a sír, és ha valaki megtudná, egyszerűen letagadom a dolgot.

– Katzer úr – válaszoltam nyugodt fölénnyel –, Ön nekem a becsületszavát adta, hogy hallgat. Nagyon szívesen megteszem én is, és miután úriemberek között a becsületszó visszavonhatatlan, Ön is nyugodt lehet felőlem!

Katzernek sürgős dolga akadt valahol, és gyorsan eltávozott.

Hat-nyolc héttel a Pannóniában lefolytatott beszélgetés után, amikor már tudtam, hogy Katzer úgysem jelent fel, jelentkeztem Krecsányi Kálmánnál.

– Nagyságos uram – mondtam neki –, tisztelettel jelentem, hogy becsaptam Katzert.

Krecsányi meglepetten nézett rám.

– Most?! Azóta már két hónap telt el!

– Nem most! Akkor, másnap!

– Csak nem?! – csodálkozott Krecsányi. Azután megkért, hogy mondjam el a történetet.

Egész idő alatt sziszegett, izgett-mozgott, végül megkérdezte:

– Hajlandó mindezt jegyzőkönyvbe mondani?
– Hogyne!
Krecsányi elővette a gyanúsítottak kihallgatásánál használatos jegyzőkönyvet, felvette a nacionálémat, és írta, ahogy diktáltam. Mikor készen volt vele, odatolta elém.
– Írja alá!
– Azt nem! – feleltem.
– Miért nem? – kérdezte meglepődve.
– Mert nem teljes!
– Hogyhogy nem teljes? – húzta össze szemöldökét a detektívfőnök.
– Tessék hozzáírni a következő mondatot: „Ezt a szélhámosságot Krecsányi Kálmán detektívfőnök egyenes felszólítására követtem el, amire tanúm báró Splényi Ödön rendőrfőtanácsos úr.”
Krecsányi belevágta a tollat a kalamárisba.
– Ne szemtelenkedjék velem!
Nagyon nyugodtan válaszoltam:
– Nem szemtelenkedem, detektívfőnök úr, de én nem ismertem Katzer Józsefet, eszembe se jutott volna becsapni!
Krecsányi felugrott, elkezdett szaladgálni, mint egy dühödt oroszlán, azután rám kiáltott:
– Várjon, amíg visszajövök!
Kirohant, és úgy bevágta maga mögött az ajtót, hogy döngött az egész fal.
Kisvártatva visszajött, nekirohant az íróasztalának, eltépte a jegyzőkönyvet, aztán rám förmedt.
– Az istenit magának!!! Elmehet!
Krecsányi báró természetesen Splényinél járt. Hogy mit tárgyaltak erről az ügyről és a jegyzőkönyvről, azt sohasem tudtam meg.
Most tessék eldönteni: csaló vagyok én vagy szélhámos? Segítek megválaszolni a kérdésemet. Hányszor történik meg a legjobb társaságokban is, hogy egy bájos hölgy azt mondja egy temperamentumos fiatalembernek, aki teszi neki a szépet, vagyis nagyokat mond és ígér. „Maga szélhámos!” – Hanyagul veti oda. Még nem volt ember, aki ezért megsértődött volna. A szó valódi jelentése szellemi tökéletességet, némi bohémséget, könnyedséget, eleganciát és ötletességet foglal magában. Egészen más viszont, ha valaki a legártatlanabb szándékkal azt mondja a társaság egyik tagjának: „Maga csaló!” Sértődés, szóváltás, talán párbaj is lehet a vége.
Látjuk tehát, hogy a csaló és a szélhámos két különböző dolog.
Ez a fenti szélhámosság páratlanul áll a bűncselekmények történetében. A detektívfőnök bujtott fel az elkövetésre. Őt is becsaptam, mégsem kellett érte bűnhődnöm, mert nem mertek feljelentést tenni.

Főispáni titkár és József főherceg szárnysegédje

Sokszor látogattam el a mágnáskaszinóba. Pest félmillió lakosával kisváros volt ahhoz, hogy észrevétlen maradjak. Többször kellett hanyatt-homlok menekülnöm, mert felfedezett valamelyik megpumpolt mágnás. Jobbnak találtam, ha egyelőre eltűnök a fővárosból.

Elszegődtem tehát titkárnak. Bátyámmal, Szendrei Mihály színházigazgatóval és társulatával jártam az országot. (Mindketten magyarosítottuk a nevünket, én azonban nem használtam a Szendrei nevet, hiszen volt nekem anélkül is annyi címem és rangom, amennyit akartam.)

1904-et írtak. Tiszta István feloszlatta a képviselőházat, és kiíratta a választásokat. A kormány helyzete válságosra fordult, szabadabb szelek fújdogáltak. Az ellenzéki pártok fűt-fát ígértek a munkásoknak, a parasztoknak, ha rájuk szavaznak, és segítenek megbuktatni Tiszát, ami aztán be is következett. A szabadelvű párt harminchét évi uralom után kisebbségbe került.

Röviddel e nevezetes választások előtt színtársulatunk Szabadkán játszott. Egy délelőtt betértem a vasúti restibe. Zónapörköltet és egy pohár sört rendeltem. Az étteremben én voltam az egyedüli vendég, és étkezés után unottan gyújtottam rá egy cigarettára. A vendéglős, Weisz Miksa, megérezte, hogy szívesen elbeszélgetnék valakivel. Odalépett az asztalomhoz.

– Minden rendben? Ízlett uraságodnak?

– Az étel és az ital kitűnő volt. Felüdítette testemet és lelkemet. Weisz úr! Maga büszke lehet erre a restire. De úgy látom, mások nem így vélekednek. – Az üres asztalokra mutattam. Aztán hellyel kínáltam a kocsmárost.

– Délelőtt csak néhány vendég téved be, de este minden asztal foglalt – mondta a vendéglős.

– Szóval mégis meg van elégedve?

– Nem volna itt semmi baj – sóhajtott egyet –, de jövőre már nem lesz enyém az üzlet. A tízéves bérlet lejár, és nem hosszabbítják meg. Azt tartják fenn Pesten, hogy eleget kerestem, keressen már más is.

– Kitől függ a szerződés meghosszabbítása? – érdeklődtem.

– A kereskedelmi minisztériumtól. Övék a vasút és a vasúti vendéglő is.

Gondoltam egy merészet. Közelebb hajoltam, hogy a közelben tartózkodó pincér ne hallhassa meg.

– Mit érne Önnek, ha valaki közbenjárna… Ha kieszközölné a bérlet meghosszabbítását további tíz évre?

– Én bizony szívesen fizetnék az illetőnek… akár… tízezer koronát is!
– Húszezret nem?
A vendéglős a fejét vakarta.
– Tudja, uraságod, nagy a rezsi. Meg aztán sok a társadalmi kötelezettség is. Én például tagja vagyok a szabadelvű pártnak. Hol erre, hol arra a jótékony célra kérnek tőlem segélyt. Az árvák intézetére, a tűzoltóegylet új szivattyújára, még a katolikus legényegylet báljára is. Legutóbb meg ötszáz koronát fizettem be a pártkasszába, mert *gyün* a választás. – Lemondóan legyintett. – Pedig hát elveszett pénz az. Mégis Sóky Dénes kapja meg a bérletet, mert Pesten jobban ismerik őt.
– Ide figyeljen, Weisz úr! – Jobb kezem két ujját az asztal közepére támasztottam. – A húszezer korona nem lesz elveszett pénz. Ha eljön velem a közjegyzőhöz, ott leteszi a húszezret, és szerződést köt velem, egy héten belül elhozom magának a bérlet meghosszabbításáról szóló miniszteri végzést. A közjegyző kifizeti nekem a tiszteletdíjat. Ha nem sikerül, marad a summa. Nincs ebben semmi rizikó.
– Jól hangzik az ötlet, de meg kell beszélnem a feleségemmel.
– Beszélje csak meg! De figyelmeztetem, hogy csak két napig maradok Szabadkán, ezért hát a dolog sietős.
Weisz felesége gyönyörű asszony volt. Ha most költő lennék, akkor rímekbe tudnám szedni azokat a szavakat, mondatokat, amelyek híven fejezik ki cseresznye ajakát, formás kebleit, nádszál derekát és a belőle sugárzó női csábító erőt.
Néhány perc múlva megjelent Magdaléna asszony. Rövid bevezető után a tárgyra tért.
– A szabadkai vasúti resti pályázat alatt van. Itt még eddig minden vendéglős meggazdagodott. Ez a legjobb vasúti vendéglő a MÁV területén. Sajnos kevés a reményünk, mert Sóky Dénesnek olyan protektora van, hogy mi nem tudunk nagyobb protekciót állítani.
– Sok mindent meg lehet tenni, asszonyom – feleltem. – És én ezt megcsinálom, ahogyan urának megígértem. De csak egy feltétellel… Ha majd én is kérek magától valamit, akkor megteszi.
– Ne bolondozzon már!
– Én komolyan beszélek, és csakis ilyen feltétel mellett vállalkozom a dologra.
Magdaléna egy kicsit elgondolkodott.
– Hát… úgyse tudja megcsinálni! – nevetett huncutul. – Rendben van…
Másnap Weisz úrral elmentem a közjegyzőhöz, ahol a vendéglős letétbe helyezte a húszezer koronát.
Minden alkalom csak kaland volt számomra, mindig a pillanatnyi ötlet, a fellépés, a szereplés vágya hajtott az élet színpadán, sőt gyakran valamilyen megbízás kergetett az eseményekbe. Fantáziámnak és színészi vénámnak nem tudtam parancsolni. Menet közben a helyzet állandóan változott, és nekem rugalmasan kellett reagálnom mindenre. Végtelenül kíváncsi voltam, mennyire lehet az

emberekkel mint bábokkal játszani, kihasználni a hiszékenységüket, hiúságukat, nagyravágyásukat.
A színház készletéből bepakoltam egy vadonatúj huszártiszti egyenruhát, és Budapestre utaztam. A következő reggelen felöltöttem az uniformist, és konflison a budai várba, József főherceg palotájához hajtattam. Nyalka huszárfőhadnagyként szálltam ki, és azt mondtam a portásnak:
– A fenséges úrral kell beszélnem! Sürgős!
– Kit jelenthetek be, kérem alázattal?
– Gróf Sigray Péter főispáni titkár vagyok. Itt a névjegyem.
Néhány perc múlva egy alezredes, a főherceg szárnysegédje jött le a lépcsőn. Haptákba vágtam magam, és bemutatkoztam.
– A fenséges úr tudni kívánja, miért olyan sürgős főhadnagy úrnak az audiencia [kihallgatás – S. A.]?
– Alezredes úrnak alázatosan jelentem, Bács megye főispánjától jövök államügyben. A dolog szigorúan bizalmas… csak a császári királyi fenségnek mondhatom el.
Az alezredes felment a lépcsőn. Tíz perc telhetett el. Egy lakáj jelentkezett a portásfülkében.
– Tessék felfáradni, méltóságos uram!
József főherceg dolgozószobájában fogadott. Szárnysegédje, gróf Somssich alezredes mellette állt.
– Ön tartalékos tiszt?
– Szolgálatára, királyi fenség!
– No…mi az a fontos államügy?
– Amint fenséged is tudja, négy hét múlva lesznek az országgyűlési választások. Szabadka megyeszékhely, és nagy csapás lenne, ha ebben a fontos kerületben a Kossuth-párt győzne.
– Már miért győznének a Kossuth-kutyák? – kérdezte gúnyolódva a főherceg.
– Talán azért, fenséges uram, mert a főispán úr úgy vélekedik, hogy a kereskedelmi minisztériumnak nincs megfelelő érzéke a gyakorlati politika iránt. Ugyanis a vasúti vendéglő bérlője a szabadelvű párt legjobb kortese. Most azonban el akarják vonni tőle a bérletet, s akkor ez a derék ember ellenünk fordul. Pedig ő a város legbefolyásosabb embere.
– Hogy hívják azt a vendéglőst?
– Weisz Miksának, kérem tisztelettel.
– Hogy mondta?
– Weisz… – nyomatékosítottam kristálytisztán.
Egy párszor elismételte ezt a nevet, de nem jutott semmi eszébe róla.
– És önöknek ez ennyire fontos?
– A lehető legfontosabb, királyi fenség, hiszen legalább kétezer szavazat függ

tőle.
– Úgy… De hát mit tehetek én ebben az ügyben? Mit tehetünk mi, Somssich? – fordult a szárnysegédjéhez. – Ez a kereskedelmi miniszter dolga.
– Bocsánat, hogy megjegyzést teszek. A főispán úr őméltósága nem kér Fenségedtől egyebet, csak egy névjegyet. Ezt kellene átadnom a miniszternek.
– Egy névjegyet?! – hitetlenkedett a főherceg. – Mit szól hozzá, Somssich?
– Azt hiszem… azonnal tudok szolgálni egy névjeggyel, királyi fenség – felelte Somssich. A dolgozószoba dohányzóasztalához lépett, s annak fiókjából elővett egyet.
József főherceg forgatta névjegyet. Könnyen megeshet, hogy először látta. Éppen azon volt, hogy átnyújtsa, de könnyed meghajlással odavetettem:
– Mély tisztelettel… kérhetném, hogy méltóztassék ráírni néhány szót, fenséges uram?
– Ráírni? – A főherceg megint kérdően nézett a szárnysegédjére.
– Mit írjon a névjegyére a királyi fenség? – kérdezte szigorúan Somssich.
– Csupán néhány szót. Például: “Arra kérem Excellenciádat, hogy a gróf Sigray főispáni titkár által előterjesztendő ügyet megvizsgálni és méltányosan elintézni szíveskedjék.”
A szárnysegéd beleegyezően bólintott, már nyújtotta is a bemártott tollat a királyi fenségnek. Ő pedig intett nekem, majd hozzátette:
– Mondja el újból… Diktálja!
Az írásmű olyan jól sikerült, hogy a főherceg szinte felvidult tőle. Elégedetten nyújtotta át.
– Tessék!… Mondja meg a főispán úrnak, hogy üdvözlöm, és sok szerencsét a választáshoz.
A kereskedelmi minisztérium a Vár tövében volt, az alagút mellett. Hieronymi miniszter előszobájában legalább húszan vártak kihallgatásra, köztük két volt miniszter, több országgyűlési képviselő, és egy tucat ügyvéd. A titkárhoz fordultam.
– Azonnal beszélnem kell a kegyelmes úrral!
A titkár tagadóan rázta a fejét.
– Nem hiszem, hogy sorra kerül, főhadnagy úr… Huszonnégyen vannak Ön előtt.
– Egy pillanatig se várhatok! József főherceg királyi őfenségétől jövök… Legyen szíves azonnal átadni őfensége névjegyét!
A teremben megmerevedtek az arcok a tisztelettől. A titkár eltűnt a miniszter ajtaja mögött. Aztán megnyílott az ajtó, s a titkárral együtt a miniszter két látogatója kilépett rajta. Mögöttük állt Hieronymi, és mézédes hangon szólított be.
– Sigray gróf úr? Parancsoljon befáradni!
Hanyag mozdulattal vetettem magam az íróasztal előtt álló karosszékbe. A miniszter szeme szinte megbűvölve tapadt a királyi fenség írására, amelyet

igencsak hitelesnek tarthatott, mert két sorban három helyesírási hibát fedezhetett fel.

– Nos, mi a kívánsága, gróf úr?

Újra előadtam Weisz Miksa sérelmét, és még színesebben ecseteltem azokat a veszélyeket, amelyek a kormánypártot fenyegetnék abban az esetben, ha a vendéglőstől elvonnák a bérletet. A miniszter felemelte a házi telefon kagylóját.

– Rohonczy? Itt Hieronymi. Kérlek, van nálad valami bérleti ügy. Szabadkán… Weisz Miksa vasúti vendéglős bérlete… Kérlek, nézd meg! Várok…

Közben hozzám fordult.

– Pillanat, gróf úr, keresik az aktát… Kisvártatva folytatta: – Igen… Szóval nálad van… Akkor kérlek, gyere azonnal hozzám… persze az aktával… Sürgős!

Két perc múlva Rohonczy miniszteri tanácsos lépett be. Magával hozta az ügyiratokat. A bemutatkozás után a miniszter lapozgatni kezdte az iratcsomót.

– Hát hogyan is áll ez az ügy? – kérdezte a tanácsostól. – Van ez ellen a Weisz ellen valamiféle panasz?

– Panasz nincs – felelte Rohonczy – , de úgy néz ki a dolog, hogy a bérlet idén jár le, s most egy érdemesebbnek akarjuk adni.

– És ki lenne az? – kérdezte Hieronymi.

– Sóky Dénes, kegyelmes uram… Tudod, az az erdélyi ember, akiről Győrffy tett említést.

A miniszter rosszallóan csóválta a fejét.

– Tehát a mostani bérlő ellen nincs kifogás. A gróf úr – itt rám mutatott – József főherceg őfenségétől jön. A királyi fenség azt kívánja, hogy tegyünk eleget a Bács megyei főispán kérésének.

A miniszteri tanácsos ültében meghajolt.

– Ahogy parancsolod, kegyelmes uram! De légy szíves ráírni az ügyiratra, hogy a bérlet meghosszabbítása a te személyes intézkedésedre történt, mert Győrffy egész biztosan a nyakamra jön… Meg kell neki mutatnom a szignumodat.

Hieronymi ráírta az aktára: a bérleti szerződés az eddigi bérlővel további tíz évre meghosszabbítandó. Alákanyarította a nevét.

– Meg van velem elégedve, gróf úr? – fordult ismét hozzám.

– Tökéletesen. Most már csak arra kérem excellenciádat, hogy a bérlet meghosszabbításáról szóló végzést méltóztassék még ma kiállítani.

– Most, azonnal??? – A miniszter és a tanácsos összenéztek.

– Igen, még ma délelőtt. A főispán úr ugyanis meghagyta nekem, hogy a szerződés nélkül ne tegyem be hozzá a lábamat.

– De kérem, gróf úr – a miniszter ismét csodálkozó oldalpillantást vetett tanácsosára –, ez lehetetlen! Az aktát négy hivatali részlegen kell keresztülvezetni.

– Tessék egy altisztet mellém adni, és én elkísérem az aktát mind a négy részleghez.

– Ha van hozzá türelme, gróf úr?! – Hieronymi a vállát vonogatta.
Egy órára a végzés elkészült. Az esti vonattal már vittem is Szabadkára.
A Weisz család kitörő örömmel fogadta a hírt. Természetesen megkaptam a húszezer koronát, előtte azonban Magdaléna asszony négyszemközti beszélgetésre kért meg.
– Nem felejtettem el, amit mondott. Most teljesítenem kell egy kívánságát. Hol és mikor?
Meglepett ez a nyílt felajánlkozás. Férjes asszonyok elcsábításához nem volt szívem.
– Ó! Semmiség. Tudja, a színtársulatban felszedtem némi színészi tudást. Csak arra kérem, hallgassa meg áhítattal ezt a rövid verset, amit most elmondok, és cselekedjen ennek megfelelően:

„Amíg fiatal vagy, minden szépnek látszik.
Hulló könnyed is szivárvánnyá válik.
De ahogy az évek tovaszállnak,
Úgy gyűlnek szívedben a gondok és árnyak.
Rövid az élet, mégis sok a könnye,
Ha te mosolyogsz, a másét is töröld le!
Mert ahogy te szeretsz, úgy szeretnek mások.
Úgy lesz ellenséged, úgy lesz barátod.
És akit párodul melléd rendel az ég,
Becsüld meg erősen, s szorítsd meg kezét!
És ha minden álmod valósággá válik,
Ezt akkor se feledd: légy jó mindhalálig.”

– Hogy micsoda költő maga, Strassnoff úr!
– Nem vagyok költő, de majd *pénzköltő* leszek hamarosan.
– Az Isten áldja meg magát halálán túl is. Ilyen tisztességes, becsületes embert még nem hordott hátán a Föld!
Azt vártam, hogy hirtelen földindulás következik be, de nem remegtek az asztalok, nem omlottak le a falak. Így hát elfogadtam Magdaléna asszony ítéletét.
Öt hét telt el. A választások lezajlottak, a Tisza-kormány megbukott, de tovább vezette az ügyeket, mert az ellenzéki pártok marakodtak a koncon, és nem tudtak kormányt alakítani. Alkotmányválság fenyegetett.
Ezekben a napokban Hieronymi, aki maga is elvesztette mandátumát a budapesti hatodik kerületben – ahol Vázsonyi Vilmost választották meg –, sürgős kihallgatásra jelentkezett József főhercegnél. A részleteket egyik bizalmasomtól tudtam meg.
– No, mi a baj? – kérdezte a főherceg. Tudta, ha miniszter fordul hozzá, csak

valami komoly dologról lehet szó.
– Baj van, mégpedig nagy baj, fenséges uram… Emlékszik fenséged arra, hogy itt járt fenségednél egy fiatalember, aki gróf Sigray főispáni titkárnak mondotta magát?
– Homályosan emlékszem. Tartalékos huszártiszt, nemde?
– Jól emlékszik, fenséged. Nos, ez az ember nem az, akinek mondotta magát. Szélhámos!
– Hogyan?! Szélhámos?!
– Úgy van. A Sigray nevet és a grófi címet bitorolta. Így hívják ugyan a Bács megyei főispán titkárát, de ő soha nem volt fenségednél.
– És hogy hívják ezt a… szélhámost?
– Strassnoff Ignácnak. Fenségedet aljas módon becsapta. Színész, rovott múltú ember. Szörnyű botrány lehet belőle.
A főherceg felállt, a szeme szikrázott.
– Vegye tudomásul, excellenciád, hogy engem nem lehet becsapni! – És még jobban felemelte a hangját. – Engem nem lehet botrányba keverni!!! Azt az embert, aki nálam járt, gróf Sigraynak hívják és punktum! Megértette, excellenciád?!
Természetesen megértette.
A húszezer koronával és Dórával Olaszországba utaztam. Capri szigetén és Siracusában pihentem ki a budapesti kaland izgalmait.

Egy szépasszony kapitánya

Amikor huszárkapitányi egyenruhát hordtam, nemcsak az volt a célom, hogy a Nemzeti Casinóban megfelelően fogadjanak. Szívesen öltöttem magamra egy-egy hölgy meghódításának céljából is.
A Nagymező és az Andrássy utca sarkán, ott, ahol a tízes villamos megáll, volt egy éjszakai mulatóhely. Néhány lépcsőn kellett lemenni a pincébe, s máris eltöltötte a sok könnyelmű ember lelkét a jókedv, a léha szórakozás utáni vágy. A mulatót egy csodaszép asszony vezette. Szépségéhez – milyen ritka dolog! – magas intelligencia, elegancia és szellemesség párosult. A lokálban az élet igen színvonalasan zajlott, és csak magas rangú urak fordulhattak meg itt. Cigány banda, pompás ruhákban sertepertélő hölgyek, finom italok, ételek, bizalmas szeparék várták a mulatni vágyó urakat.
Ha volt elég pénzem, meglátogattam ezt a helyet. Márpedig úgy intéztem, hogy az itteni időtöltésre mindig maradjon elegendő fizetőeszközöm. Sohasem jelentem meg uniformisban. A pénz önmagában is remek ajánlólevél volt az éjszakai élet ragyogó hölgyecskéinek. Minden alkalommal törzsvendégnek kijáró fogadtatásban

részesítettek.
Egy dolog azonban nagyon bosszantotta hiúságomat: a tulajdonosnő úri társaságokban forgolódott, akiket elhalmozott hangos nevetésével, bájaival és szellemességével. Másokkal lejtette a táncot, engem pedig a lányokra, sőt a személyzetre bízott. Éjjel kettőkor mindig betartották a zárórát, de az a társaság, amelyiket kitüntette figyelmével, még tovább maradhatott.
Sokat fixíroztam a tulajdonosnőt. Egyszer aztán több apró jelből arra következtettem, hogy nem vagyok közömbös számára. Feltétlenül meg kellett őt hódítanom, hiszen ezt tűztem ki célomul. Ha pedig Strassnoff Ignác elhatároz valamit, akkor meg is valósítja! A nő szerelméért nem szokásom koldulni, azt ki kell érdemelni!
Feltűnést kerülve tapogatóztam a lányoknál és a pincéreknél abban az irányban, hogy van-e komoly partnere, kit fogadott már be szíve várába, mit szeret igazán, vannak-e gyenge pontjai. A beszélgetésekből megtudtam, hogy a szépasszony kedveli az arisztokratákat, ugyanakkor az uniformist viselőkhöz is húz. Szívének nincsen még királya, tehát államformája köztársaság, amelyben az államfői rang nem öröklődik: gyakran választ új elnököt.
Egy napon röviddel záróra előtt uniformisban érkeztem meg a lokálba. A pincérek meglepődve köszöntöttek, mert ebben az öltözetben még nem láttak itt. Rájuk mordultam:
– Mit bámultok, fiúk?! Hát nem tudtátok, hogy katonatiszt vagyok?
A pincérek szemöldöke felszaladt a fejük búbjáig. A szokásos udvariasságuk százszorosával, mély meghajlással ajánlották fel legjobb asztalukat.
A tulajdonosnőnek arisztokraták tették a szépet. Szerencsére huszártiszt nem volt köztük. Így nem kellett konkurenciától és esetleges leleplezéstől tartanom. Rendeltem egy üveg Pomerryt. Lola, aki hosszú varkocsában legtöbbször kék szalagot viselt, leült mellém.
Számtalanszor találkoztunk már, így most is fesztelen társalgás indult meg közöttünk. Nem győzött csodálkozni, hogy eddigi inkognitómat – huszárkapitányi voltomat – sikerült megőriznem. Miközben Lolával beszélgettem, az a társaság, amelyben a tulajdonosnő volt, lassacskán eltávozott. A lokál egyetlen vendége én maradtam. Ilyen körülmények között nem volt nehéz észre vétetni magam. Elza, a tulajdonosnő nem csodálkozott azon, hogy huszártiszti uniformisban lát, mert eddig sem különböztetett meg a többi törzsvendégtől. Megkérdezte a főpincértől, ki vagyok, aki természetesen az állandóan használt arisztokrata nevemet mondta meg neki. Némi női rafinériával, kitűnő színésznő módjára egy-két percen belül “odajátszotta” magát az asztalomhoz, és kitörő örömmel üdvözölt.
– Jó estét, gróf úr, de rég' nem láttam magát! – Lola gyorsan elköszönt, hogy átadja helyét a madame-nak.
– Jó estét e ház szépséges asszonyának! Én viszont már nagyon régen

észrevettem kegyed vonzó alakját a távolban, amint éppen arisztokrata urak társaságában tölti kellemes perceit.

– Pedig elég unalmas volt közöttük lenni. Százszor inkább kedvelem a huszárokat.

– Én pedig ezerszer jobban kedvelem a szép hölgyeket, mint a huszárokat. – Réveteg tekintettel a távolba nézve folytattam, mint egy költő. – Istenem… Hölgy… E szó maga a poézis! Maga a tavasz, a nap! De hányféle tavaszt és napot látunk? Egyik mindig mosolygó, mindig derűs. A másik szép, de hideg. A harmadik… Nem, nem lehet részletezni és követni. Ahány annyiféle. Az viszont bizonyos, hogy nincs a világnak egy olyan másik teremtménye, mint a hölgy. Élvezzük, hogy szerethetjük. Haragszunk, ha megcsal, mégis újra hozzá fordulunk. Megesküszünk, hogy nem hiszünk szavának, mosolyának, tekintetének, s a következő pillanatban ismét lábai elé borulunk.

– Gróf úr! Magában legalább három költő veszett el, de ebből kettő most megjelent. Nem gondolja, hogy bevonulhatnánk egy szeparéba, mert a zárórán már jóval túl vagyunk, s ha betévedne egy rendőr, nehezen lehetne megmagyarázni a helyzetet.

A szót tett követte, és rövidesen elértem szívem régi vágyát: szépségemmel bizalmas kettesben lehettem egy zárt szeparé ölén.

Beszélgetésünk a napi eseményekről csakhamar szerelmi témára terelődött. Elkezdtem adomázni. Többek között elmeséltem a következő kis tréfát. Egy társaságban egyik barát megszólítja a másikat: „Te Frici! Menjünk!” „Ugyan, hogy gondolsz ilyet, amikor oly' kitűnően mulatunk” – mondja a másik. „De én színházba akarok menni!” „Nagyon jó darabot játszhatnak, ha feláldoznád érte ezt a pompás mulatságot.” „Bizony, mert a Makrancos hölgyet játsszák” – feleli a barátja. „Na, azért nem megyek én! A makrancos hölgy megvan nekem otthon eredetiben…” Őnagysága kacagása arra ösztönzött, hogy folytassam előrenyomulásomat. Elmeséltem neki, amit Aversius jeles értekezésében olvastam a nevetésről. A nyílt jellemű, becsületes ember nevetéskor az “a” magánhangzót hangoztatja; a flegmatikus az “e”-t gyakran “i”-vel köti össze. Az “o”-t “u”-val hízelgő és fösvény hangoztat. Ha két különböző nembeli egyéniségből az egyik “á”-t és “e”-t, a másik pedig “á”-t az “i”-vel összekötve hangoztat nevetésében, igen jó házaspár lesz belőlük. Ha egyáltalán egybekelnek. A kövér ember sokkal többet és hangosabban nevet, mint a sovány. Attól az embertől őrizkedjünk, kinek ajkát soha nem deríti fel mosoly, mert ravasz és kőszívű.

Nem lettem volna méltó a Strassnoff névre, ha eddigi sikereimhez nem soroltam volna be e szépasszony meghódítását. Röpke félóra után Elza bíztató ígéretet tett egy későbbi találkozásra. Mivel nem szeretem a bizonytalan és hosszú lejáratú időpontokat, cselekednem kellett. A másik fontos okom pedig az volt, hogy nem tudhattam, meddig lehetek még huszárkapitány. Tovább folytattam az ostromot.

– Jókai Mór írta egyik regényében, hogy maga a büszke páva sem szeret úgy tündökölni kiterjesztett tollaival, mint a szerelmes nő a maga örömeivel. Hát nem azért csipegetjük fel minden reggel, délben és este morzsáinkat, hogy éljünk, és a szerelem viharában örömet leljünk? Hát nem azért lélegzi be tüdőnk a pompázatos levegőt, hogy szerelmi boldogságának idejére tartalékolja és kipréselhesse azt? Asszonyom! Drága Hölgy! Lábai elé borulok most, mert a szívemben érzett alázatot és tiszteletet másként nem tudom kifejezni. Atlaszból készült ruhájának ráncait és fodrait kezembe fogom, így fogadjon bizalmába!

Egy-két órán át ilyen módon próbáltam szívének lakatkulcsát megszerezni, mégsem nyújtotta bíztatón két szép kezét. Közben hiába fogyasztottunk pezsgőt, ettünk süteményt. Elszavaltam neki Markóczi Imre Özvegyasszony című versét is.

„Szegény asszony, özvegyasszony,
Hej, a sorsod nehéz nagyon!
Most teszi a végső utat,
Végső utat.

Szegény asszony, özvegyasszony,
Halovány az orcád nagyon,
És a súlyos bánat alatt
Szemedből a könny kiapadt,
Könny kiapadt.

Ha szemedben könny is volna,
S az arcodon végigfolyna,
Látnád, hogy a rizspor alatt
Hajnal hasad.”

Négy óra után úgy tettem, mintha haza akarnék menni, mire a szépasszony végre átnyújtotta szíve lakatjának kulcsát, mert azt mondta:

– Ó, gróf úr, csak nem gondolja, hogy ilyen korán elengedem. Én ebben a házban lakom. Maga is elfér *mellettem…*

– Amikor egy asszony olyan, mint az ördög, a férfi nem bántja karmait. Amikor viszont a nő angyal, nincs sürgősebb teendője, minthogy szárnyait elnyírja. Nekem a kiválasztott asszony egy angyal: felemelem, hogy repülni tudjon körülöttem! Boldog kacaja váljék pacsirta énekévé, és töltse be a világmindenséget!… A nők először azt tudják meg, hogy szépek; először azt tanulják meg, hogy milyen erősek. Első tapasztalásuk az, hogy milyen gyöngék, ezért a férfiak oltalmára szorulnak. Ami a feledékenységüket illeti. Elsősorban az nem jut eszükbe, mikor születtek, hány esztendősek. Én igen tisztelem a nőknek ezt a gyengéjét és erényét.

Innentől kezdve olyan intim dolgokról kellene írnom, amelyeket akár költői módon vagy körülírással kifejezni méltóságomon aluli cselekedet lenne. Ezért célba érésemet hadd fedje el a ballada sötét homálya.

Fényes nappal volt már, amikor kiléptem az utcára. Ott álltam az Andrássy út és a Nagymező utca sarkán huszárkapitányi egyenruhában. Észbe kaptam: az uniformis veszélyt hozhat rám, ezért elhatároztam, hogy azonnal kocsiba szállok. Ekkor vettem észre, hogy egyetlen szivar sincs már a zsebemben, enélkül pedig egy tapodtat se tudtam volna tenni. Az Andrássy út másik oldalán volt egy trafik.

Ahogy a pult előtt állok, és ropogtatom a szivarokat, hogy pettyest, világosat és szárazat tudjak kiválasztani, egyszerre mellém áll egy civil ruhás úr:

– Szervusz, Náci! – köszön rám.

Felnézek. Bérczi Béla rendőrtanácsos volt, aki rengetek embert ismert Pesten. Természetesen már én is többször kerültem látókörébe. Igyekeztem elfogulatlanul visszaköszönni, mintha nem lenne uniformis rajtam, de Bérczi Béla szigorúan mért végig. Húztam az időt, hogy eltávozzon a helyiségből. Szerencsére előbb ment ki a trafikból, mint én.

Amikor kiléptem, semmi gyanúsat nem tapasztaltam, ezért a Nagymező utca sarkán lévő fiakkerstand felé igyekeztem, hogy leintsek egy kétlovas kocsit. Ám ekkor valaki megint megszólított:

– Jó napot, Strassnoff úr! – Sarkadi államrendőrségi detektív volt, régi ismerősöm.

– Jó napot! – feleltem neki hanyagul. – Közelebb hajolt. Halkan és diszkréten mondta: – Tessék velem jönni a kerületi kapitányságra!

– Ugyan miért menjek? Nem csináltam semmi rosszat; igaz, egész éjjel nem aludtam, de ez nem lehet bűn!

– Strassnoff úr! Bérczi rendőrtanácsos utasítására kell bekísérnem magát.

– Úúgy! – mondtam hosszan elnyújtva a szót, és ezzel kifejeztem, hogy mégsem úsztam meg simán a Bérczivel való találkozásomat.

– Ha ő akar velem beszélni, akkor neki biztosan nagyon fontos lehet. – És elindultunk a Mozsár utcai rendőrkapitányság felé.

Gyalokay tanácsos elé állítottak, aki régi ismerősként fogadott.

– Jaj, Nácikám! Te vagy? Tényleg!? Alig ismerek rád. Amikor utoljára találkoztunk még csak főhadnagy voltál.

– Drága tanácsos úr! Amikor legutóbb láttuk egymást, akkor még Ön is csak kapitány volt, most pedig rendőrtanácsos. Hát… változnak az idők!

Gyalokay elnevette magát. Megpödörte a bajuszát, aztán komolyabban folytatta:

– Szerintem azért van rajtad a kapitányi egyenruha, mert megint valamilyen szélhámosságot vittél véghez.

Azonnal tiltakoztam.

– Tévedni tetszik, tanácsos úr! Most az egyszer jó szándék vezérelt. Ebben az

uniformisban egy szépasszonyt hódítottam meg, és enélkül nem ment volna.
– Ne mondj ilyeneket, Náci! Ez még hihetetlenebb, mintha lódítanál.
– Tanácsos úr! Ezt nagyon egyszerűen be lehet bizonyítani. Egy papírra felírom annak a hölgynek a nevét és a címét, akinél az egész éjszakát töltöttem…
– És gondolod, hogy egy úrinő majd bevallja, hogy nála jártál? – kérdezte hitetlenkedve a rendőrtanácsos.
– Való igaz. Ha nyíltan kérdezik meg, letagadja. Kérem, küldjön el valakit arra címre, amit felírok, és kérdezze meg, hogy nem hagytam-e véletlenül a nagyságos asszonynál ma éjszaka az aranyórámat.
– És nála felejtetted?
Nem igazán értettem, hogy egy nyomozó miért nem tudja felfogni ezt az egyszerű trükköt. De azért türelmesen elmagyaráztam. Ha a nagyságos asszony azt mondja, hogy nem jártam ott, akkor nincs alibim. Ha bemegy a hálószobájába, keresni fogja az órámat, és utána konstatálja, hogy nem hagytam ott, akkor ezzel bebizonyítja: egész éjszaka nála voltam.
Egy félóra se telt el, az inas máris visszatért, és elmesélte a történteket.
– Miután csengettem, szóltak a nagyságos asszonynak, aki kijött az előszobába. „Nagyságos asszonyom! – mondtam neki. – A kapitány úr engem küldött, és tisztelettel kérdezteti: nem hagyta-e itt véletlenül ma éjszaka az aranyóráját?” Erre azt felelte: „Nem hiszem, fiam, de azért megnézem.” Besietett a hálószobába, és néhány perc múlva visszajött. „Sajnálom. Bizonyára másutt hagyta a kapitány úr.”
Aztán a rendőrtanácsos az inast a lakásomra küldte polgári ruhámért, majd egyenruha tiltott viselése miatt megbüntetett húsz pengőre. Szerencsére az uniformisomat nem kobozta el, de a kardomat hosszasan vizsgálgatta, és nem adta vissza.
Ez a békés ember egyszer valakit kardélre akar tűzni?!

Beleakadtam a kötélgyáros hurkába

Egyre többször tapasztaltam, hogy bevásárlótisztként könnyen érhetek el sikert. Ezért vásároltam szalmát, szenet, lisztet, zabot az ezredemnek. Mindez akkora mennyiséget tett ki, hogy az egész budapesti hadtestet elláthattam volna vele.
A kereskedők legnagyobb része vagy azonnal, vagy némi töprengés után beleegyezett abba, hogy drágábban szállítsam az árut, a differenciát pedig megfelezze velem. Olyan is akadt, aki a különbözetből nem akart részesülni; velük nem kötöttem üzletet. Ugyanis az, aki benne van a stikliben, nem fog feljelenteni.
A budapesti kereskedők világában sugdolózni kezdtek egy tiszti egyenruhás

szélhámosról, de akkor ezek a hírek még nem jutottak el hozzám. Magabiztosságomat semmi sem befolyásolhatta.

Egy napon eszembe jutott, hogy huszárezredemnek már minden felszereléséről gondoskodtam, de elfelejtettem a lovak számára kötőféket vásárolni. Kiválasztottam tehát egy Helle nevű budapesti kötélgyárost, és teljes díszben megjelentem nála.

Őszintén megvallom, hogy akkori elgondolásom szerint ez lett volna az utolsó ilyen természetű üzletem, mert már untam az egyhangúságot.

A tízezer kötőfék megrendelésének részletei ugyanúgy zajlottak le, mint korábban, például Katzernél a bekecsek ügyében. Megkérdeztem az árát, bemutattam a papírjaimat, azután felajánlottam a felülszámlázást és az abban való osztozkodást.

A gyáros nyugodtan végighallgatott, figyelmesen átolvasta okmányaimat, amelyeket a legnagyobb rendben talált. Ajánlatomat elfogadta. Amikor azonban a megrendelőjegyet aláírtam, azonnal kijelentette, hogy a társa nincs otthon, és véletlenül a kasszakulcsot is magával vitte. Arra kért, hogy a pénz átvétele ügyében másnap délután keressem fel.

Én azonban a pénzt azonnal meg akartam kapni: vakmerő fellépésre kellett elszánnom magam.

– Nagyon sajnálom – feleltem a gyárosnak. – Holnap délután sajnos nem tudok eljönni, mert szolgálati ügyben leszek a rendőrfőkapitány úrnál. Legyen olyan kedves az összeget holnap három és négy között a főkapitányságra elküldeni, a főkapitány úr szobájába a nevemre! Nagyon lekötelezne, ha megtenné ezt a szívességet. És ezt, megvallom őszintén, azért is kérem, mert utána nagy szükségem lesz erre az összegre.

Ennek a kérésnek természetesen megvolt a hatása. Helle úr nem mondta, de látszott az arcán, hogy megnyugodott. Ez az ember nem lehet az a szélhámos, akiről Budapesten suttognak – gondolhatta –, hiszen csak nem lesz benne annyi vakmerőség, hogy a kicsalt pénzt egyenesen a főkapitányságra küldesse… Nem! Ez valaki más, és tisztességes! Az a valaki, az a bitang, ezt a tisztességes huszárkapitányt utánozza, visszaél a nevével és az egyenruhájával. A komoly, megfontolt kereskedő arcán látszott, hogy restelli magát, amiért ilyen könnyen gyanút fogott, és majdnem kiengedte kezéből ezt a jövedelmező üzletet. Tízezer kötőfék szállítása! Istenem! Mekkora mennyiség!

Így aztán nem lehet csodálkozni, hogy egyszerre eszébe jutott: az aznapi bevételből is kitelik az az összeg, ami nekem jár.

– Talán mégis összeszedem a pénz, méltóságos uram – mondotta. – Bocsánatot kérek, egy pillanat az egész…

Kiment az üzletbe, és néhány perc múlva visszatért kétezer koronával, amelyet kis bankjegyekben ugyan, de leszámolt előttem az asztalra.

Ebben a fenyegető szituációban csak találékonyságom, hidegvérűségem mentett meg. Ma is elmosolyodok azon, ahogyan a rendőrfőkapitánnyal való ismeretségemre hivatkoztam, s erre Heller úr arcán mekkora meglepettség tükröződött.

A kétezer koronából még alig fogyhatott el néhány száz, amikor elhatároztam, hogy elutazom Budapestről. Még egy utolsó beszerző körútra indultam huszártiszti egyenruhámban – még nem tudtam pontosan kihez –, és éppen be akartam szállni a fiákerbe. Heller úr levett kalappal mellém állt, és nagyon udvariasan megkért, hogy menjek vele, mert meg kell beszélnünk bizonyos dolgot.

Ez a találkozás rendkívül kellemetlenül érintett, azonban nem szokásom a botrányokozás, a felelősség elől való elmenekülés, a durvaság.

– Nagyon köszönöm szíves invitálását, természetesen rendelkezésére állok. Van azonban egy sürgős szolgálati ügyem. Éppen a hadtestparancsnok hívatott magához, és katona lévén köteles vagyok engedelmeskedni. Ilyen esetben a katonatisztnek még édesanyja halálos ágya mellől is el kell mennie, és teljesítenie kell a parancsot. Ha visszafelé jövök, feltétlenül bemegyek Önhöz, Helle úr.

Az egyszerű észjárású kereskedő elbizonytalanodott; nem volt erélyes, nem követelőzött, sőt inkább alázatosan elfogadta javaslatomat. Ezzel körülbelül egy órányi időt nyertem. Valószínűleg megnyugtathatta az a tudat is, hogy a lakásomat ismeri, így nem szökhetem meg előle.

Sétakocsikáztam egyet a belvárosban, bár nem volt kedvem hozzá. Egész idő alatt a megoldáson törtem a fejem. Mindig bíztam magamban. Most is, és azt reméltem, hogy nyerek majd két-három napot, közben pedig lesz időm eltűnni a fővárosból.

Ez alkalommal azonban ismét túlzott volt az önbizalmam; vakmerőségemért nagyon drágán fizettem.

– Mivel állhatok rendelkezésére, Helle úr? – kérdeztem, amikor beléptem az irodájába. Én kezdtem a beszélgetést, mert nyugalmat akartam sugározni. Reméltem, hogy hosszas kertelés helyett rögtön a tárgyra tér.

Először ő is nyugodtnak mutatkozott.

– Parancsoljon helyet foglalni – mondta, és kihúzta az íróasztala fiókját, mintha valamit keresne benne. – Azonnal rendelkezésére állok.

Innentől kezdve nem találtam rendben lévőnek a dolgot. Ösztönösen megéreztem, hogy látszólagos nyugalma ellenére iszonyatos feszültség és zavartság van benne. Meglehetősen idegesen turkált a fiókjában, és közben fel-felpillantott a faliórára, mint aki valakit vár.

Mielőtt újabb tervet kovácsolhattam volna, kinyílt az ajtó, és egy úr lépett be a kis helyiségbe. Egyenesen hozzám jött, köszönt, és egy bőrtokba kötött igazolványt dugott az orrom alá. Sarkadi detektív nevét olvastam le róla…

– Főhadnagy úr! – mondotta kimért udvariassággal. – Szíveskedjék velem jönni a főkapitányságra!

Mint akit darázs csípett meg, úgy ugrottam fel a helyemről, és ráordítottam a detektívre.
– Kikérem magamnak ezt a bánásmódot! Ön egy magyar királyi huszártisztet nem kísérhet be a főkapitányságra! Példátlan impertinencia [arcátlanság – S. A.]! Ha parancsa van, ki mer kiadni ilyen parancsot?! Melyik nyomozó merészel előállíttatni egy katonatisztet?!
A detektív mozdulatlanul állt, nem lepődött meg kitörésemen, sőt úgy tűnt, mintha szája sarkában mosoly bujkált volna. Ezért műharagom, lassanként valódi haraggá fokozódott. Huszárosan elkezdtem káromkodni, de a detektívet hidegvéréből és némaságából nem tudtam kimozdítani.
Amikor néhány perc után kifogytam a durvaságokból, és szünetet tartottam, hogy végre kifújjam magam, a detektív halálos nyugalommal, de most még erélyesebben ismételte meg:
– Főhadnagy úr!… Mégis arra kell kérnem, hogy felszólításomnak okvetlenül engedelmeskedjék.
– És ha nem megyek? – kiáltottam rá. – Talán erőszakot fog alkalmazni?!
A detektív vállat vont.
– Én figyelmeztettem! – ordítottam rá, s akkor már repült is ki a magyar királyi huszárkardom a hüvelyéből.
Ordításomra és a csörrenésre hirtelen kinyílt az iroda ajtaja, és három pisztoly meredt rám fenyegetően. Most már észre kellett térnem, és taktikát változtatnom. Kardomat természetesen azonnal visszadugtam a hüvelyébe. Megtöröltem izgalomtól verejtékező homlokomat, és békés, majdnem esengő hangon elkezdtem magyarázni.
– Kedves felügyelő úr! Ön bizonyára nagyon jól tudja, mit ír elő a katonai szabályzat. Engem keresztüllőhet, de én polgári hatóság parancsainak nem vagyok köteles engedelmeskedni. Engem sem Ön, sem a társai élve nem foghatnak el. Kössünk egyezséget! Kérem, telefonáljon a közeli Károlyi-kaszárnyába, és a szolgálatvezető tiszt útján állíttasson elő. Ha a kaszárnyából tiszti őrjárat jön értem, minden ellenállás nélkül engedelmeskedni fogok.
Ez a javaslatom egyrészt logikus következménye volt a korábbi viselkedésemnek, és annak, hogy magamat megvádolhatatlannak tartottam, másrészt pedig volt benne valamiféle ravaszság is. Azt reméltem ugyanis, hogy a tiszti patrul [őrjárat – S. A.] némi rafinéria után majd elenged.
Sarkadi detektív belátta, hogy másképpen nem tud velem zöldágra vergődni, egyik emberét a telefonhoz küldte.
Néhány perc múlva két gyalogsági tiszt jelent meg, akiknek elpanaszoltam, hogy ezek a közönséges civil fráterek le akarnak tartóztatni. Én pedig az uniformisomnak, tiszti becsületemnek, eskümnek tartozom annyival, hogy kardomat egy polgári detektívnek ne adjam át, ezért kérettem ide a bajtárs urakat.

Az a szidalom, amit ezek után a detektív a két tiszttől kapott, még egy bokornak is sok lett volna. Engem pedig dicsértek, magasztaltak, mert tiszthez méltóan kiálltam a becsületemért.
Halle kötélgyáros úr nagyon izgatottan asszisztált ezekhez a jelenetekhez, és látszott az arcán, hogy már régen megbánta, mit tett. Ebből neki csak hátránya származhat.
A „béketárgyalás" azzal végződött, hogy a két tiszt társaságában és a detektív kíséretében elhagytam az irodát. A laktanyában rögtön az ezredes elé vezettek; szabályos jelentést tettek a körülményekről. Kiemelték, milyen dicséretesen megvédtem tekintélyemet, és tiszti eskümnek megfelelően cselekedtem. Amikor az ezredes elbocsátotta őket, négyszemközt maradtunk.
– Nos, főhadnagy úr, mit hoz fel mentségére?
Tudtam, hogy ezzel a kérdéssel, pontosabban a válaszommal véget ért huszártiszti karrierem. Gondolatban elbúcsúztam a rózsaszínű álmoktól, fiákerektől, ragyogó nőktől, úri társaságoktól, lokáloktól. Elköszöntem a cigánytól, aki a legjobb asztal mellett húzta a fülembe kedvenc nótáimat. Uniformisomat valamelyik fegyház egyenruhája váltja fel, és végleg összeomlanak azok a légvárak, amelyeket magam köré építettem. Már nem volt értelme a további hazudozásnak, az offenzíva ideje elmúlt. Kiléptem szerepemből, és újra magamra öltöttem Strassnoff-féle eleganciámat, snájdigságomat.
Amikor tehát ez a rendkívül szimpatikus úriember arra kért, hogy hozzak fel valamit mentségemre, néhány másodperc hallgatás után lecsatoltam a kardomat, és letettem az asztal szélére.
– Ezredes úr! Van bennem annyi tisztesség, hogy bevalljam: nem vagyok főhadnagy!
– Ez nagyon meglepő bejelentés! Én azt hittem, hogy csak véletlen félreértésről, névcseréről, esetleg megtévedt ember cselekedetéről van szó.
– Egyszerű civil szélhámos vagyok – feleltem. Engedélyt kértem, hogy leülhessek. Elmeséltem történetemet attól kezdve, hogy először vettem fel az uniformist. Türelmesen, kíváncsian, homlokát ráncolva, bajuszát pödörgetve végighallgatott. Aztán elmosolyodott.
– Az a baj, hogy nem tudok magán segíteni, kedves barátom. Bármennyire is megértem, kénytelen vagyok átadni a rendőrség embereinek. De nem mulaszthatom el, hogy ne köszönjek meg valamit. Ön ilyen körülmények között is bátran, becsületesen viselkedett, megvédte becsületünket, tekintélyünket és tisztességünket. Ha a sors úgy hozza, hogy katonatiszt lett volna magából, akkor a legjobbak közé került volna!
Behívatta az előszobában várakozó detektívet, és utasítást adott neki: gondoskodjék civil ruháról, mert nem engedi, hogy egy polgári detektív egy katonatisztet előállítson. Még akkor sem, ha az illető szélhámos! Miután Sarkadi

detektívvel közöltem a címemet, egy órán belül visszatért a szükséges ruhával.
A komédiának ezzel vége lett. Az ezredes ugyan nem nyújtott kezet, de igen udvariasan és barátságosan búcsúzott el tőlem.
Az ezt követő hetek a szokásos sablon szerint teltek el. A rendőrségen nem tagadtam semmit. Szerencsére feljelentés nem volt ellenem, mert a kötélgyáros és a többi szállítóm hallgatott. Különben kiderült volna, hogy valamennyien hajlandók lettek volna becsapni a kincstárt jutalék ellenében. A kihallgatás után jött az ügyészségi fogház, majd a főtárgyaláson a rövid tanúkihallgatás, a még rövidebb vádbeszéd és az igen rövid védőbeszéd. Egy év kilenc hónap börtönnel fejeztem be huszártiszti karrieremet. A budapesti gyűjtőfogházban kaptam szállást, fűtést, élelmezést, ruhát.

Elhúztam a hercegnő nótáját

Mindig a kalandvágy hajtott. Nagyon gyakran csak azért „léptem fel”, mert bohém voltam. Jószívűségemről a középkori lovagok számára illemtankönyvet lehetett volna írni. Például, ha valaki kért tőlem valamit, nem tudtam megtagadni. Akkor sem, ha a kívánt dologgal éppen akkor nem rendelkeztem. Az ember az igaz barátjának a szívét és a tárcáját is odaadja. Ha pedig éppen akkor üres volt a pénztárcám, rögtön azon gondolkodtam, hogyan lehetne megtömni.
Amikor ezeket a sorokat diktálom, már mindenki ismeri az alábbi romantikus szerelmet és végkifejletét. A Párizsban élő és zenélő muzsikus, Rigó Jancsi beleszeretett egy családos francia hercegnőbe, aki a kezdeti hideg fogadtatás után végül viszonozta szerelmét. Az újságok hamarosan a róluk szóló történetekkel árasztották el a nemzetközi sajtót. Magyarországra menekültek. Itthoni fogadtatásuk vegyes volt: családja, a cigány közösség tisztelte, és örült, hogy van közülük valaki, akinek sikerült kitörni a cigánytelepről. Találkozott régi cigány szeretőjével, Barcza Mariskával, aki megjósolta a hercegnőnek, hogy elhagyja majd szerelmét. A pesti cukrászdában a tulajdonos a zenészről elnevezett süteménnyel kedveskedett Rigó Jancsinak, de az egyik vendég pénzt tapasztott a homlokára, és füstösnek nevezve megsértette őt. Aztán Jancsi szerenádot adott szerelmének. Visszatérve Franciaországba, hamar kiderült, hogy nem veszik fel dolgozni sehová. „Kimentél a divatból” – adták tudtára. Végül Chimay hercegné (Clara Ward) a családját választotta, és elhagyta Jancsit.
1899 nyarán egy tágas, üvegtetős párizsi kávéházban ültem, amely a szálloda udvarát is elfoglalta. A csupa arany freskót, a rengeteg cirádát és stukkót megduplázta az óriási falitükör. Sok lelkes, ifjú arc hevült már itt kalandos

szerelemtől és végzetes szenvedélytől. A szomszédos asztaloknál női kalapok „nyíltak” – pipacs pirosban, aranysárgában, levélzöldben és bársonyfeketében, mert a mindenkori kalaposnék ezeket a divatszíneket határozták meg. A férfiak biliárddákóra támaszkodtak, és szemükbe lógó hajzatuk alól fölényeskedve nézegették a kávéház vendégeit. Ők voltak itt a hercegek. Magasan felgyűrt pepita nadrágjuk alól kivillogott lakktopánjuk. Más szépfiúk az asztaloknál ültek, és bágyadtan, álmodozva nézegettek egyiptomi cigarettájuk füstjébe. Legfeljebb kezükre vetettek néha egy pillantást – a halálfejes ezüstgyűrűkre, amelyeket a kisujjon viselni nagy divat volt; a karperecekre, amelyek a csuklóikon csörögtek, valamint a tarka zsebkendőikre, amelyeket a kabát ujjába dugva hordott minden valamirevaló gavallér.

A Borszem Jankó egyik számát olvasgattam. Elszomorítottak a Rigó Jancsiról és a romákról írott sorok: “Hogy ingatag az asszony,/ Megmondta Rigolettó./ Az én megszégyenítőm/ A cigány Rigó lett, ó!” Egy másik helyen: „Hiába forgolódik az urak körében, és lesz fehér úri hölgye, az úgyis elhagyja, és csak cigány marad. Jancsi meg már azt hiszi, hogy kikerült a romák közül, megtagadja őket. Nem lesz sehol helye…” Egy karikatúrán a kegyvesztett Rigó Jancsi látható, amint elkeseredve mondja: „Hej, bibások, eb ázs ingét/ Elseretitek á hörcsögnít/ Pedig in vótám á legnágyobb muzsikus, ázs udvari prímás… mehetek a devlába vályogot vetnyi.” A következő oldalon ezt találtam: „A bíró megkérdezi a cigányt, hogy mit tapasztalt a vádlottra nézve. Mire Zsiga a következő választ adja: „Mit? Kérem alássan, én muzsikus cigány vagyok, én nem szoktám tápásztáni.” Aztán az is kiderült, hogy a cigányt a bírósági tárgyaláson az sem érdekli, hogy éppen halálra ítélték. Utolsó kívánságaként alázatosan megkéri a bírót, hogy hadd vegye fel a földre dobott szivarvéget. Nagyon felháborítottak ezek a gúnyolódások!

Ekkor egy úr váratlanul az asztalomhoz lépett, és magyar nyelven megkért, legyek szíves átengedni neki az asztalomon lévő lapokból. Felnéztem.

– Tessék! Nyugodtan válassz, Jancsikám! – feleltem. – És kérlek, foglalj helyet, beszélgessünk egy kicsit. Olyan régen nem láttalak, hogy alig ismerek rád. Elegáns úr lettél.

A híres prímás nem volt tisztában vele, hogy tulajdonképpen ki lehetek. Észrevettem zavarát, és megkönnyítettem a helyzetét.

– Ne törd a fejed, Jancsikám! Én vagyok az! Náci, akinek annyi sok szép nótát húztál a fülébe, hol Prágában, hol Londonban, hol a Ritzben odahaza.

– Jaj, Istenem! Hogy meg nem ismertelek azonnal! Én drága jó cimborám, Nácikám!

A következő pillanatban a nyakamba borult, és cigányos szokás szerint össze-visszacsókolt. Olyan nagy örömet szerzett neki a viszontlátás, hogy alig tudtam lecsillapítani.

– Maradj már nyugton! Mindenki minket néz. Én pedig nem szeretem a feltűnést.

Mesélj, hogy élsz? Boldog vagy-e a hercegnővel? Vagy vágyik a szíved az otthoniak után?

– Hej, Nácikám! Szomorú az én szívem. Látom, hogy a magyar újságokat olvasod. Hát azok minden rosszat összeírnak rólunk! Kitalálnak valamit, felfújják. Mindig *báncsák* a cigányt, mert nem lesz belőle soha szalonna.

– Belőled aztán ne is legyen szalonna! Különben ne foglalkozz te az újságokkal. Inkább mesélek neked valami vicceset, hátha jobb kedved lesz. Egy szép fiatalasszony nevelőt keres gyermeke számára. A barátnőjéhez egy szintén fiatal, de már özvegy menyecskéhez fordul: „Kedvesem! Nem tudna Ön számomra egy alkalmas embert javasolni?” „Hát milyen legyen az az ember?” „Először is fiatal, mert tudja, hogy a vén tanárok, professzorok morgósak és unalmasak. Legyen jó modorú, disztingvált, előkelő. S mindezek fölött jó erkölcsű. Házamban sok a nőcseléd… Nem szeretem a botrányokat”. „Természetesen, a modor a fő” – válaszolja a barátnő. „Pazarlónak sem szabad lennie, mert tanítás után vezetné a könyveimet, megírná a bérleti számlákat. Ne legyen csúnya, mert akkor szerfölött kellemetlen benyomást kelt. Végül szeretném, ha értene valamit a zenéhez is. Néha-néha rendezhetnénk egy kis táncmulatságot. Itt künn, a hegyaljában úgysem nagyon mulathatunk.” „Keresni fogok egy ilyen embert, és ha megtalálom, hozzámegyek feleségül” – felelte a barátnő.

Jancsi mosolyogni próbált, de inkább furcsa fintor ült ki az arcára.

– Akkor ezt hallgasd meg! Newcastle hercegné egy alkalommal gúnyosan mondta Wilkins érseknek, aki azt állította, hogy a Holdon is élnek emberek: „Mondja csak, bíboros úr, ha én csakugyan el akarnék jutni a Holdra, hol pihenhetnék meg útközben?” „Hercegné, Ön már annyi légvárat épített, hogy a hosszú úton mindig a saját várában pihenhetne meg.” Van egy másik is! Arról már te is hallottál, hogy egy színész vagy színésznő hirtelen beugrik valaki helyett, és nagy sikert arat. De amit most mesélek, nyilván csak egyszer történt meg és Magyarországon. Nagy lakodalomra készültek egy módos gazda házában, akárcsak egy népszínmű első és egy társadalmi vígjáték utolsó felvonásában. Három határról sereglettek össze az éhes emberek: a konyhában és a pincében folyt a készülődés, hogy ennek a hallatlan étvágynak megfeleljenek. Kész volt minden a lagzira, csak a vőlegény hiányzott, pedig már háromszor is küldtek érte. Az utolsó hírnök azzal a fatális hírrel jött vissza, hogy a vőlegény minden ingóságával egyetemben hirtelen elutazott, s még csak búcsúlevelet sem hagyott hátra a menyasszonynak. Lett persze nagy felfordulás a lakodalmas háznál. Az örömanya ájuldozott. Az örömapa káromkodott. A menyasszony sírt, mint a népszínmű legmeghatóbb jelenetében a naiva. A násznép dühöngött, hogy őket három messze határból összecsődítették, hát tartsák is jól! Megeszik ők a lakodalmi sülteket, süteményeket vőlegény nélkül is! Akkor előugrott egy leleményes legény, aki régen szemet vetett a menyasszonyra. „Nem úgy van az, emberek! Nem lakomáztok ti vőlegény nélkül! Gazduram, ha

már úgyis ilyen szépen összegyülekeztünk, parádéba öltöztünk, adják nekem Vicájukat! Úgyis mindenki tudja, hogy szeretjük egymást!” A legény szegény volt, a leány gazdag. Az apa és az anya vonakodtak, de az egész násznép rájuk támadt, hogy bizony csak adják neki oda, és üljenek asztalhoz, mert ők már szörnyen éhesek és szomjasak. „Isten neki! – szólt végre a gazduram. – Ne vesszen hát kárba ez a sok ennivaló és innivaló.”

Erre még jobban elszomorodott Rigó Jancsi, és könnyek töltötték meg szép, nagy fekete szemeit.

– Édes Nácikám, neked elmesélek mindent, mert te mindig jó voltál hozzám. És okos ember vagy. Jólesik, ha elmondom a bánatomat, és te talán tudsz segíteni rajtam. Ott kezdem, hogy nagyon fáj a szívem az otthon hagyott családomért. Rájöttem én magamtól is, nem kell hozzá újságot olvasni: nem illik a hercegnőhöz a cigány. Még ha egyedül vagyunk, akkor hagyján. Nagyon kedves asszony, lesi minden gondolatomat. Úgy turbékolunk, mint a galambok a falvédőn. De nem ad a kezembe pénzt. Nem fukarságból teszi. Isten ments, hogy hazudjak! Hanem, tudod, most is cigány vér folyik bennem. Ha párezer frank van a zsebemben, addig nem megyek haza a hercegnőhöz, míg a pénzt el nem mulattam. Mivel ez sokszor előfordult, most már csak annyit kapok, amennyi éppen elegendő zsebpénznek. De viszont az is igaz, hogy bármit kérhetek tőle, mindent megvesz nekem.

– Értem, Jancsikám. Szeretnél egy kis időre hazamenni, de nincs rá pénzed. Na, figyelj! Tegyük fel, hogy szerzek neked egy nagyobb összeget. Elmehetsz a tieidhez, és még mulathatsz is belőle. Mit szólsz hozzá?

– Drága Nácikám! Ha te *eztet* megcsinálod, holtodig ingyen bazseválok neked. De még a temetéseden is!

Elhívtam sétálni. Egy hangszerkereskedés előtt mentünk el. Itt láttam a napokban egy Stradivariust kitéve a kirakatba. Az ára negyvenezer frank volt. Bementünk az üzletbe. Arra kértem a kereskedőt, mutassa meg. Szívesen teljesítette kívánságomat, hiszen nem mindennap akad vevő ilyen drága hegedűre.

– Jancsikám, nézd meg ezt! – Átnyújtottam a hangszert. – Jobban mondva, próbáld ki, megéri-e az árát.

Rigó Jancsi csak hüledezett, hol engem, hol a hegedűt nézte.

– Ugye te most nem vagy eszednél?! Csak nem akarsz nekem egy Stradivari hegedűt venni?

Végül összeszedte magát, felhangolta a mesterművet, és játszani kezdett rajta: “Édesanyám is volt nékem…” Sohase hallottam ezt a nótát ilyen szépen, csengőn, meghatón. Benne volt ebben a nótában a magyar ember minden keserve, bánata, vágyódása a hazai rög után. Sohasem fogom elfelejteni azt az érzést, amely akkor eluralkodott rajtam. Extázisomban megcsókoltam Jancsit. A bolt tulajdonosa is elérzékenyült a hallottaktól.

– Látom, hogy tetszik neked, máris a szívedhez nőtt. Akkor megvesszük!

Jancsi elsápadt, majd falfehérré vált. Aztán összefüggéstelenül elkezdte magyarázni, hogy mekkora érték egy ilyen hegedű, és különben sincs rá szüksége, ő kapni akarja a pénzt és nem kiadni. Nyugalomra intettem.

A kereskedővel félrevonultam az irodába, és azt kérdeztem tőle, hogyha holnap megveszem tőle a hegedűt negyvenezer frankért, mennyiért vásárolja vissza néhány óra múlva? A kereskedő nagyot nézett, mert nem értette a dolgot. Aztán elmagyaráztam neki, hogy ez remek üzlet számára. Rövid gondolkodás után határozott. A hangszert hajlandó huszonnégy órán belül harmincötezer frankért visszavenni.

– Köszönöm. Rendben van. Kérem, adja ezt írásba!

Ez is megtörtént.

– Most még valamit kérek. Mutasson olyan hegedűt, amely külsőleg hasonlít a Stradivariushoz, de ne legyen drága.

Találtunk is hasonlót, amely háromszáz frankba került.

– Kérem, tartsa készenlétben ezeket a hegedűket, és a mai napon, vagy holnap egy hölgy ennek a művésznek a jelenlétében meg fogja vásárolni a Stradivariust. A valódi hegedűt Ön huszonnégy órán belül visszaveszi, kifizeti a harmincötezer frankot, és helyette kiszolgáltatja a háromszáz frankos hegedűt. Rendben van?

– Hogyne, uram! És természetesen számíthat a diszkréciómra.

Eltávoztunk. Magammal vittem Rigó Jancsit a szállodámba, és kioktattam a szerepére.

– Figyelj rám, Jancsi! Azt mondtad, hogy a hercegnő minden kívánságodat teljesíti.

– Így van! Még sohase tagadott meg tőlem semmit.

– Rendben van. Most menj haza a hercegnődhöz, és kérd meg, hogy vegye meg neked a Stradivariust! Ha ez meglesz, a többit bízd rám. Azt hiszem, már látod, hogyan jutsz pénzhez. A valódi hegedűt visszaadjuk a kereskedőnek, megkapjuk a harmincötezer frankot, de az olcsó hegedűt teszed bele a tokba. A hercegnő sohasem fogja megtudni, hogy nem Stradivariuson játszod a nótáját.

Másnap terv szerint folyt le minden. Mikor gyors munkámat befejezve, Jancsi kezébe nyomtam a harmincötezer frankot, azt hittem, hogy megbolondul örömében.

– Hát tényleg igazad van! Ha én ezen a vásári hegedűn elhúzom a nótáját, észre se veszi a különbséget.

– Így van, komám! De ha úgy vesszük, én már elhúztam a hercegnőd nótáját!

Két nap múlva elutaztam Párizsból, és utána nem találkoztam Rigó Jancsival. Így aztán örökre „adósom” maradt, mert nem muzsikált nekem többet.

Az ökörcsorda nem megy Berlinbe

Életem során megfordultam a felső tízezer, az uralkodó osztály világában, és részben előre eltervezett megfontolásból, részben pillanatnyi ötlettől vezérelve, számos olyan dolog történt velem, ami mással nem eshetett volna meg. Olyan is előfordult, hogy valamilyen szerepbe belekényszerítettek. Sohasem titkoltam zsidó származásomat, ezért idegenkedtem attól, hogy zsidót csapjak be, máskor pedig éppen ez a tudat lelkesített. Közismert ugyanis, hogy egy zsidót nagyon nehéz, sőt olykor lehetetlen megtéveszteni.

Egyik alkalommal Amerikából úton voltam Magyarországra, és Hamburgba időztem néhány hétig. A legelőkelőbb szállóban, a Centralban szálltam meg. A hallban, a nyitott kandalló előtt üldögéltem egy fotelben, és magyar lapokat böngésztem. Mint gróf Szentirmay Arisztid voltam bejelentve.

Amint olvasgatok, a kandalló feletti tükörben látom, hogy egy idősebb úriember ide-oda lépeget a hátam mögött. Szakértői szemem rögtön megállapította, hogy nem detektív. Ezeket az urakat hamar megismertem. De azért idegesített, mert nem tudtam, mit akarhat. Végre elém került, és hajbókolva bemutatkozott.

– Franz Kohn bankár vagyok – mondta megfelelő nyomatékkal. Rögtön el tudtam helyezni a hierarchiában, mert Berlin egyik legnagyobb bankárja volt.

Én is bemutatkoztam. Azt állította, hogy híremet és gazdagságomat ismeri, sokat hallott rólam.

– Kegyelmes uramnak rendkívül jó informátorai lehetnek, ha gróf Szentirmay családjának magyarországi financiális viszonyaival tisztában van. – Egyébként fogalmam se volt, hogy kik azok a Szentirmayak, mert improvizáltam.

– Azért bátorkodom méltóságodat zavarni, mert a magyar főurak üzleti ügyeit általában én szoktam intézni, és mindnyájan nagyon meg vannak elégedve a bankommal.

Mivel éppen akkor nem volt kedvem üzleti ügyekbe bonyolódni, inkább a zord időjárásról beszéltem. Legszívesebben mindig Kaliforniában süttetném a hasam, ha megtehetném, de a feladataim Magyarországra szólítanak. Beszélgetésünk azonban nagyon egyoldalúra sikeredett, mert Kohn úr mindig a banki szolgáltatásaira, az üzletkötési lehetőségekre terelte a szót, én pedig amerikai élményeimről fecsegtem. Végül elhatároztam, hogy akár a rám nem jellemző udvariatlan módon is, de megszabadulok társaságától.

– Ez mind nagyon szép, kedves Kohn úr – mondtam kissé nyersen –, de ha nem tévedek, ön ugyebár zsidó?

– Igenis, kérem alássan.

– Nahát, kedves Kohn úr, én nem szoktam zsidóval üzletelni.

– Bocsánatot kérek, gróf úr! Az, hogy én zsidó vagyok, nem jelent semmi

rosszat. Harminc éve vagyok a berlini pénzpiacon, mindenki által tisztelve és becsülve, de nekem még senki nem mondta azt, hogy azért nem köt velem üzletet, mert zsidó vagyok.

– Én is bocsánatot kérek őszinteségemért, de ez nálam elvi, megdönthetetlen és megvitathatatlan kérdés. Kérem ne is fáradjon, mert velem nem fog üzletet kötni.

Gyors búcsúzás után az öreg sértett önérzettel távozott. De már akkor éreztem, hogy nem adja fel ilyen könnyen.

Másnap délelőtt az olvasóteremben ültem, amikor a bankár megint megjelent.

– Méltóságos gróf úr – kezdte újra. – Ne tessék tolakodásnak venni, hogy a tegnapi incidens után mégis eljöttem. Okmányokkal szeretném igazolni, hogy velem, a zsidó emberrel Frigyes királyi herceg, Windischgrätz herceg bonyolít le üzleteket. Ennek igazolására felmutatom ezeket a leveleket.

– Nézze, kedves Kohn úr! Én határozott, ha úgy tetszik makacs ember vagyok. Nekem nem mérvadó, hogy Frigyes főherceg, vagy Windischgrätz magával üzletel. Amint mondottam: én zsidóval… elvből… nem… Így hát kár minden fáradságért.

Ez a második fiaskó még jobban bosszantotta az öreget. De nem volt mit tenni, kénytelen-kelletlen eltávozott.

Alig egy óra múlva ismét visszatért a szállodaigazgató társaságában. A bankár elpanaszolta neki, milyen furcsán bántam el vele, és végtelenül sérti az önérzetét, hogy egy magyar úr így vélekedik róla. Az igazgató hozzátette:

– Méltóságos gróf úr, ehhez még csak annyi megjegyezni valóm van, hogy én hosszú évek óta ismerem a bankár urat. Bizonyíthatom, hogy Berlinben ő az egyik legmegbízhatóbb, legbecsületesebb ember. Bizton számíthat rá.

Ekkora nyomásnak már nem tudtam és nem is akartam ellenállni.

– Kedves igazgató úr! Csak az Ön iránt érzett szimpátiám és nagyrabecsülésem jeleként, és most az egyszer teszek kivételt. De előre figyelmeztetem – fordultam a bankár felé –, hogy ha az üzlet lebonyolítása körül a legkisebb inkorrektséget tapasztalom, akkor ország-világ meg fogja tudni.

– Köszönöm méltóságod bizalmát – mondta a bankár. – Nyugodt lelkiismerettel vállalom a megbízást, mert előre meg vagyok győződve, hogy méltóságod meg lesz velem elégedve.

Időt akartam nyerni, mert még nem tudtam, mit adjak el. Elmondtam, milyen kellemetlenül érzem magam. Pontosan úgy, mintha egyedül ülnék a gyorsvonati kocsiban, kezemben pompás szivar, gyufám nincsen, a legközelebbi állomás két órára van, két tenyerem összedörzsölésével sem tudok szikrát csiholni. Csak néhány másodperc múlva mosolyogtak, nevették el magukat kényszeredetten, mert nem tudták mire vélni a hangulatváltásomat.

– Nem tudom, hallották-e már Önök azt a történetet, miszerint egy dúsgazdag kereskedőnél, kinek szép eladólánya volt, ezer forint évi fizetéssel dolgozott egy fiatalember. Egyszer a legény a főnöke elé lépett, és megkérte leánya kezét.

„Megőrült az úr?” – kiáltott a kereskedő feldühödve e vakmerőségen. „De én álnéven dolgozom Önnél, és valójában a gazdag gyáros Meyer Zsigmond társa vagyok Pesten, csak azért jöttem ide, mert szeretem a lányát.” „Na, ha így van, kedves fiam, tiéd lehet a leányom keze.” A fiatalember elutazott Meyerhez, és megkérdezte tőle, nem lenne-e kedve társul fogadni őt? A gyáros erre a vállát vonogatta, kékült-zöldült, néhány másodpercig nem tudott szóhoz jutni. „Különben én Goldmayer Alfréd milliomos kereskedő veje vagyok.” „Ja, öcsém, ha így áll a dolog, akkor szívesen.” Így lett a fiatalember Meyer társa és Goldmayer milliomos kereskedő veje.

Ezen a kis tréfán már nem mosolyogtak, valószínűleg egyiküknek sem volt humorérzéke.

– Nos, akkor térjünk a tárgyra – folytattam kissé fennhéjázva, ahogyan ez egy főúrhoz illik. – Magyarországon több helyen van birtokom, és összességében ez kétszázezer holdnak felel meg. Foglalkozom mindenféle növény termesztésével, és exportálok Svájcba, Belgiumba, Itáliába, sőt a tengeren túlra is. Van néhány ökörcsordám, ménesem és juhnyájam. Ezekből pillanatnyilag 120-130 hízott ökröt szeretnék Berlinben eladni, tehát erre hozzon vevőt. De pénzes embert, mert a kiváló áru sokat ér.

– Méltóságos uram! Köszönöm, hogy megosztja velem bizalmát, és elfogad közvetítőjének – hálálkodott a bankár. – Ez nagy megtiszteltetést jelent számomra. Egy-két órán belül jövök a vevővel, mivel a közelünkben lakik.

Tényleg nemsokára beállított egy hatalmas termetű némettel, aki – mint később megtudtam – abban az időben Berlin legnagyobb marhakereskedője volt. Herr Grossmann nyomban hajlandónak mutatkozott a hizlalt ökrök megvételére.

– Mennyit fizet darabjáért? – kérdeztem. Ugyanakkor fogalmam se volt, mennyit érhet egy ökör.

– Attól függ, milyen a súlyuk… – mondta a kereskedő. Logikus volt az észrevétel, de nem vallhattam be, hogy fogalmam sincs „ökreim” súlyát illetően. Ezért egészen nyugodtan, nagystílűen feleltem:

– Kérem szépen, nekem akkora hizlaló istállóim vannak, hogy bármilyen igényét ki tudom elégíteni.

– Öt-hat mázsásak kellenének.

– Rendben van, és önnek darabja mennyit érne?

Megmondta az árát.

– Elméletileg rendben van a dolog, de tudja Grossmann úr, csak holnap adhatok önnek biztos választ. Előbb telefonon meg kell kérdeznem a jószágigazgatómat, hogy Budapesten mennyi most a marha ára, és ha itt jobb árat tudok elérni, akkor szállítok, de ha otthon is megkapom ezt az árat, akkor természetesen nem lesz üzlet.

Másnap pontosan jelentkezett az üzlet megkötése végett, de én sajnálattal

kijelentettem, hogy az általa ígért árat odahaza is megkapom az ökreimért. Mivel azonban Berlinben akkor igazán nagy hússzűke volt, a kereskedő nem sokat gondolkozott, hanem “feljavította” az árat. Néhány percet kért, amíg megírja a szerződést, majd a bankárral és a szálloda igazgatójával tanúként aláíratja.

Húsz perc sem telt el, s a dokumentum elkészült, amely szerint két héten belül százhúsz darab öt-hatmázsás ökröt szállítok le neki. Én azonban csak akkor voltam hajlandó aláírni, ha legalább tízezer márka előleget azonnal kifizet.

Grossmann gondolkodás nélkül húzta elő vastag pénztárcáját, és leszámolta a tíz darab ezrest.

Hanyagul összemarkolva gyűrtem a nadrágom zsebébe.

– Véleményem szerint Ön most nagyon jó üzletet kötött, mert az ökör húsa bármilyen módon is legyen elkészítve, sokkal finomabb, mint akármilyen más állaté. A sertésnél pedig sokkal egészségesebb, mert nem olyan zsíros. A németeknek jó ízlésük van, amikor a marhahúst preferálják. És Ön, Grossmann úr, nagyszerű ember, hogy kielégítheti ezeknek az uraknak válogatottan finom ízlését. Én magam inkább a baromfihúst kedvelem, mert jóval foszlósabb és egészségesebb akármilyen húsnál. Meghívhatom az urakat néhány korsó sörre?

Örömmel követtek valamennyien.

Miközben az éttermi asztalnál iddogáltuk az egyedülállóan finom barna sört, úgy tereltem a beszélgetés fonalát, hogy a teremtés koronái után a teremtés asszonyairól essék szó. Különösen tetszett nekik az a kis előadásom, amely így hangzik. Egy nőnél négy dolognak kell feketének lennie: a hajnak, a szempillának, a szemcsillagoknak, a szemöldöknek; négynek fehérnek: a kéznek, a szem tengerének, a fogaknak és a bőrnek; négynek vörösnek: az ajkaknak, a nyelvnek, az arcnak, és a foghúsnak; négynek gömbölyűnek: a fejnek, az alkarnak, a lábikráknak, a nyaknak; négynek hosszúnak: a deréknak, az ujjaknak, a karoknak és a lábszáraknak; négynek szélesnek: a homloknak, a mellnek, a csípőnek, a szemeknek; négynek finomnak: a szemöldöknek, az orrnak, a bőrnek és az ajkaknak; négynek kicsinek: a füleknek, a kebleknek, a kezeknek és a lábaknak. Ilyen a szép nő. Vidáman és csodálkozva helyeseltek, de a hoteligazgató ilyet úrinők között még nem talált. Grossmann úr szerint egy feleség sem felel meg ennek a leírásnak, legfeljebb a szeretők közül egy-kettő áll közel az ideálhoz.

Ökrök és nők dolgában tehát nagyon jól megértettük egymást.

Egy hirtelen jött ötlettől vezérelve kiállítottam egy táviratlapot a következő szöveggel: “Bakos Sándor uradalmi intéző úrnak, Adony, Ungarn. Százhúsz darab öt-hatmázsás hízott ökröt azonnal szállítson Berlinbe Grossmann nagykereskedő címére. Üdvözlettel gróf Szentirmay.”

– Máris intézkedtem e táviratban az ökrök ügyében. Uraim! Melyikük lenne olyan kedves feladni?

Mindhárman egyszerre vállalkoztak. Alig tudtak megegyezni. Grossmann azzal

“nyert”, hogy ő kötötte az üzletet, az ő joga képviselni azt.
Szívélyes búcsúzkodás után eltávoztunk.
Nem nehéz kitalálni, hogy másnap reggel elhagyjam Berlint. Pénzem volt bőven, tehát átrándultam Párizsba. Kellemes heteket töltöttem előkelő urak és hölgyek társaságában, ahol tökéletesíthettem francia nyelvtudásomat, elsajátíthattam a francia társasági élet formaságait, a bókokat, a társalgás emeltebb formáit. Különösen élveztem az unatkozó, kíváncsi hölgyek vágyakozó pillantásainak, színes fantáziájának kielégítését. Sajnos a rengeteg pénz is elfogy egyszer, kiváltképp' akkor, ha folyásának senki sem szab korlátot. Bohém embertől bohém módra szállnak el az ezresek.
Aztán hazafelé utaztam. Frankfurt am Main vasútállomásán, ahol pár percig időzik a gyors, kiszálltam, és bementem a restibe.
Legnagyobb meglepetésemre az én berlini bankáromat találtam ott.
Ahogy meglátott, azonnal felém indult, majd magából kikelve kiáltotta:
– Gróf úr! Gróf úr! Az ökrök még ma sem érkeztek meg Berlinbe!
– Csendesebben! Hát tehetek én arról, hogy a magyar ökrök nem akarnak Berlinbe menni?
– De kérem…
– Ön biztosan részesedett a jutalékból, és én is megkaptam az előleget. Nincs itt semmi baj! Igaz, hogy én előre tudtam: azok az ökrök nem akarnak Berlinbe menni! Tehát nyugodjék bele a megváltoztathatatlanba. Isten vele, máskor jobb üzleteket kívánok!
Választ se várva megfordultam, és felugrottam a vonatra, amely azonnal indult.

Valódi ékszerek hamis vizsgálata

Egy tavaszi este a prágai Urban kávéház ablakán keresztül a Vencel téren sétálgató hölgyeket és urakat nézegettem, akik ugyanúgy élvezték a korán jött meleg fuvallatokat, mint jómagam. De inkább újabb áldozatomat kerestem. Jól szabott ruhám alapján senki sem gondolta volna, hogy mindössze hat cseh korona lapul a zsebemben, és négy marad, ha kifizetem a kávémat. Felsóhajtottam és körülnéztem a lokálban.
Néhány méterrel arrébb egy vakítóan felékszerezett asszony ült egy idősebb úr társaságában. Az asszony ujjain briliáns gyűrűk ragyogtak. Drágakövekkel kirakott karkötők hirdették tulajdonosuk nem mindennapi rangját. Hatalmas vagyont érnek – állapítottam meg magamban.
A hölgy tekintélyes és tüneményes volt; kalapját a legdrágább fehér tollakkal

díszítette. Ha elindult volna valamerre, szoknyája hosszú sleppje nyilván úgy suhogott volna, mintha angyalok szállnának körülötte. A nyakán gyémánt ék, és a szalag végén két szem fehér gyöngy – mintha egy csodálatos ember fénylő, könnyektől szikrázó szemei volnának. Tea után cigarettára gyújtott. Valami egészen speciális, vékony cigarettafajta. Páratlan mozdulattal emelte ajakához, és szinte elkábult, amikor elvette onnan. És ahogy a füstöt finoman, szíve mélyéig élvezvén kibocsátotta!

Egy pillanat műve volt csupán a döntés: elővettem jegyzetblokkomat, és rajzolni kezdtem. Miután a hölgy észrevette, többször felém fordult, és reám mosolygott. Természetesen a diszkréció megtartásával, mert közben újságot olvasott. Tekintetünk egy-egy pillanatra találkozott. Közben néha bosszúsan csóváltam a fejem, mert nem sikerült a skicc (hogyan is sikerülhetett volna, amikor nem tudtam rajzolni?!), aztán kitéptem, és összegyűrtem a lapot. Közben a hölggyel szemben ülő idősebb úr fizetett és távozott. Már legalább negyedórája tartott ez a játék, amikor zsebembe dugtam a noteszomat, cigarettára gyújtottam, és figyeltem a főpincért. Kérdő szemekkel néztem alkalmi modellem felé. Fizettem. Aztán szándékosan úgy intéztem, hogy félkörben haladjak el asztala előtt. Utolsó pillantásomban volt valami “kihívó”, és ezt szó szerint kell érteni. Ugyanis szerettem volna találkozni ezzel az elegáns asszonnyal. Talán ezt olvashatta ki szemeim sugarából: “Kérem, ne hagyjon elmenni!”

Nem tévedtem. Az épület előtt ráérősen megálltam nézelődni. Egy perc sem telt el, és a drágakövekkel felékesített dáma mellém állt.

– Bocsánat, uram, hogy ismeretlenül megszólítom, de ön véletlenül nem zsurnaliszta?

– Nem, asszonyom, sajnálom.

– Akkor rajzoló?

– Sajnos az sem vagyok. Megmondom önnek őszintén – és közelebb hajoltam hozzá, bizalmasan, már-már súgva közöltem –, szélhámos vagyok.

Az asszony fölényesen felnevetett. Kacagása úgy zengett, mint rideg hegycsúcsok között a visszaverődő hahota.

– Így akarja érdekessé tenni magát, uram?

– Nem, kérem, én valóban szélhámos vagyok, de voltam már színész, dalköltő, népénekes, parkett-táncos, és űztem még néhány ehhez hasonló haszontalan foglalkozást. Kedves asszonyom! Adjon egy fél órát, mindent megmagyarázok! Engedelmével… Szentirmay Alfréd a valódi nevem.

Megtudtam, hogy Dagmar von Hönigstetten őnagyságával hozott össze a sors. Azt javasolta, hogy inkább a Julius cukrászdába üljünk be, mert inkognitóját a lehetőségekhez mérten szeretné megőrizni. Átsétáltunk az alkonyodó Vencel téren, közben dicsértem toalettjét, és válogatott bókjaim közül választottam ki a legszebbeket.

– Nos, akkor most mutassa meg végre a remekművét – szólt Dagmar őnagysága a Julius étterem szeparéjában.

Elővettem a noteszemet és zsebeimből az összegyűrt lapokat. Ügyetlen vonalak csúfították el. Csodálkozva kérdezte, mit jelent ez?

– Madame, én jó emberismerő vagyok. Egy szélhámosnál, ugye, ez alapvető dolog. Borzasztóan rosszul rajzolok, de nagyon szerettem volna megismerkedni Önnel, mégpedig gyorsan. Hogyan csaljam el az asztaltól? “Corrigèz la Fortune!”, vagyis “korrigáld a szerencsét!” mondja a művelt francia. Ez a magamfajta jelszava is. Úgy tettem, mintha nagy művészi átéléssel rajzolnám Önt. Minden nő – már megbocsásson a megjegyzésemért – kissé hiú és nagyon kíváncsi. Ebben az esetben száz közül legalább kilencven szeretné látni a képet, amit rajzoltak róla, ezért kegyesen alkalmat ad, hogy neki ajándékozhassák.

Az asszony most már nem ridegen, hanem teljes átéléssel, szabadon és boldogan kacagott, közben elfúló hangon ismételgette, hogy ilyen jól régen mulatott.

– Igazán köszönöm önnek Szentirmay úr ezt a kedves trükköt és a tanulságos históriát, de most már búcsúznunk kell.

Nem engedhettem el, mert tervemet meg kellett valósítanom.

– Még egy percet, asszonyom! Megkérhetném, hogy fizesse ki azt a két süteményt, amit itt fogyasztottunk, mert négy korona az egész vagyonom, ebből nem futja, és lekötelezne, ha meghívna vacsorára, mert szörnyen éhes vagyok…

– Ez most igaz, vagy valami újabb szemfényvesztés? – kérdezte játékosan.

– Tegnap este óta nem vettem magamhoz táplálékot, csak egy kávét ittam, és ezt a felejthetetlen süteményt fogyasztottam el az Ön elragadó társaságában.

Hitt nekem, de félreértett valamit. Retiküljéből néhány bankjegyet vett elő..

– Igazán nagyon kedves, köszönöm, de alamizsnát nem fogadhatok el. Kérem, tartson velem! Vacsorázzunk meg együtt! – Hangom olyan kedvesen könyörgő lehetett, mint egy kisgyermeké. – Ha erre lehetőséget ad, ígérem, közben nem fog unatkozni, és újabb mulatságra adok majd okot, hogy jól érezze magát. Meglepetésekkel lesz tele a következő óra!

– Ön igazán lenyűgözően bátor, határozott és kedves. Elfogadom a meghívását, de kérem, máris tegye el ezt a százkoronást, hogy legyen miből fizetnie.

Természetesen így már köszönettel elfogadtam. Nézegettük az étlapot. Valójában nekem bármi megfelelt volna, de méltóságom és tervem kivitelezése nem engedte meg, hogy gyors lépésekkel kockára tegyem célom elérését.

– Asszonyom ízlését ugyan nem ismerem, de amennyiben rám hagyatkozik, akkor felejthetetlen vacsorában lesz része, hiszen kastélyunk főszakácsától rendkívül adekvát módon megtanultam a főzés és a terítés fortélyait.

Észrevette elszólásomat, amelyet szándékosan helyeztem bele mondatomba.

– Ha jól értettem kastélyt és főszakácsot említett?!

– Bocsánat, igen! De akkor most be kell vallanom, ki vagyok én valójában. –

Gyomrom korgása azonban sürgetett. – Azt ígértem, hogy vacsora közben lesznek a meglepetések, ezért inkább válasszunk.
– Az Ön disztingvált ízlésére bízom magam.
– Köszönöm. – Hívtam a pincért. Hangosan olvastam az étlapot. – Előételek: francia burgonya, Maccaroni a la Napolitaine, Printaniere, libamáj sülve… Ez az: elbai kaviár! Tudja, asszonyom ezt citromlével és reszelt almával keverik össze. Melléje vajjal megkent pirított kenyérszeleteket szolgálnak fel. Az orsovai kaviár természetes ízű, külön adják hozzá a citromszeleteket. Én az elbai kaviárt ajánlom, mert sokkal pikánsabb. – A pincér bólogatott, nyilván azért, mert tudta, hogy az elbai kaviár jóval drágább. – Aztán… csirkeleves, malacaprólék-leves, és íme a csemege: rákleves!
A pincérhez fordultam.
– Van készen ráklevesük és nem régebbi két-három órásnál?
– Igen, uram. Egészen friss.
Aztán Dagmar asszonynak elmagyaráztam, hogy a rákleves elkészítése nagyon időigényes, akkor a legfinomabb, ha a rák megfőtt, piros csontozatát mozsárban megtörik, és ezt is hozzáadják a köménymagos, petrezselymes, sós, hagymás léhez. Az egészet galuskával kell megkoronázni.
– Személyenként átlagosan Önök is négy rákkal számolnak, ugye? – tettem fel a kérdést a megdöbbent pincérnek az elképedt hölgy füle hallatára.
– Igen, igen, uram… tudunk számolni… – Zavarában csak ennyit mormogott.
Nem részletezem tovább. Töltött borjúcomb és savanyúságként mixed pickles került feljegyzésre a pincér noteszébe. A sört és az ásványvizet is mellé írta.
Aztán Dagmar asszonynak elmeséltem a töltött borjúcomb receptjét, különös tekintettel a szardellavajra, a keményre főtt egész tojásokra és a kapribogyóra. A megrendelt savanyúság összetétele pedig nyers sárgarépa, apró zöld paradicsomok, zöld és piros aprópaprika, fehér apró gyöngyhagyma, egész pici éretlen kukoricaszemek, zöldborsó és zöldbab.
Közben megérkezett az ital és az előétel.
– Szentirmay úr! Kérem, fedje fel inkognitóját, hiszen elszólta magát: kastélya és főszakácsa van.
– Valóban. Mivel nem tisztem a dicsekvés és a fennhéjázás, ezért mutatkoztam be szélhámosként.
– Ez nagyon mulatságos, mert egy szélhámos sohasem állítja ezt magáról.
– Ha rögtön úgy mutatkoztam volna be, hogy bárói családból származom, Magyarországon a fivérem 3000 holdon gazdálkodik, én pedig inkább drágakő-kereskedelemmel foglalkozom, bizonyára nem hitt volna nekem. Ahogyan a színi irodalom, a költészet, a kulinária [konyhai élvezetek – S. A.] vagy a sakk logikus gondolkodása vonz, ugyanúgy hódolok az értékes festmények, gyűrűk, drágakövek iránt érzett kiolthatatlan szenvedélyemnek is. Olyannyira, hogy a Grosmann–

Grünwald drágakő-kereskedés megbízásából magyar és külföldi barátaimnak, cégeknek gyakran bonyolítok le különböző tranzakciókat.

– Minden olyan elbűvölő, amit mond, és ahogyan mondja! – csodálkozott az ékszerek hölgye.

– Örülök, hogy jó kedéllyel fogta fel, asszonyom, azt a színészi fogásomat, miszerint szélhámos vagyok. Ó, majdnem elfelejtettem. Bátorkodom bocsánatát kérni, és visszaadni a pénzét…

– Ugyan, kedvesem! Csak nem gondolja, hogy ezek után én ilyen aprósággal foglalkozom.

Ravaszkásan elmosolyodott, miután a lila szalvétával megtörölte szája szögletét.

– Különben is Ön hívott meg vacsorálni.

Ilyen stílusnemben folyt tovább beszélgetésünk. Dicsértük a finom ráklevest, az étterem konyhaművészetét, majd amikor a töltött borjúcomb és körítése illatozott az asztalon, rájöttem, hogy ilyen módon nem érhetem el a célomat. Célratörőbbnek kell lennem!

– Mellesleg első látásra kegyednek nemcsak üde szépsége és fiatalsága gyakorolt rám vonzerőt, hanem az a rejtett ízléskultúra is, amely konkrét formában asszonyom által viselt drágaköves gyűrűkben és nyakláncokban jut kifejezésre. És még egy dolog. Ennyi idő alatt volt lehetőségem megfigyelni kegyed bal kezének gyűrűsujján viselt brilljét. Néhány percig engem, a szakembert is megtévesztett. Az a helyes, ha az eredetiről olcsó, de mindenben megegyező másolatot készíttet az ötvössel, és a valódi értéket otthon, elzárva őrzi.

Ezek súlyos szavak voltak – az udvariasság és a hódolat csokoládé mázával leöntve. Dagmar asszony úgy reagált, ahogyan elvártam. Lehúzta ujjáról a gyűrűt, és e szavak kíséretében nyújtotta át:

– Én sohasem hordok kópiát. Kérem, nézze meg alaposabban!

Kezembe vettem, s miközben a fény felé tartva vizsgálgattam, úgy igyekeztem elterelni figyelmét, hogy szaktudásomból adtam neki ízelítőt.

– A drágakövek szépségét nagy fénytörési képességük, erős színszóródásuk és színük adja. Az akvamarin zöldeskék, a zafír kék, a rubin piros, a smaragd zöld. Ki gondolná, hogy a gyémánt a szénnel rokon, kristályai rendszerint oktaéderek. Az oktaéder-lapok nyolc irányban kitűnően hasadnak, aminek a feldolgozásnál van különösen nagy jelentősége. A legkeményebb ásvány, ami létezik. Nagy fénytörése következtében fényét nem lehet semmi mással összetéveszteni, mert jellegzetes gyémántfény, színszórása nagy. A színtelen gyémánt csiszolásával készül a briliáns. Nos, fényérzékenysége alapján már levontam a megfelelő következtetéseket, most ujjaimmal kitapintom oktaéder jellegét… Hmmm… Most jöjjön a karcpróba! E pohár oldalán különböző erővel háromszor végighúzom a követ…

Igyekeztem szakszerű mozdulatokat végezni, és partnerem kíváncsiságát teljesen

felcsigázni. A pohár oldalán hagyott nyomokból és azok tapintásából ítélve eljutottam a végső következtetésre. Visszaadtam a gyűrűt.

– Asszonyom! Az ön tréfája legalább olyan jól sikerült, mint az enyém, amikor szélhámosnak neveztem magam. Ez egy nagyon jól sikerült üvegopál kő, vagyis Ön az eredetijét páncélszekrényben tartja. Értékelendő előrelátás! Manapság annyi minden előfordulhat…

– Báró úr! Az isten szerelmére kérem, ugye most is tréfál?! Megboldogult férjemtől kaptam születésnapomra három esztendővel ezelőtt.

– Sajnálom, asszonyom, hogy szakmai tudásomból fakadó megállapításommal ennyire megdöbbentettem Önt. Akkor tréfálnék – de ízetlen viccelődés lenne, s ez távol áll tőlem –, ha egy üvegopál gyűrűre azt mondanám, hogy briliáns.

Némi harag vagy inkább női kíváncsiság maradt Dagmar asszony lelkében. Amikor vége felé jártunk a töltött borjúcombnak, ismét zseniális ötletem támadt.

– Gyémánt és egyéb drágakövek kereskedésével többen foglalkozunk. Például az Ön háta mögött vagy húsz méterre az imént ült le gróf Eugen Weldy barátom, aki szintén inkognitóban jár Prágában. Hiába fordulna hátra, Ön nem láthatja, mert eltakarják az oszlopok…

Dagmar asszonynak váratlanul felcsillant a szeme, felderült az arca.

– Ne haragudjék, báró úr, én igazán megbízom az Ön szaktudásában, de ez a dolog annyira szíven ütött, hogy nem élném túl, ha nem derülne fény az ellenkezőjére. Talán a barátja nem venné tolakodásnak, ha megvizsgálná a gyűrűmet…

– Étkezés közben nem szereti, ha zavarják, de ahogyan látom, még most adja le a rendelést. Az Ön kérésére megtehetem.

Hihetetlennek tűnik, hogy a bizalom, az emberi hiúság és egy szélhámos leleménye mire képes. Dagmar asszony hat gyűrűt, két aranyláncot, két briliánsokkal díszített karkötőt és egy pár fülbevalót nyújtott át szalvétába csomagolva. Megkértem, hogy várjon türelmesen, mert ez talán tíz percet is igénybe vehet. Közben szólok a pincérnek, hogy hozzon két dobostorta szeletet. Ehhez hasonló trükköt már többször alkalmaztam. Például egyszer a Pilvaxban láttam, hogy egy elegáns úr ül az egyik asztalnál. Külseje jómódról árulkodott. Miután rendelt, udvariasan megkérdeztem, melléülhetnék-e. Természetesen igent mondott. Álnéven mutatkoztam be. Csevegni kezdtünk mindenről, mint régi ismerősök. Jött a pincér és én is rendeltem. Sokat és bőségesen. Amikor eleget ettem, bejelentettem, hogy egy pillanatra távozom. A távolban lévő főpincérhez mentem, és közöltem, hogy a barátom fizeti ki a számlámat. Meghajolt és elbúcsúzott. „Legyen máskor is szerencsénk!” – mondta. „Nekem is!” – gondoltam.

Most is odamentem a pincérhez, és megrendeltem a süteményeket, de azt is hozzátettem, hogy sürgős dolgom támadt, ezért a hölgy fog fizetni. Szerencsére az étteremnek volt egy másik kijárata, amely Dagmar asszony látómezőjén kívül esett.

Fölösleges lett volna ezeket az ékszereket megvizsgáltatni. Mind eredeti volt, ez derült ki akkor is, amikor az ékszerészeknél egyesével készpénzre váltottam.

„Hamis” vizsgálatokat fölösleges végeztetni… Ezt most már Dagmar asszony is tudja.

Nem nősülök, de ékszerezek

Kalifornia több városában élveztem Zelmával a napfényt, a gondtalan életet. A szórakozáshoz szükséges pénzt mindig megszereztük. Egy teljes év telt el ebben a távoli paradicsomban, amikor éreztük, hogy a rendőrség kutakodni kezd utánunk. Új igazolványokat szereztünk be, majd jegyet váltottunk a legközelebb Európába induló hajóra, ahol úgy viselkedtünk, mintha nem ismernék egymást. Zelma, vagyis új nevén Ruttkay-Nedeczky Dóra egy német Wilhelm von Attinghausen kereskedőhöz csatlakozott. Egyelőre én is torkig voltam az “üzlettel”, elhatároztam, hogy megismerkedem egy előkelő társaságbeli hölggyel.

Zelma, vagyis Dóra nélkül unalmasan teltek az órák; hiányérzetemet, a kellemes társalgást pótolnom kellett. Egy huszonöt év körüli elegáns kisasszony a korlátnak támaszkodva bámulta a hajó oldalának csapódó hatalmas hullámokat. Talpig zöldben volt. Külseje kellemes, vonzó, bájos babaarcát időnként felém fordította. Akaratomon kívül úgy ismerkedtünk meg, ahogyan az illemtan könyvekben meg van írva. Amikor a közelébe mentem, a hosszú hajú, vonzó, szőke nő előre megfontolt szándékkal, de véletlennek tűnő mozdulattal leejtette kezében lévő fehér keszkenőjét. Miután felemeltem, és mély meghajlással visszaadtam neki, németül próbálkoztam. Örömömre szolgált, hogy kiválóan ismerte a germánok nyelvét. Bemutatkoztam. Megtudtam, hogy ő Anna-Marie Baumgarten, egy dúsgazdag prágai posztógyáros egyetlen leánya, aki Amerikában meglátogatta a nagybácsikáját és annak családját. Megdicsértem a toalettjét.

– Nem mondhatnám, hogy ez a mostani világos divat nem szép, mert általa a fiatal hölgyek minden összejövetel, megjelenés alkalmával valóságos virágoskertre hasonlítanak; kegyed ruhájának elején, vállain, a nyak fél oldalán kis virágcsokrok; virág ékíti övét, karcsú derekát, még a kalapja is virágokkal van teletűzdelve. Ez nyilván a verőfény és az ideális szépség utáni vágyának tulajdonítható.

– Széchen gróf úr nem költő véletlenül? Bár a gróf és a költő egymástól elütő foglalkozás. Még egy művelt, kedves nemes sem beszél ilyen negédes stílusban. Maiamiban, a nagybácsikáméknál a gardenpartik alkalmával megismerkedtem néhány előkelő származású főúrral, de ily kedves szavakat, sem angol, sem francia nyelven nem mondtak nekem.

– Ó, Anna-Marie kisasszony! Pompás toalettjét nem költőként írtam le, csupán

szépségének ténymegállapítására szorítkoztam.
Most és korábban sem pirult el, nem jött zavarba. Gondolatban fellapoztam a női lélekről és mentalitásról fejben megalkotott könyvemet. Arra a következtetésre jutottam, hogy Anna-Marie már „több”, mint kisasszony.
Anna-Marie derűsen kacagott bókjaimon, és látszott rajta, hogy komolyan vesz engem. Egy alkalommal csupán német nyelvtudásomat akartam csillogtatni, amikor Petőfi versét idéztem: „Szabadság, szerelem/ E kettő kell nekem…” A másik két sort azonban elhallgattam.
– Egy olyan hölgynek, mint kiskegyed, a szabadságra nem úgy van szüksége, mint a férfiaknak, mint Petőfi Sándornak, a nagy magyar költőnek. Nekik a szabadság az elnyomás, a szolgaság ellentéte volt, érthető tehát, hogy mennyire vágyakoztak utána. Ma már a szabadság – különösen egy ilyen kecses hölgy számára – azt jelenti, hogy megkötések nélkül, ha kell szülei, a társasági illem ellenére is cselekedhet. Ha neki ez jólesik, érdeke fűződik hozzá, miért ne tegye?
– Szívemből beszél, gróf úr! – lelkesedett Anna-Marie, s egy olyan bíztató mozdulatot tett felém, amit csak abszolút szimpátiájának jeleként lehetett értékelni.
– Mert kell-e vonzóbb dolog annál – folytattam –, amikor egy hölgy lovagja társaságában bármiről cseveghet, vagy kedvére gyönyörködhet a hajó oldalához elemi erővel csapódó, vad hullámokban? Kell-e annál élvezetesebb, mint amikor egy hölgy a restaurant-ban, kipillantván illendőségének kiskapuján, mégis belekóstol a tüzes spanyol borba?
– Mindig elleneztem a nyárspolgári, bigott erkölcsi normákat – felelte Anna-Marie. – Tudja Ön, miből állt a gyermekkorom? „Ne nézz oda, Marie! Ez nem neked való!” „Jaj, ezt ne mondjátok, a gyerek előtt!” „Mit szól hozzá Matild néni, ha ebben a ruhában mégy el hozzá vizitelni?!” Amerikában értettem meg először, mit jelent valóban a szabadság, bár sohasem voltam képes úgy megfogalmazni, mint a gróf úr tette most. Felnyitotta a szemem.
– Igen. Már látom is búzavirágkék szemeiben azt a határtalan szabadságot, amely kivetítődik a fölöttünk lévő azúrkék égboltra, s ugyanez az ég visszatükröződik szemeiben.
Az igazat megvallva, csak a hős szerelmest akartam eljátszani Anna-Marie előtt, és nem gondoltam, hogy halálos komolyan veszi minden mondatomat. Eleinte még saját magamnak is tetszett, hogy ilyen könnyedén tudok tetszetős bókokat mondani. Ő viszont szörnyen naiv volt. Akkor éppen rossz helyen lapoztam fel a nők lelkéről, érzésvilágáról fejemben megírt könyvemet, ezért következtetésem is tévesnek bizonyult. Bármennyi tapasztalatom volt már úrinőkkel kapcsolatban, Anna-Marie ragaszkodása minden képzeletemet felülmúlt. Rajtam akarta kipróbálni határtalan szabadságvágyának minden eszközét! Óráról órára, percről percre egyre jobban elmélyült ennek gyakorlásában. „Szabadon” követett mindenhová, mint az árnyékom. (Ez utóbbitól könnyebben megszabadultam, hiszen

a fedélzeten nem mindig sütött a nap, és árnyékomat nem lehetett látni a bárban, a szalonban, a kajütömben). Szabadságvágyának netovábbja jeléül megajándékozott szerelmével. Ha valóban költő vagy író lennék, oldalakat mesélnék légyottjainkról. Vagyis azokról a titkokról, amikről csak a párnák tudnának vallani a rendőrségen. Nyilván azért nincs a párnáknak szólásszabadságuk, mert ha rajtuk egy férfi és egy nő egymásra talál, az nem érdekli a vizsgálókat, ugyanis nem történik bűncselekmény. Minden más megtörténik, de törvénybe ütközés nélkül.

– Jaj, kedvesem! Mennyire fognak örülni a szüleim, ha elújságolom nekik, hogy egy igazi magyar gróf a vőlegényem! Mert ugye most már a vőlegényem vagy? És innen már csak egy lépés, hogy férj és feleség legyünk!

„Ejnye, Náci!” – korholtam magam. – „Hogy süllyedhettél ilyen mélyre! Hagyod magad behálózni? Akkor fuccs a szélhámosi karrierednek!”

– Van még addig vagy száz lépés! – próbáltam tiltakozni, de ez csak olaj volt Anna-Marie szerelmének tüzére.

– Az már szinte semmi a végtelenhez képest. Máris magam előtt látom, amint a prágai újságok hírül adják: „Gróf Aristid Széchen gróf, magyar nábob tegnap örök hűséget esküdött a belvárosi Károly-templomban Anna-Marie Baumgarten kisasszonynak, Stephan Baumgarten posztógyáros szép és művelt leányának.”

– Te nagyon messzire látsz? Jól vagy? – kérdeztem kín-keservemben.

– Ilyen jól még sohasem éreztem magam! Szabad vagyok. És szabad akaratomból vagyok a tied. Ugye ez a szerelem lényege?

Naponta többször kellett ehhez hasonló párbeszédet elviselnem. Ráadásul a vagyonomról is kifaggatott. Elmeséltem, hogy családunk földjeit lóháton egy hét alatt sem lehetne megkerülni; cselédeinknek se szeri, se száma, gulyáink a fél Hortobágy pusztát lelegelték már, és legnagyobb gondunk az, hogy a tíz kastélyunk közül éppen melyiket válasszuk, ha unatkozunk. Sejtettem, hogy ez jóval több, mint egy posztógyáros összes vagyona, de egy magára valamit is adó Széchen grófnak legalább ennyi dukált.

Zelmával a hajóra szállás előtt megállapodtunk, hogy biztonsági okok miatt nem adjuk fel inkognitónkat. Ő Wilhelm von Attinghausen kereskedővel lehetett hasonló viszonyban, mint én. Amikor társaságban vagy a hajó fedélzetén elmentünk egymás mellett, cinkosan összekacsintottunk. Aztán egyik alkalommal titkos jeleink segítségével megbeszéltük, hogy Zelma éjjel kettőkor jöjjön a kajütömbe.

Anna-Marie-tól egy órakor búcsúztam el. Mindenképpen rá akart venni, hogy ezúttal is töltsem nála az éjszaka hátralévő részét. Átmeneti fejfájásomra hivatkoztam, amit akceptált, és beleegyezett, hogy ezért a kihagyott légyottunkért majd duplán kárpótolom.

Zelma pontosan érkezett. Úgy ölelgettük egymást, mint két jóbarát, akiket hosszú időre messzire sodort egymástól a sors szele. Pedig az egész hajó alig volt hosszabb

kétszáz méternél, de az inkognitó kegyetlen valósága hosszú napok óta kilométerekre távol tartott minket egymástól. Zelma lelkesedett báró Wilhelm von Attinghausen kereskedőért, aki három hamburgi mezőgazdasági gépgyár termékeit szállíttatja Amerikába, és szinte minden jelentősebb európai országban megfordult már. Érdekeltségeinek se szeri, se száma. Most több fontos szerződést kötött, ezért boldogan tér vissza Amerikából. Zelmára úgy tekint, mint egy értékes ékszerre. Együtt járnak, mindenkinek bemutatja, ezért csak mosolyt és hízelgést vár el. Olykor persze úgy kell engedelmeskednie, mintha a felesége lenne. Az ennél sokkal nehezebb napokon edződött Zelma ezt is tolerálta.

– Nem is gondolnád, hogy már adott egy tízezer frankos váltót. Csak azért, hogy a megcsappant ruhatáramat majd Hamburgban kiegészítsem. Imádja bennem a táncosnőt, a mozgásomat, és azt, ha négyszemközt kissé közönséges vagyok.

– Ezt a briliáns gyűrűt is tőle kaptad? – kérdeztem váratlanul, amikor a kajütöm ablakán hirtelen beszűrődött a holdfény, és az ujján megcsillant a drágakő.

– Ó! Hát persze! Ezen kívül még tart magánál vagy hármat, tehát pompás folytatásban reménykedem.

– Meg kell szerezned mind! – mondtam bíztatóan és nyomatékosan. Egyébként Zelma nagyon emlékeztetett rám. Talán csak annyi volt köztünk a különbség, hogy ő nemcsak az eszét, hanem dámai megjelenését és összes báját bevetette, ha valamit el akart érni. Nekem nem volt kontyba csavarva a hosszú szőke hajam, amit alkalmas helyen és pillanatban a kellő hatás érdekében leengedhettem volna. Az én kebleimre nem figyelt fel senki, és nem volt darázs-karcsú derekam. Arcomról és ajkaimról nem ömlött úgy a derű, mint a Niagara vízesésből a zuhatag.

Aztán Zelma elkezdett faggatni Anna-Marie-ról. Bármennyire igyekeztem reálisan feltárni a helyzetemet, rájött, hogy Marie és köztem már jóval szorosabb a kapcsolat, mintsem azt románcnak lehessen nevezni. Nem titkoltam tehát, hogy a milliomos posztógyáros leánya telegráfolt Prágába, és közölte: gróf Aristid Széchen gróffal, vőlegényével érkezik haza.

– Elment az eszed?! – fedett meg anyáskodóan Zelma. Nyolc évvel volt idősebb nálam, de nem látszott rajta. Sohasem kedveltem ezt a stílust.

– Még nem ment el, a helyén van! – feleltem kevés meggyőződéssel. Szerencsére ez utóbbit Zelma nem vette észre. Elmeséltem annak a tervemnek a két változatát, amely arról szólt, hogyan szabadulhatok meg „menyasszonyomtól” úgy, hogy még hasznom is származik belőle. Erre megnyugodott.

Éppen egymás „desszertjét” fogyasztottuk kiéhezve, amikor valaki bekopogott a kajütöm ajtaján. Kisvártatva megszólalt:

– Én vagyok, Anna-Marie. Kérlek, engedj be!

Összerezzentünk, szétugrottunk, mint akiket hideg vízzel spricceltek le. Igyekeztünk gyorsan magunkra kapni ruháinkat, de ez az egyszerű művelet a kivilágítatlan, szűk helyen megvalósíthatatlannak tűnt.

Egyre újabb, hangosabb kopogás következett.
– Anna-Marie vagyok! Nem tudok aludni. Kérlek, engedj be!
Megnyitottam kajütöm ajtaját, de a biztonsági láncot nem oldottam ki.
– Én már aludtam – mondottam hatalmas ásítások közepette.
– Akkor biztosan elmúlt a fejfájásod. Engedj be, kérlek!
– Nem tehetem. Nagy rendetlenség van nálam, tudod, milyen kevés bent a hely. Menj vissza, öt perc múlva ott leszek nálad.
Marie bedobott egy csókot az ajtórésen, és eltávozott.
Zelma ugyan nem volt félénk teremtés, de most remegett, ahogyan magamhoz öleltem. Miután megúsztuk a történteket, különböző időben és irányban távoztunk.
Vészesen közeledett Hamburg. Véghez kellett vinnem tervemet, meg kellett válnom útitársnőmtől, aki foggal-körömmel ragaszkodott hozzám. Már nagyon bántam a számolatlanul mondott bókokat, verseket. Edzettem a lelkem: nehogy gyengének bizonyuljak, és engedjek vonzalmának; valójában egy kívánatos, nagyvilági hölgy akarta elrabolni a szívem. Választanom kellett. Vagy egy gazdag, de kötelezettségektől, kötelékektől terhes élet, vagy egy szabad, fantáziadús, felszabadult légkörű színpadi világ! Ez utóbbi mellett döntöttem.
Anna-Marie lázasan csomagolt. Kofferjeinek se szeri, se száma. Alaposan megszemlélhettem, hogy egy úrinőnek mennyi alsóneműje, csecsebecséje, piperéje, limloma van. Veretes ékszerdobozán ismét megakadt a tekintetem – ki tudja hányadszor. Úgy vigyázott rá, mint anyatigris a kölykeire.
Cselhez folyamodtam.
– Édesem! Még nem mondtam neked, hogy megboldogult édesanyám, Clementina grófnő imádta az ékszereket. A családi hagyatékunkban rengeteg drágakővel ékesített karperec, nyakék, fülbevaló, nyaklánc van. Sajnos nincsen leánytestvérem, aki hordhatná őket. Pedig a dámát úgy ékesíti a drágakő, mint virágot a szín, az illat, madarat a dal, urat az ő királynője.
– Nem gondoltam volna, hogy kedves édesanyád is rajongott az ékszerekért. Gyere, megmutatom, milyen kincseket őrzök! – mondta leplezetlen lelkesedéssel és már-már kapzsisággal. – Nézzük meg, milyen ékköveket hagyott rád édesanyád. Hasonlítsuk össze az enyéimmel!
Kinyílt az ékszerdoboz zára, feltárult a fedele, amelyben különböző tokokban, német precizitással elrendezett, számtalan vagyont érő kincs rejtőzködött. Szakértő szemmel vizsgálódtam, dicsértem minden egyes darabot.
– Ez az igazgyöngyökkel díszített, tizennyolc karátos nyakék nagyon emlékeztet megboldogul anyám egyik legszebb ékszerére. Ha jól emlékszem, abban jókora zafírok és briliánsok vannak… Ez a cizellált, smaragddal ékesített gyűrű anyám pecsétgyűrűjére hasonlít. Megboldogult apámtól maradt rá. Összességében lehet vagy ötezer grammos…
Így „leltároztam” sorra Anna-Marie ékszereit. Közben figyeltem az arcát, amely

a sokféle fél- és igazi drágakő minden színében játszott. Hol egyszerre, hol külön-külön.

Csoda-e, hogy még jobban belém szeretett? De nekem elegem volt már ebből a nőből, akinek az ékszerei jobban tetszettek, mint ő maga.

– Jártál már Hamburgban? – kérdeztem váratlanul.

– Csak átutazóban, amikor Amerikába mentem…

– Akkor bizonyára nem hallottál arról, milyen veszélyek leselkednek a gyanútlan utazókra, különösen akkor, ha az illető nő. Bizony nem egyszer előfordult már, hogy a rablók és tolvajok hordároknak adják ki magukat, aztán nyomtalanul eltűnnek a csomagokkal.

– Borzasztó! Skandalum! – háborodott fel spontán és őszintén. – Csak nem gondolod, hogy velem is előfordulhat valami hasonló? – Láthatóan megborzongott a gondolattól.

– Ha én veled vagyok, édesem, nem csaphatnak be!

Hozzám simult.

– Mégis… Arra kérlek, hogy az ékszerdobozomat a te holmidhoz csomagold, és vidd a kezedben! Csak akkor nyugszom meg, ha megteszed. – Ilyen kérésre nem lehet nemet mondani. Csodálkoztam, ugyanakkor örültem, hogy ilyen könnyen hozzájutottam a kincsekhez.

– A hamburgi kikötőben az összes szemeimet olyan tágra nyitom, mint két detektív – tettem hozzá nyomatékosan. És valóban nem túloztam.

Már csak az a csekélység volt hátra, hogy megfelelő indokkal, nyom nélkül örökre eltűnjek az életéből. A kikötőből a pályaudvarra két konflissal hajtattunk, így is alig fértek fel a csomagjaink. Elővigyázatosságból külön-külön foglaltunk helyet, hogy vigyázzuk a kofferjeinkre. A két konflis egymás mögött haladt. Amikor megérkeztünk, kifizettem a kocsisokat, majd az egyiknek busás borravalót adtam, és megkértem, vigyázzon Anna-Marrie kisasszonyra, valamint csomagjaira, amíg én megveszem a jegyeket Prágába. Természetesen a kézitáskámat és benne az ékszerdobozt egy pillanatra se tettem le. A kocsis lelkére kötöttem: ha tíz percen belül nem térnék vissza, a kisasszony tiltakozása ellenére jöjjön utánam, és megtalál a főpénztárnál. Természetesen csak egy jegyet vásároltam. Miután a kocsis megérkezett, újabb borravalót adtam neki, és megkértem, vigye el a jegyet a kisasszonynak. Gondoskodjék csomagjainak a vonatra történő felpakolásáról, és közölje vele, hogy sürgős dolgom támadt, de a vonat indulása előtt időben visszaérkezem.

– Még szerencse, hogy a másik bérkocsis a sógorom, így aztán vigyáz a konflisomra, igaz kiesik neki néhány fuvar… – Értettem a célzást. Kezébe nyomtam még két papírpénzt. Nem győzött hálálkodni.

A kézipoggyászomon kívül az összes csomagom felkerült a vonatra, de mily csekély veszteség volt ez ahhoz képest, amilyen nyereség nálam maradt! Fél óra

múltán megállapítottam, hogy a prágai vonat elindult.
Az elegáns Bristol Hotelbe vitt utam. A főúri lakosztályt kértem, ahol természetesen a kiszolgálás is ennek megfelelő volt. Az ékszereket egyesével-kettesével értékesítettem, néhányat Zelmának ajándékoztam. A hamburgi központi árvaotthon igazgatója az intézménynek nyújtott húszezer márkás támogatásért az adakozók emléktáblájára akarta felvésetni a nevem. Szerény személyem kénytelen volt eltekinteni ettől az ünnepélyes eseménytől. Tehát megőriztem inkognitómat.
Úgy éltem mint az a bizonyos Marci Hevesen. Fenséges úrként, a táncosnők kedvenceként szórtam a borravalót. Földig hajoltak előttem a pincérek és a londinerek.
Bocsáss meg nekem, Anna-Marie, aki naivitásod, mohóságod és szerelmed áldozata lettél!

Imre bátyám, meg vagy hibbanva!

Történelmi tanulmányokat folytattam, és észrevettem, hogy a főpapok birtokai a politikai hatalomért folytatott harcban egyre jobban nőttek. Királyi adományok gyarapították az egyház vagyonát, cserébe csak hűséget vártak el tőlük. Rájöttem, hogy a püspökök és érsekek milliós jövedelmükkel szabadon rendelkeznek, és eléggé könnyelműek.
Az újságokból nem volt nehéz kihámoznom, hogy az egyházi méltóságok is bekapcsolódtak a kapitalista profitszerzésbe. Bankok, iparvállalatok igazgatósági tagjai lettek, telekspekulációt folytattak. A megszerzett pénz, hatalom és birtok legnagyobb részét azonban a főpapok saját céljaikra használták fel. Veszélyt számukra csak az jelentett, ha koadjútort [helyettest – S. A.] neveztek ki melléjük.
Ha emlékezetem nem csal, ez az eset 1903-ban történt. Akkor még a király személye körüli külön minisztériumunk volt Bécsben, ahonnan dirigálták a magyar ügyeket. Gróf Csányi Gyula személykörüli miniszter ideje alatt Vértessy Géza volt a spiritus rectora [szellemi irányítója – S. A.] a magyar ügyeknek.
Mivel a nyitrai püspök korát és betegségét nem lehetett eltitkolni, már évek óta rebesgették, hogy koadjútort kap. A püspökség 23. 000 kataszteri hold szántójának, szeszgyárainak, gőzmalmainak, téglagyárainak több milliós jövedelme forgott kockán.
Egyik napon bementem a távirdába, és a következő levelet menesztettem Nyitrára: “Méltóságos Bende Imre püspök úrnak. Nyitra. Felső meghagyás folytán fontos ügyek elintézése végett érkezem holnapután délután háromkor. Vértessy Géza tanácsos.”
A püspök fogata az állomás előtt állt, mellette fel s alá járt egy kanonok.

Megkérdeztem tőle, kit várnak.
– Vértessy őméltóságát.
– Én vagyok, mehetünk!
A püspöki rezidenciát a várban helyezték el, ahol abban az időben még a villanyvilágítás is hiányzott. Az udvaron kőolajlámpák égtek, a szobákban petróleummal, a belső lakosztályban gyertyákkal világítottak. A kanonok bevezetett a kijelölt lakosztályomba, ahol megtisztálkodtam, majd átöltöztem. Közben megjelent az udvarmester, és közölte, hogy őméltósága türelmetlenül vár.
Beléptem egy óriási terembe. A sarokban íróasztal, ezüst kandeláber két gyertyával. Ennyi volt az egész világítás. A püspök felállt íróasztala mellől, és elém sietett. Nyakamba borult, összecsókolt.
– Isten hozott, drága Géza öcsém!
Mintha villám sújtott volna le rám, úgy hatott az „öcsém” szó. Mindenre számítottam, csak arra nem, hogy Vértessy Géza édes unokaöccse a püspöknek. Szerencsére meghökkenésem addig sem tartott, amíg ezt most elmondtam. Őméltósága íróasztalához vezetett, ahol világosabb volt. Nagy bőrfotőjökbe ültünk. Az öreg mereven és gyanúsan nézett rám.
– Hát bevallom, hogy nem ismerlek meg. Te nem Géza vagy!
Már magam is szerettem volna tudni hamarjában, ki vagyok. A hidegvérem segített cselekedni.
– Szóval nem én vagyok a Géza?! – hitetlenkedtem. – Látod, kedves bátyám, óriási szerencséd van, hogy én jöttem hozzád és nem más, mert éppúgy jöhetett volna más is ebben az ügyben.
– Miért? Miért? Milyen ügyben? – kérdezte megütődve az öreg.
– Istenem! Hát te nem tudsz semmiről?!
– Hát hogy tudnék?! Miről?
– Kérlek szépen, a nunciatúrán [pápai (nagy)követség – S. A.] az van elterjedve, hogy meg vagy hibbanva, és egy koadjútort küldenek melléd.
Csak egy bombának lehet ilyen hatása! Az öreg nyomban kitört.
– Mi?! Hogy én vagyok meghibbanva?! Meg van hibbanva odafenn mindenki! Én józan eszemnél vagyok! Tiltakozom ellene, hogy nekem koadjutort adjanak.
Hangtalanul, merően a szeme közé néztem, és rosszallóan csóváltam a fejem.
– Nézd, Imre bátyám, nekem elég volt ez a kis próba.
– Miféle próba?
– Bocsáss meg, én bejövök hozzád, és *engem* nem ismersz meg!
„Imre bátyám” stílust és hangnemet váltott.
– Ó, te bocsáss meg, hiszen… tudod… félhomály van, meg hirtelen nem láttalak jól. De így, ha jobban megnézlek, egészen az édesanyádhoz hasonlítasz.
Megkönnyebbültem. Ha elismeri, hogy én vagyok az unokaöcsse, akkor már nincs baj.

– Hát mesélj, mi van? – kérlelt a püspök.
– Azért jöttem én magam, hogy ne történjék baj – nyugtattam meg az öreget. – Tudod, hogy mindig melléd álltam, ha valami baj volt. De hagyjuk ezt. Ráérünk erről még beszélni. Légy nyugodt, rendbe hozok mindent.
– Én is tudom – nyugodott meg a püspök. – Csak benned van bizodalmam, mert én is megteszek mindent teérted. Amikor édesanyád meghalt, akkor is küldtem négyezer forintot.
Hogy mit meg nem tud az ember! Árva gyerek vagyok már. Sietve válaszoltam.
– Köszönöm, Imre bátyám, de remélem, nem akarod ezt felhányni.
– Isten ments, dehogy, hiszen tudod, hogy mindenkor rendelkezésedre állok. Hogy van a kedves feleséged, a gyermekeid?
Nagy családom lehet, de senkiről nem tudok semmit.
– Köszönöm kérdésedet, mindnyájan jól vannak, és üdvözletüket küldik. De hagyjuk ezeket a családi dolgokat! – El kellett hárítanom a familiáris kérdéseket.
Közben elérkezett a vacsora ideje, átmentünk a tágas ebédlőbe. Már együtt voltak az udvari papok, néhány kanonok, és mások, akik rendszeresen vagy alkalmilag összejönnek. Az öreg kedves unokaöccsének nevezett, majd mindenkit bemutatott.
Ettől a pillanattól kezdve eszébe sem jutott senkinek kételkedni. Még akkor sem, ha valaha látta vagy találkozott az igazi Vértessy Gézával. Mellettem egy nagyon rokonszenves fiatal kanonok ült. A neve nyomban feltűnt. Gróf Batthyányi Nyitrán? Egy ilyen elárvult fészekben? Ennek nyilván komoly jelentősége van. Odasúgtam neki:
– Kedves öcsém, majd vacsora után gyere be a szobámba, beszélnivalóm van veled.
Jó másfél óra múlva, amikor az urak eltávoztak, felmentem a lakosztályomba, ahová a gróf követett.
– Rendkívül örülök, hogy téged is itt találtalak a társaságban. Az a helyzet – kezdtem a komoly okfejtést –, hogy a bácsikám püspöksége leáldozóban van. Ilyen korban nem árt, ha valaki átveszi tőle a karmesteri pálcát. Bizalmas forrásból értesültem, hogy koadjútort akarnak kiküldeni. A szentszék által kinevezendő helyettes, kirendelt segítő, előbb-utóbb a püspöki tisztséget is teljes egészében átveszi. Családunknak és Imre bátyámnak se mindegy, ki lesz az illető. Néhány név felmerült már. Nagy örömömre a tied is köztük volt, ámbátor a döntéshozók nem téged helyeznek az első helyre. Hacsak…, hacsak meg nem kenjük egy kicsit. Nyilván tisztában vagy vele, hogy a háttérben milyen machinációk folynak. Bécsben dolgozik egy Hofrat nevű, magas befolyással bíró barátom, aki némi ellenszolgáltatás fejében el tudná intézni, hogy téged nevezzenek ki Imre bátyám mellé koadjútornak.
– Az az igazság, hogy erről már nekem is vannak információim – adta a jól értesültet a gróf. – De most hallom először, hogy a dolog ennyire bizonytalan.

Mindenre hajlandó vagyok. Milyen összegről van szó, kérlek tisztelettel?
– Ötvenezer korona elég lenne! – mondottam határozottan.
Az ifjú Batthyány néhány pillanatra elgondolkodott, majd szavát adta, hogy két nap alatt összegyűjti, és elhozza nekem a a pénzt. Természetesen teljes diszkréciónkról biztosítottuk egymást.
Másnap a püspök újból szóvá tette a közelgő veszedelmet.
– Nem eszik a kását olyan forrón, ahogy főzik – vetettem oda. – Nem olyan gonosz ember az a koadjútor, különösen akkor, ha gróf Batthyány Vilmosnak hívják.
– Azt mondtad Vilmos?! Hogy nem gonosz?! Ismerem én a fajtáját. Az apja Nógrád megyei főispán volt, istentelen ember, nyolcezer hold árát pucolta el táncosnőkkel Bécsben meg Párizsban! A fiára már semmi se maradt, azért csinált belőle papot. És most ez az úr azon van, hogy itt nálam regresszálja [kártalanítsa – S. A.] magát. Hej, azt a keserves…!
Az öreg püspöknek még a szeme is kiveresedett az indulattól.
– Ne izgasd már magad, Imre bátyám, van erre remédium [segítség – S. A.]. Ezen gondolkodtam egész éjjel.
– No, mi volna az? – kérdezte kíváncsian.
– Most éppen Bécsbe készülök hivatalos ügyben. Van nekem ott egy Hofrat nevű ismerősöm, aki bejáratos Mária Dorottya főhercegnőhöz. Ő meg tudná akadályozni.
– Kicsoda? A főhercegnő?
– Nem, Hofrat. A főhercegnő megközelíthetetlen. De ha egy bizonyos pénzösszeget adunk Hofratnak, megpuhítja a főhercegnő szívét. S akkor hiába kapaszkodik gróf Batthyány, mert a főhercegnő az udvari kancelláriában megakadályozza ezt a kinevezést.
A püspök egy ideig szótlanul meredt maga elé.
– Aztán mennyit kér ez a bizonyos Hofrat?
– Ötvenezer koronát.
– Ötvenezer koronát?! Irtózatos pénz az, te!
– Ennyi a taksája.
A püspök valamit dörmögött maga elé, aztán elhallgatott. Egész nap alig lehetett szavát hallani. Látszott rajta, hogy rágódik a dolgon. Este kilenc körül gyülekeztek a tarokkpartihoz. Eljött az alispán, az árvaszék elnöke és a püspök házi orvosa. Ez utóbbi inkább azért, hogy saját tisztének fontosságát hangsúlyozza. A harmadik pohárka borókapálinkánál meg is jegyezte:
– Talán elég volna ma estére ennyi eminenciádnak.
Mire a püspök koccintott vele.
– Hagyja csak, kérem, Schwarz doktor, az életben csak egyszer halunk meg.
Éjfélig mulattattam a társaságot pesti adomákkal. Ezekből kiderült, hogy a

legmagasabb körökben is otthon vagyok. Az egyik például így hangzott.
– Egyszer ülünk a Hungáriában – meséltem. – Csekonics Bandi, Keglevich Béla meg én. Keglevich mesélte, mert vele történt. Van Pesten egy szabó, Fischer Árminnak hívják. Szakasztott olyan a külseje, mint Batthyányi Elemérnek – tudjátok, ő a lovardaegylet elnöke. Magas, szépszál ember, hosszú fekete szakállal. Nos, ezt a szakállát sétáltatja naponta a Duna-korzón, és a pesti polgárok azt hiszik, hogy gróf Batthyányi Elemér levegőzteti magát. Keglevich azt a tréfát eszelte ki, hogy utánament, és jól hátba ütötte. A szabó megfordult, mire Béla ártatlan arcot vágott, és azt mondta: „Bocsánat, azt hittem, hogy gróf Batthyány megy előttem."
A társaság hahotában tört ki. Az alispán nevettében az asztalt verte.
– Hogy azt hitte!… És mit mondott Fischer?
– Kérem, felelte, nem tesz semmit. Mit mondhatott egyebet? De ezzel még nincs vége a történetnek. Néhány nap múlva Csekonics Bandi ismételte meg a tréfát. Ugyanúgy végződött. Ámde harmadszorra…
– Tán csak nem hívta ki párbajra Fischer Csekonics grófot? – kérdezte az árvaszéki elnök.
– Dehogy hívta! Most megint Keglevich volt soron. Elvegyült a tömegben, kereste a szabót. Egyszerre azonban úgy hátba vágta valaki, hogy csillagokat látott. Megfordult, hát Fischer, a szabó állt előtte. Meglepett arcot vágott, és udvariasan leemelte a cilinderét.
– Bocsánat, gróf úr, azt hittem, hogy gróf Batthyányi Elemér vagyok.
– Na, ez megadta a barátodnak! – ismerte el az alispán nevetve. – És hogyan reagált Keglevich?
– Olyan talpraesettnek találta a szabó riposztját [gyors, csattanós válasz – S. A.], hogy kezet rázott vele.
De az árvaszéki elnök más csattanót várt. Meg is jegyezte:
– Én Keglevich helyében lekentem volna neki egy pofont.
Erről aztán eszmecsere indult meg. A tarokkpartnerek még az utcán is arról vitáztak, hogy melyikük hogyan torolta volna meg a Keglevichen esett sérelmet.
Már negyedik napja vendégeskedtem a püspöki rezidencián. Az öreg láthatóan szenvedett. Az ebéd néma csendben folyt le. Utána pipára gyújtott, s egy jó negyedóra múlva megszólalt.
– Te, Géza! Harmincezer nem volna elég?
– Kinek?
– Hát annak a bécsi Hofratnak.
Sértődött arcot vágtam.
– De kérlek, Imre bátyám, hogyan gondolhatsz ilyent? Nem handlé-zsidóval [ószeres, használtcikk-kereskedő – S. A.] van dolgunk! Aztán a pénznek nagy része nem is az övé.
– Nem az övé?! Hát kié?

– Kié? Kié?! Gondolhatod, kié…! Azzal meg egyáltalán nem lehet alkudni.
Az öreg megint elhallgatott.
Késő délután megjelent gróf Batthyány Lajos, és egy alkalmas pillanatban zsebembe csúsztatta a papírba csomagolt bankjegycsomót, majd a fülemhez hajolt:
– Járj szerencsével! – súgta titokzatosan.
Este bejelentettem, hogy holnap halaszthatatlan ügyben utazom Bécsbe.
Másnap délután négykor egy lakáj levitte a bőröndjeimet az udvarra, és berakta a hintóba. A szalonban búcsúztam el nagybátyámtól. Az öreg napok óta zavartan viselkedett, de most végre kimondta a lényeget.
– Ugye találkozol Bécsben azzal a Hofrattal?
– Hogyne! Több ügyet kell vele megbeszélnem.
– Hát akkor egye fene! Intézd el az enyémet is! – Zsebébe nyúlt, és átadott egy nagy köteg ezrest. – Ötvenezer – tette hozzá szomorúan.
Számolatlanul zsebre vágtam a pénzt. Aztán átöleltem.
– Csakhogy észre tértél. Egy héten belül értesítelek az eredményről.

***

És most ugorjunk az időben néhány hónapot! Közölték az újságok, hogy a nyitrai püspökből valóságos belső titkos tanácsos lett, és megkapta a Szent István-rendet. Gróf Batthyány Vilmost nevezték ki koadjútornak. (Ezt az epilógust csak később tudtam meg egy másik ügyből kifolyólag.)
Elkövetkezett az idő, amikor Bende Imrének Bécsbe kellett menni eskütételre. A király, mint tudvalevő, nemigen mozdult ki a fővárosból, rezidenciájából, ezért a valóságos belső titkos tanácsosoknak meg kellett jelenniük eskütételre őfelségénél.
A trónteremben, a trón lépcsőjénél Vértessy Géza állott. Mindig ő szokta az eskümintát felolvasni.
Amint Bende püspök belépett, Vértessy udvariasan eléje ment.
– Kedves Imre bátyám – tárta ki karjait Vértessy –, végre elértük a célt, amire olyan régen vágytál.
– Bocsánat…! Én… Nem tudom, ki vagy…
Ugyanaz az eset ismétlődött meg Bécsben, ami Nyitrán velem.
– Hogyhogy nem ismersz meg? – kérdezte meglepetten Vértessy Géza.
Nem volt idő magyarázatra, az udvarmester hármat koppantott, és máris nyílt a szárnyas ajtó – belépett őfelsége. Elfoglalta helyét a trónszéken. Az öreg püspök előrelépett. Vértessy felolvasta előtte az eskümintát, amelyet Bende püspök remegő hangon mondott utána. Azután megköszönte a királynak a kitüntetést, majd őfelsége kegyesen elbocsátotta őt.
Amikor egyedül maradtak, Vértessy Géza karon fogta a püspököt, és bevezette az irodájába. – Kérlek szépen, ezelőtt néhány hónappal járt valaki nálam, és én, a

vén ember, Vértessy Gézának hittem, mert annak adta ki magát. Képzeld, azzal jött, hogy meg vagyok hibbanva, és ezért küldték őt le.

– Az én nevemben volt ott?! – csodálkozott Vértessy.

– Hogyne! A főispán is nagy hűhóval fogadta, és emlékezett rá, hogy két évig együtt dolgoztak a belügyminisztériumban.

– Mindig ezek a főispánok, mindig ezek a főispánok…! Most megkaptad a valóságos belső titkos tanácsosságot, a Szent István-rendet, szóval megtörtént, amire vágytál. Történt, ami történt, egy szót se róla senkinek. Akárki volt, zseniálisan csinálta.

– A világért se szólok senkinek! – fogadta meg a püspök. –Tisztában vagyok a helyzettel. Nem tudom megbocsátani magamnak, hogy lehettem ilyen rövidlátó.

A püspök hazautazott Nyitrára, Vértessyt azonban a dolog nagyon bántotta. Nem tehetett azonban semmit, mert nem akart botrányt. Ezt az ügyet agyon kellett hallgatni.

A püspöki rezidenciából a fegyházba

A nyitrai eset után két évig vígan éltem. Ha az embernek Bécsben tele van a zsebe, nem töri a fejét csínytevésen, nem teszi ki magát veszélynek. Ám minden pénz elfogy egyszer. Olvastam az újságban, hogy Nagyváradon meghalt Schlauch Lőrinc bíboros püspök. Sokat pihent az agyam, hosszú ideig nem kellett sziporkáznom. Erre a hírre azonban belülről megvilágosodott a fejem: Schlauch helyére egy fiatal, energikus püspök kell! Ezen lehet valamit keresni! Váradra szívesen megy akármelyik püspök, mert az idő eddigi folyása szerint mindegyikük bíboros lett. Számba vettem az ismert egyházi személyiségeket… Megvan! Egy évvel ezelőtt nevezték ki Szombathelyre dr. István Vilmost. Gondoltam, hogy ez a fiatalember be is válna váradi püspöknek. Nem hiszem, hogy ne ambicionálná a bíbornoki kalapot.

Egy sürgönyt menesztettem Szombathelyre: “Dr. István Vilmos püspök úrnak, Szombathely. Felsőbb meghagyás folytán fontos ügyek elintézése végett kedden érkezem. Vértessy Géza.”

Közben valahogy mégis kiszivárgott a nyitrai fellépésem. Az újságok diszkrétek voltak, és csak annyit említettek, hogy valaki Bende püspököt Vértessy minisztertanácsos neve alatt félrevezette. De hogy mi történt pontosan, nem derült ki. Hogy ez a cikk megjelent, véletlenül tudtam meg. Volt egy jó rendőr ismerősöm, akivel esténként együtt szoktam üldögélni.

Nagy érdeklődéssel mutatta az újságban a nyitrai esetről szóló cikket.

– Zseniális ember lehetett, aki Nyitrán a püspöknél járt Vértessy Géza képében. Ezt az embert magam is szeretném megismerni.

Nevettem magamban: ha tudnád, hogy pont mellette ülsz! Így szereztem tudomást erről a dologról, de azért habozás nélkül elutaztam Szombathelyre.

Az állomáson a püspöki fogat várt. A rezidencián külön lakosztályt kaptam. Amikor találkoztam a püspökkel, néhány udvarias mondatváltás után így szóltam:

– Na, kedves püspököm, most már az igazi Vértessy jött, nem az a szélhámos, aki a nyitrai püspököt becsapta.

– Ilyesmi velem nem is történhetett volna meg! – mondta a főpap. – Én sokkal elővigyázatosabb vagyok.

– Kell is, kell is! – feleltem bátorítóan.

Megkaptam tehát a zöld jelzést, szabad volt a pálya.

A közös vacsorák és ebédek egymást követték, nevezetes személyiségekkel ültem egy asztalhoz. Csodálatosan finom vadas ételeket fogyasztottunk, nemes óbort ittunk, majd szivarra gyújtottunk. Az igazi Vértessy is megirigyelhette volna ezt a vendéglátást.

Egyik alkalommal ebéd előtt a püspökkel a parkban sétálgattam. Váratlanul megjelent a huszár, és egy névjegyet nyújtott át neki. Miután elolvasta, szó nélkül felém fordította. Gróf Niczky huszárkapitány neve áll rajta. Kérdően néztem vendéglátómra, de nem szóltam egy szót sem. Fogalmam sem volt, ki lehet, ezért hallgattam, ugyanakkor izgalomba is jöttem, hiszen, nem tudtam, hogyan reagáljak majd. Mindez nyilván kiült az arcomra.

– Látja, kérem… Itt van a kedves sógora…

Abban a pillanatban feltaláltam magamat.

– Kérem tisztelettel… Félreértés ne essék, nekem nincs semmi kifogásom, ha méltóságod fogadja, de úgy vélem, hogy ez tapintatlanság részéről… Kihasználja azt a helyzetet, hogy most itt vagyok. Évek óta családi perpatvar folyik köztünk. Familiáris dolgokkal nem akarom méltóságodat untatni. Én semmi esetre sem akarok vele találkozni! Ha méltóságod fogadni akarja, visszavonulok a szobámba.

– Ha így áll a dolog, a világért sem! – A huszárhoz fordult. – János, mondd meg a kapitány úrnak, hogy bármikor szívesen látom, de most nagyon el vagyok foglalva.

A veszedelem elmúlt, megkönnyebbülten sétálgattam tovább.

Ekkor már ő is bátrabban viselkedett, és érdeklődni kezdett látogatásom célja felől.

– Kedves püspököm, tényleg nem tudja, miért jöttem?

– Fogalmam sincs róla.

– Én azt hittem, hogy a püspök úr sejti jövetelem célját. Azért sem beszéltem eddig róla. Önt Nagyváradra helyezik… – Azt hittem, örülni fog a bejelentésemnek, de tévedtem. Rám nézett, és ijedten kérdezte:

– Hogy engem?!… Nagyváradra?! Bocsánatot kérek, csak egy éve neveztek ki. Én idevalósi vagyok, apám, anyám itt él, minden vágyam netovábbját elértem azzal, hogy Szombathelyen lehetek püspök. És most azzal jönnek, hogy menjek

Váradra?! Hát, kérem, én nem megyek!
Na, gondoltam, itt most nagyon elromlott minden. Ujjongania kellene, ő pedig tiltakozik.
– Tudja, méltóságos uram, megértem az álláspontját. Én nem sokat tehetek ebben az ügyben. Engem azért küldtek, hogy megtudjam az Ön véleményét. De hadd figyelmeztessem, hogy ez őfelségének a kívánsága volt. Kicsit furcsa volna, ha azt mondaná a szombathelyi püspök, hogy hiába akarja őfelsége, ő nem megy Váradra.
– De kérem, ez borzasztó, hát egy püspököt nem lehet máról holnapra ide-oda helyezni, mint a katonákat.
– Ha az ország érdeke úgy kívánja, akkor bizony a püspökkel is úgy bánnak, mint a katonákkal. Ez a magasabb politika, és nyilván az egyház érdeke! Én nem akarok vitatkozni méltóságoddal, ha nem megy, hát nem megy. Az más kérdés, hogy erről Bécsben milyen véleménnyel lesznek…
Véget kellett vetni a sétánknak, mert a huszár jelentette, hogy Reissig Ede főispán úr megérkezett. Már alig várja, hogy tíz év után ismét találkozzon Vértessy őméltóságával.
Reissig ismer engem! Vagyis: nem engem ismer! Uramisten! Csak egy-két percem van a lebukásig… Az viszont mégis jó, hogy ezt megtudtam.
A kézfogás és kölcsönös udvariassági formulák után rögtön igyekeztem elhárítani a veszélyt.
– Azt mondják, hogy az utóbbi időben nagyon sokat változtam. Előfordult már, hogy régi ismerőseim nem ismertek fel első látásra…
– Hát persze! Mert előnyödre változtál – mondta Reissig. – Aki provinciális szemüvegen keresztül nézi a világot, az nem akar semmilyen fejlődést észrevenni…
A főispánnak ez a „bizonyítéka” aranyat ért.
– Nem akartam eljönni – mentegetőzött –, mert rengeteg a tennivalóm, de amikor meghallottam, hogy itt van Vértessy, reá való tekintettel mégis otthagytam csapot-papot. Kedves püspököm! Még mindig tartozol nekem egy vizittel.
– Tudod mit – próbálta kiengesztelni a püspök, – holnap a tanácsos úrral a vendégeid leszünk.
A főispán távoztával a püspök előjött a farbával [színt vallott – S. A.].
– Mondja, tanácsos úr! Mit lehetne tenni, hogy engem békén hagyjanak? Én minden körülmények között itt szeretnék maradni Szombathelyen.
– Megértem Önt. Én teljes jóindulattal leszek. Belátom, hogy tényleg igaza van, de pozitív ígéretet tenni mégsem tudok…
– Én hajlandó vagyok akármilyen áldozatra is! – vágott szavamba a püspök. – Tudom, hogy megy az ilyesmi. Szívesen feláldozok bármennyit, csak ne kelljen Váradra mennem.
Gondolkodtam egy kicsit. Mivel a nagyváradi püspöki kinevezése csak az én

agyamban született meg, könnyebb „elintéznem” az ellenkezőjét.

– Rendben van. Ami tőlem és a kapcsolataimtól függ, mindent megteszek.

A püspök a Kisunyomba vezető úton próbálta ki először négy fekete lovát, melyeket gróf Széchenyitől vásárolt. Szélsebesen robogtunk. Mikor megérkeztünk, már nagy társaság volt kint uzsonnára. A főispán végtelenül örült, hogy a püspököt házában üdvözölhette egy ilyen illusztris vendég társaságában, mint én. Hamarosan félrevonultunk.

Tudtam, hogy Reissig igazi úriember, és könnyen bánik a pénzzel. Ha már kijövök vizitelni, legalább legyen valami komolyabb értelme is. Politikai és más dolgokról beszélgettünk, egyszer aztán felvontam a vitorlát.

– Edus! Van hozzád egy kérésem. Egy azonnal elintézendő ügyem támadt, és erre igazán nem számítottam. Kérlek szépen, tudsz-e pár ezer forintot kölcsön adni?

– Zavarba hoztál, kérlek… Ha legalább tegnap szóltál volna! Az történt, hogy az egyik fiam a tudtom nélkül váltót állított ki, és ki kellett fizetnem.

Borzasztóan dühös lettem, hogy valaki az orrom elől megszerezte a pénzt. Természetesen nem mutattam ki, hogy orvul hátba szúrtak.

Abban az időben Széll Kálmán volt a miniszterelnök, és a szomszédos Rápolton terült el a birtoka. A főispán gyakran átjárt hozzá tarokkozni. Óvintézkedést kellett tennem.

– Edus, kérlek, egy szóval se említsd a miniszterelnöknek, hogy én itt vagyok, mert a püspökkel olyan dolgom van, amiről még ő sem tudhat. Ezt közvetlenül Bécsből irányítják. Egy szót se róla.

– Kérlek, ha parancsolod, nem szólok, pedig gondoltam, hogy bejelentem az öregnek, és egyszer-kétszer átmegyünk. Ha nem, akkor nem!

Láttam rajta, hogy erős közlési vágyát nem sikerült kioltanom. Mi lesz, ha bizalmasan mégis megmondja Széll Kálmánnak, hogy itt van Bécsből Vértessy. Célszerűnek láttam, ha ezt nem várom meg.

Visszatértünk a püspöki rezidenciába, ahol bejelentettem, hogy másnap a déli gyorssal elutazom. Ezzel még gyanúsabbá vált a helyzet. Féltem, hogy megneszeltek valamit. A püspök hiába kérlelt, hogy maradjak hétfőig.

– Sajnos nem tehetem, mert a személykörüli miniszternek referálnom kell.

– Egy kis baj van, kedves tanácsos úr. A bankban tartom a pénzemet, s ma nincs nyitva.

Én is úgy gondoltam, hogy pénz nélkül csak nem megyek el.

– Segíthetünk ezen is. Tessék elővenni egy névjegyet! Írja rá püspök úr: “Kedves igazgató úr, nagyon lekötelezne, ha e sorok átadójának, dr. Nemes titkáromnak…” Milyen legyen az összeg? – kérdeztem a püspököt.

– Mondjuk ötezer forint.

– Rendben van, tehát “…ötezer forintot kifizettetni kegyeskedjék, mivel erre az összegre azonnal szükségem van.”

Behívta Nemes kanonokot, átadta a névjegyet, és elküldte az igazgató lakására.

Amíg várakoztunk, számtalanszor megkért, hogy tegyek meg mindent ügye pozitív elintézése érdekében. Ő mindenáron Szombathelyen akar maradni. Hamarosan megkaptam a pénzt és elutaztam.

Megtartottam a szavamat: dr. István Vilmos püspök haláláig Szombathelyen maradt…

***

Később tudomásomra jutott, hogy Reissig főispán Bécsben felkereste Vértessy Géza miniszteri tanácsost, aki ismerősként üdvözölte. Ő azonban nem ismerte fel. Miután a főispán részletesen elmesélte „kalandját”, az igazi Vértessy így szólt:

– Ez a második eset. Nagyon kíváncsi vagyok, ki lehet az alteregóm [hasonmásom – S. A.]. Az illető kitűnően ismeri a magyar viszonyokat, és zseniális szélhámosnak tartom. Edus! Rudnay főkapitány a barátod. Menj el hozzá, és mondd el neki a dolgot!

Amikor Reissig Rudnaynak elmesélte a történetet, rögtön felkiáltott:

– Természetesen Strassnoff volt! Ezt így más nem tudja csinálni!

Egyik reggel kilenc óra körül kopogtak bécsi szállodai szobám ajtaján.

Belép egy bécsi rendőrbiztos és egy budapesti detektív. Ez utóbbi „nyájasan” köszönt.

– Jó reggelt, kedves Strassnoff úr, akinek személyében Vértessy Géza miniszteri tanácsost üdvözölték Szombathelyen.

– Uraim! Én is jó reggelt kívánok. Foglaljanak helyet! Kalmár úr, elnézését kérem, de nem akarok felkelni és pizsamában mutatkozni Önök előtt. Van az asztalon konyak, cigaretta, kérem, szolgálják ki magukat!

– Nincs sok időnk. Tessék felöltözni, velünk jön a rendőr-igazgatóságra.

– Nem olyan sürgős az! És attól még ihatnak egy pohár konyakot.

Mivel hajthatatlanoknak mutatkoztak, felöltöztem. Közben a bécsi rendőrtiszt odasúgta Kalmár detektívnek:

– Nekem sok ilyen esetem volt már, de még egyszer sem tapasztaltam, hogy valaki a rendőrség embereit ilyen flegmával fogadja.

Én erre a látogatásra lelkileg fel voltam készülve, csak azt nem tudtam, hogy ilyen hamar sor kerül rá. Elővettem kézitáskámat, és néhány toalett holmimat belehelyeztem.

– Miért csomagol? – kérdezték.

– Uraim! Önök csak elvezetnek engem, de én ennél sokkal rosszabbra számítok.

Akkor Stuckart volt a rendőrigazgató – a legügyesebb rendőrtiszt, akit valaha ismertem.

– Örülök, hogy újból találkozunk, mert nálunk jó helyen lesz. Van azonban olyan ember, aki nem ismeri magát, és azonnal látni óhajtja.

Kinyílt az ajtó, és belépett egy középtermetű, kecskeszakállas úr. Egészen közel jött hozzám.

– Ön Strassnoff Ignác?

– Igen.

– Én pedig Vértessy Géza vagyok.

– Tiszteletem, miniszteri tanácsos uram! – Felálltam a székről. Nem nyújtott kezet. – Már én is voltam Vértessy – jegyeztem meg, mintha egy színdarabot játszanánk.

– Ez a baj, nagy baj!

– Már mindegy, méltóságos uram, megtörtént.

– És ezt ilyen kedélyesen fogja fel?

– Hát hogyan másképpen? Már túl vagyunk rajta.

– Kíváncsi voltam Önre. Mondja, mit csinált a nagybátyámmal, a nyitrai püspökkel? – A rendőrigazgató felé fordult. – Nézzen ide, Stuckart, még csak nem is hasonlítunk egymásra. És a saját édes nagybátyámnál nyolc napig tartózkodott – helyettem és nevemben!

– Méltóságos uram, nem csináltam semmi különöset a püspök úrral. Azt mondtam, hogy Vértessy Géza vagyok, és elhitte.

– De ő azt mesélte, hogy nem akarta elhinni. Aztán maga bebeszélte neki, hogy meghibbant.

– Bocsánat, inkább ezt kellett tennem, minthogy letartóztassanak.

– Elismerem, hogy a maga törvénytelen, erkölcstelen munkájában zseniálisat alkotott. Ugyanakkor nagyon sajnálom. Egy ilyen ember a tehetségét becsületes, tisztességes úton is értékesíthetné.

– Méltóságos uram, én nagyon szívesen lennék rendes ember, ez minden vágyam. És ha nekem a tudásomhoz, tehetségemhez méltó munkát adnának, én lennék a legbecsületesebb ember a világon. De ki fog nekem ilyen állást adni?

– Most Szombathelyre viszik a bíróságra. Ha letölti a büntetését, nem bánom, keressen fel, hátha tudok valamit tenni. De csak akkor, ha tényleg megváltozik.

– Köszönöm, méltóságos uram. Ígérem, hogy más ember leszek.

Miután Vértessy Géza elment, azt mondja Stuckart:

– Strassnoff! Magát meg kellene botozni, mert sok ostobaságokat csinál. Pedig maga egy zseniálisan ügyes ember. Tudja, mit kereshetne maga, mint agent provocateur [beugrató titkos rendőrkém – S. A.]? Havonta ötszáz korona fizetést kaphatna.

– Ugyan már! Éppen ennyi kell nekem szivarra!

– Na ja! Miniszteri állást nem tudok adni. Mindenesetre most lekísérjük Szombathelyre. Bécsi tartózkodása alatt semmilyen kifogást nem találtunk, csak azt tudjuk, hogy gavallérosan szórta a pénzt.

A szombathelyi királyi törvényszéki fogház közvetlenül a püspöki palota mellett

fekszik. Akár nem is kellett volna Bécsbe utaznom, megspórolhattam volna az útiköltséget, ha egyenesen átsétáltam volna a fogházba. De hát akkor mi dolga lett volna a rendőrségnek?

Másnap reggel váratlan látogatóim érkeztek. Elsőként Kosár Dezső királyi főügyész lépett be a zárkámba.

– Nahát! Miniszteri tanácsos úr! Hát itt látjuk viszont egymást?! – mondta ironikusan.

– Nem az én hibám, főügyész úr. Én ugyan nem kerestem ezt a viszontlátást. De ha már a püspöki palota helyett a királyi törvényszék lát vendégül, nem lehetne azt megcsinálni, hogy házigazdaként úgy lásson el, mint annak idején a püspök úr?

– Nahát! Pontosan ugyanolyan nem lesz semmi, de igyekezni fogok… – nevette el magát „vendéglátóm". – Nem lesz oka panaszra. Csak arra kérem, ne említse meg, hogy a püspöknél találkoztunk. Én majd gondoskodom róla, hogy kedvezményben részesüljön. Amit csak lehet, megteszek, s ha valamire szüksége lenne, csak forduljon hozzám.

Második látogatóm Laky bíró, a szombathelyi törvényszék elnöke volt. Köszönés nélkül rontott a zárkámba, és felszólított, hogy szégyelljem magam.

– Ha ezzel az elnök úrnak szívességet tehetek, hát szégyellem magam. De bocsásson meg, méltóságos elnök úr, merte volna nekem ugyanezt mondani pár nappal előbb, amikor találkoztunk? Ne rúgjunk már bele a megsebzett oroszlánba! Méltóságos elnök úr, én mindenkor viselni szoktam tetteim következményeit. És ami történt, el fogom érte szenvedni a büntetést is.

– Na, nem úgy gondoltam, nem kell annyira érzékenykedni. De mégis borzasztó! Egy ilyen előkelő társaságba hogyan furakodhat be egy szélhámos?! Ilyesmi még nem fordult elő a praxisom alatt, pedig már negyven éve bíró vagyok!

– Bizony, méltóságos uram, megérdemelné már a nyugdíjat.

– Nem, nem, nem! Hála Istennek, nekem semmilyen szerepem sincs ebben a szélhámosságban!

– Úgy van! Méltóságos uramnak csak egy ebédben volt része, másban nem, ez pedig nem bűn.

– Rendben van. Majd találkozunk még. Isten áldja meg!

Aznap délután a vizsgálóbíró elé állítottak. Nagyon humánus úriember volt, és elég kedélyesen fogta fel ügyemet.

– Nézze, Strassnoff! Én nem akarom magát sokáig faggatni. Mondja el az egészet úgy, ahogyan történt, és ha az ügyészség más egyebet nem keres, mint a sértettek tanúként való kihallgatását, akkor részemről pár nap alatt befejezhetjük a vizsgálatot.

– Sajnos nem lehetek a segítségére, vizsgálóbíró úr. Ugyanis nemcsak a szombathelyi püspököt szerencséltettem látogatásommal, hanem a nyitrai püspöknél is én jártam. Szeretném most egy füst alatt mind a kettőt elintézni.

Nyugodtan, lelkiismeret-furdalás nélkül szeretek aludni.
Elmondtam a nyitrai esetből is annyit, amennyit szükségesnek tartottam. Másnap közölte velem, hogy kiszállnak Nyitrára, és kihallgatják az ottani károsultakat.
Három-négy nap múlva újra a vizsgálóbíró elé vezettek.
– Vegye tudomásul, kérem, hogy megjártam Nyitrát. Beszéltem a püspök úrral, és gróf Batthyányi koadjútorral. Legnagyobb meglepetésemre mindketten kijelentették, hogy ők nem hajlandók ebben az ügyben nyilatkozni. Feljelentést nem tettek, és nem is óhajtanak tenni. Igaz, járt ott valaki, de az illető ellen semmi panaszunk nincs. Nagy lókötő maga, Strassnoff, még engem is sikerült megtévesztenie. Most aztán nem mint vizsgálóbíró, hanem mint ember az emberhez szeretnék egy kérdést intézni. Mondja, mit csinált maga Nyitrán, hogy azok egyáltalán nem akarnak tudni a dologról?
– Szerintem azért nem panaszkodnak, mert amit megígértem, az beteljesedett.
– Ugyan kérem! Végül még el akarja hitetni velem, hogy magának milyen nagy hatalma van.
– Kár, hogy a vizsgálóbíró úr nem hisz nekem. Akkor mást mondok: szeretne Ön törvényszéki elnök lenni?
– Na hallja, most már elég! Még a végén másodszor is lépre akar csalni!
Hamar kitűzték a tárgyalást. Tekintettel arra, hogy a károsult kártérítést nem kért, a megbüntetésemet sem kívánta, enyhítő körülmények tekintetbe vételével nyolc hónapi börtönre ítéltek. Méltányosnak találtam, és megnyugodtam. A királyi ügyész sem nyújtott be fellebbezést. A szombathelyi törvényszéki fogházban töltöttem le büntetésemet. Ez idő alatt a főügyész úr közbenjárására számos esetben kaptam kedvezményt: édességet, tisztálkodási lehetőséget, hosszabb sétát, gyakoribb ruha- és ágyneműváltást, a foglároktól sok-sok emberi szót. A püspök úr egyik küldönce azt az üzenetet hozta, hogy kegyelmezzen nekem az Úr. A főispán, Edus bácsinak nevezve magát, háromszor küldött fogolypecsenyét és egy-egy üveg bort. A vizsgálóbíró hamarosan törvényszéki elnök lett, és szabadulásom előtti napokban felkeresett.
– Strassnoff! Igaza lett! De ne mondja, hogy ezt is maga intézte?
– Nem mondom, vizsgálóbíró úr! Mivel e helyhez voltam kötve, én magam nem járhattam el, de főúri kapcsolataim folytán jóslatomat beteljesítettem. Köszönetet nem várok érte. Isten éltesse nagyon sokáig!

A zágrábi kém

Kisebb-nagyobb kalandjaim voltak Párizsban és Brüsszelben is, amikor arisztokrata hölgyek bizalmába férkőztem, és naivitásuknak köszönhetően számos ékszerre, valamint zizegő pénzcsomókra tettem szert. Bécsben Dórára bíztam az üzletet, aki

mint grand cocotte [valójában: népszerű kéjhölgy – S. A.] divatba jött a városban. Dórának legjobban egy bankigazgató udvarolt, és rengeteg pénzt költött rá. Amikor megtudta, hogy ennek a summának jelentős része az én zsebembe vándorol, egy alkalommal nyilvánosan a szemembe vágta:

– Ön közönséges szélhámos és a nők kitartottja! – Nem tudtam visszafogni a bal kezem, és a sértegetőt arcul ütöttem. A bankár még aznap elküldte hozzám a segédeit, két aktív tisztet.

– Uraim, szívesen állnék rendelkezésükre – jegyeztem meg mosolyogva –, de nem vagyok párbajképes. Háromszor ültem börtönben. A bankár úr ezt nagyon jól tudja, nem szép tehát tőle, hogy idefárasztotta Önöket.

A császári-királyi dragonyos ezred nemesi címet viselő tisztjei összenéztek, megdöbbentek, és lobogó vérrel távoztak. Az egyik becsületbeli ügyből másik lett: ők hívták ki párbajra a bankárt, aki tartalékos tiszt lévén elfogadta a kihívást, de pórul járt. Első ellenfele levágta az orra hegyét, úgyhogy a másodikkal meg sem verekedhetett. Ráadásul feljelentették az ezrednél, és a tiszti becsületbíróság megfosztotta tartalékosi tiszti rangjától. A császárváros előkelő társasága hetekig mulatott az eseten. A lovagias ügy olyan nagy port vert fel, hogy jobbnak láttam elhagyni Bécset. Dóra ellátott pénzzel, és a dalmát tengerpartra utaztam felejteni. Néhány szép tavaszi hetet töltöttem a napfényes Cirkvenicán, Arbe regényes szigetén, Lovrana enyhe kék ege alatt, végül a velencei lagúnákon. Innen kirándultam egy júniusi délutánon Abbáziába.

Sétálgattam a tengerparton, ahol nagy meglepetésemre Ábrányi Kornéllal, a Wekerle-kormány miniszterelnökségi sajtófőnökével találkoztam. Még újságíróként ismerkedtünk meg, és egy kávéház teraszán elevenítettük fel pesti emlékeinket. Akkor gyakran mondogattam neki: „Ön Nyírábrányban született, én Mátészalkán, a kettő között csak egy ugrás a távolság. Akár atyafiak is lehetnénk!”

– Nézze, Strassnoff úr, ismerem a viselt dolgait, ügyes embernek tartom, és azt is tudom, hogy eléggé diszkrét. Most is legyen az! Kérdezem, hajlandó-e missziót vállalni Horvátországban?

– Méltóságos uram, én mindenre hajlandó vagyok, amivel pénzt lehet keresni, de őszintén szólva nem ismerem a zágrábi viszonyokat.

– Felvilágosítom. Zágrábban az úgynevezett Sztarcsevics-párt a magyaroknak mindig sok nehézséget és bosszúságot okoz. Mint Ön is tudja, 1868-ban a horvát–magyar kiegyezéskor Horvátországot Magyarországhoz csatolták, részleges autonómiát kapott. Azóta sem lehet tudni, ki hova húz, gyakran az osztrákokhoz és a magyarokhoz is egyformán dörgölőznek Rájöttük, hogy dr. Josip Frank képviselő, a horvát katolikus párt vezére vehemensen izgat a magyar kormány ellen. Titokban memorandumokkal árasztja el az osztrák kormányt, amely beadványokban folyton a magyarokra panaszkodik. Azt akarja elérni, hogy Horvátország csatlakozhasson Ausztriához. Más források szerint egyesíteni akarja

Horvát–Szlavonországot Dalmáciával és Boszniával. Kitűnő összeköttetésekkel rendelkezik. Terveinek megnyerte a zágrábi hercegérseket, a horvát bánt, de ami még rosszabb, Ferenc Ferdinánd trónörököst is. Ennek a Franknak a kétkulacsos politikai szélhámossága nagyon izgat minket! Mi lenne, ha egy ilyen ravasz róka ellen egy másik ravasz róka venné fel a harcot? Valamilyen úton-módon be tudna-e férkőznie a horvát pártvezér bizalmába, és hitelesen meg tudná-e tőle, hogyan áll Béccsel, igazak-e a mi értesüléseink?

– Köszönöm a bizalmat, és természetesen vállalom, mert ez igazán nekem való munka. Persze a megfelelő fellépéshez és az eredményhez sok pénzre van szükségem.

– Meglesz. Jöjjön velem, és egyéb írásos adatokat is rendelkezésére bocsátok!

Néhány nap múlva teli erszénnyel utaztam el – nem Zágrábba, hanem Bécsbe. Ha ugyanis a magyar kormány küldöttjeként keresem meg Frank Józsefet, akkor ez elővigyázatossá teszi. Osztrák miniszteri tanácsosként akartam fellépni!

A külügyminisztériumban volt egy régi jó pajtásom, aki Szentirmay grófként ismert. Sok kedélyes éjszakát töltöttünk el a bécsi mulatókban. Kérésemet teljesítette, és csakhamar ott voltak előttem a zágrábi akták. Meggyőződtem, hogy mennyire pontosan van informálva a magyar kormány dr. Frank József kétkulacsosságáról. Több nyugtát találtam, amelyen nagyobb összeg szerepelt; Frank sajtópropagandára a külügyminisztérium pénztárából vette fel. Barátom, aki meglehetős távolságban íróasztalánál dolgozott, nem vehette észre, mikor ezeket a nyugtákat és egyéb fontosabb aktákat a táskámba csúsztattam.

Tudtam, hogy a zágrábi érsek ellen a nunciatúrán panaszok vannak: fukar, az egyházi jövedelmekből keveset juttat a szegényeknek, annál többet rokonainak. A szarajevói püspököt, Stadlert rendelték ki vizsgálóbiztosnak. Sürgönyt menesztettem Zágrábba. „Dr. Juraj Poszilovics érsek eminenciás úrnak, Zágráb. Legfelsőbb meghagyás folytán fontos ügyek elintézése végett holnap este érkezem. Teljes diszkréciót! Berger von Waldeneck külügyminiszteri tanácsos."

A hercegérsek tartózkodóan fogadott. Nem tudta, baráttal vagy ellenséggel van-e dolga. Ez a helyzet nekem kedvezett. Másnap együtt ebédeltünk. Jól bevált módszemet alkalmazva, még most sem tértem rá utazásom tárgyára, hanem bécsi anekdotákat, csípős tréfákat meséltem ismert osztrák közéleti személyiségekről. A horvát katolikus egyház feje egyre idegesebben várta azt a pillanatot, amikor megtudhatja, miért látogattam el hozzá a monarchia fővárosából. Ebéd után a szalonban feketekávé és konyak mellett az érsek már nem bírta türtőztetni kíváncsiságát.

– Méltóságod bizonyára valamiféle misszióval érkezett.

– Valóban – feleltem. – Ámbár meglehet, hogy az egész nem is olyan fontos. Eminenciád ellen különböző vádakat hoztak fel, én azonban biztos vagyok benne, hogy ezek nem felelnek meg a valóságnak. Azt hiszem, hogy eminenciád

könnyűszerrel megcáfolja az összes rágalmakat.

Máris áttértem az anekdotákra, majd Liszt és Bruckner egyházi zenéjéről beszéltem; mintha pár nappal ezelőtt hallgattam volna meg egy koncertet a Sankt Stephan-Dom-ban és az Augustiner Kirche-ben..

– Liszt rendkívül nagy ember volt – folytattam. – Ez abból is látszik, hogy nem ismerte az irigységet. Hallott már arról eminenciád, hogyan fedezte fel Brucknert?

Az érsek nem hallott róla.

– Nos, elmondom. Lisztnek tudvalevően Bécsben nem volt állandó lakása, legtöbbször unokafivérénél, Franz Xavér Liszt osztrák koronaügyésznél szállt meg, akinek a Schottenhofban – a Herrengasse és a Schottenring sarkán – volt egy nyolcszobás lakása. Egyébként voltam ebben a lakásban, most a koronaügyész fia, Eduard von Liszt egyetemi tanár lakik benne. A szoba, amelyet a nagy zenész lakott, ma is érintetlenül áll. A zongorán van egy hangjegyfüzet, amelyet Liszt legutolsó látogatása alkalmával felejtett ott.

Az érsek ujjaival idegesen dobolt a szalonasztal üveglapján.

– De rátérek Brucknerra – folytattam, s közben jobb karommal széles, elegáns kört kanyarítottam a levegőbe. – Egy délután Liszt meghívta néhány barátját a schottenhofi lakásába. Zeneszerzők, zongora- és hegedűművészek, néhány hölgy, főhercegnők… Liszt nagyszerű társalgó volt, egyéniségének varázsa mindenkit elragadott. Teázás közben a lakáj jelentette, hogy egy Bruckner nevű fiatalember akar beszélni a mesterrel. Zeneszerzőnek mondja magát. Egy kopottas ruhájú, borzas, harminc év körüli emberke botlott be a szobába. Mélyen meghajolt először Liszt, majd a társaság előtt. Hóna alatt jegyzetfüzetet szorongatott. Bocsánatot kért a zavarásért. Nem tudta, hogy társaság van a házban. Azért jött, hogy egy szerény kis szerzeményét bemutassa a mesternek. Liszt elvette tőle a kottát, és leült a zongorához. A billentyűkön felhangzott Bruckner második miséje. A mester egyre nagyobb odaadással játszott, arca kipirult a lelkesedéstől. Amikor befejezte, felállt, átölelte, és megcsókolta Brucknert.

– Ön nagy ember, uram! – mondotta, majd a társasághoz fordult. – Ez a fiatalember napjaink legnagyobb zeneköltője lesz.

A hercegérsek nem találta a helyét, izgett-mozgott, izzadt homlokát törölgette.

– Rögtön befejezem, ne haragudjon eminenciád! – mosolyogtam rá. – Nos, a történet vége: két hét múlva egy vasárnap Liszt ajánlására Bruckner miséjét adták elő az Augustiner Kirche-ben – orgonán, zenekari kísérettel. A fiatal zeneszerző híre meg volt alapozva.

Aztán a bécsi Jockey Club nagy kártyajátszmáiról számoltam be, ahol egész vagyonok cserélnek gazdát.

– Bocsánat, hogy megzavarom tanácsos uram. Szeretném végre megtudni, mivel vádolnak Bécsben – mondotta halkan. – Méltóságod bizonyára pontosan ismeri a tényállást.

– Természetesen. – Aktatáskámból kivettem egy füzetet, térdemre helyeztem, és száraz, tárgyilagos hangon elkezdtem.

– Nos, itt van előttem a boszniai püspök őeminenciájának egy felterjesztése a Szentszékhez. Róma megbízta a bécsi nunciatúrát, hogy ellenőrizze az adatokat. Menjünk csak sorjában. Az udvari kancellária azzal küldött, hogy néhány kérdést tisztázzak eminenciáddal. Első kérdés: mennyi az érsekség bruttó jövedelme?

– Nem tartozom számadással a kancelláriának! Tiltakozom az efféle… kihallgatás ellen! – Az érsek vérvörös lett az indulattól.

Becsuktam a füzetemet, és visszatettem a táskámba.

– Ahogy parancsolja eminenciád. Missziám így, sajnos, balsikerrel járt. Utazom vissza Bécsbe.

Az érsek megszeppent.

– Ne haragudjon, méltóságod! Kissé felingerelt az a mód, ahogyan… nem szoktam hozzá… kissé kellemetlenül érint ez a… ez a vallatás. Őszintén szólva magam sem tudom, mennyi a jövedelmem, de utasítom az irodaigazgatót, hogy adja meg a szükséges adatokat.

– Akkor hát áttérhetünk a második kérdésre. Mennyit fordít eminenciád évenként jótékony célra?

Az érsek toporzékolt mérgében.

– Hát ehhez aztán kinek mi köze?!

– A boszniai püspök azt állítja, hogy semmit. Azzal vádolja továbbá eminenciádat, hogy jövedelmének legnagyobb részét családjának, fivéreinek, rokonainak juttatja.

Az érsek az íróasztalához lépett, kihúzott egy fiókot, és egy fekete kötésű, vékony könyvecskét vett elő.

Legalább tíz percig lapozgattam, majd visszaadtam.

– Sajnálattal kell megállapítanom, hogy ezek a feljegyzések nem alkalmasak az eminenciád ellen emelt vádak megdöntésére. Szabad kérnem még egy pillanatra a könyvet?… Hát kérem… Ingyenleves-akcióért 20 korona, a katolikus nőegyletnek 50 korona, a szerzeteseknek gyógyszervásárlásra 45 korona…, egy kéregető barátnak 5 korona… Csak egyetlen nagyobb tétel van, ez a 3400 korona; ezt oltárépítésre adta eminenciád a jezsuiták templomának. Ez mind nagyon szép cselekedet, de nem látom benne az úgynevezett jótékonyságot. Például oltár restaurálására elsősorban az érseknek kell pénzt biztosítania. De szeretnék egy olyan tételt látni, ahol a zágrábi érsek közkórház, szegények háza, vagy más menhely létesítésére százezer koronát adott.

– Százezer koronát adjak? Én!? Ez olyan összeg, amit én nem adhatok.

– Látja eminenciás uram, itt van baj. Mondhatom-e én azt, hogy a zágrábi érsek ellen emelt vádak alaptalanok, amikor a tények alapján ítélve Ön nem jótékony ember. Nekünk pontos adataink vannak az Ön jövedelméről. Hová tűnik ez a pénz?

Ezt a pontot kell tisztáznunk, eminenciás uram. Mert enélkül én nem tudom a vádakat enyhíteni. Most bocsásson meg, eminenciás uram, tovább nem folytatom ezt a kellemetlen tárgyalást, tessék a hallottak felett elgondolkozni, és holnap majd tovább beszélünk az ügyről.

Az érsekre láthatóan rossz benyomást tett erélyes fellépésem. Nem akartam ilyen vehemenciával tárgyalni, de a helyzet így kívánta meg. Gondoltam, ha szükség lesz rá, majd enyhébb húrokat pengetek. Végeredményben nem az érsekség a fontos, hanem dr. Frank József!

Délután négy órakor dr. Josip Frankot lakásán kerestem fel. Midőn beléptem dr. Frank pazar berendezésű dolgozószobájába, meglepetve láttam, hogy nincs egyedül.

– Végtelenül örvendek, kedves barátom, hogy szerény hajlékomban üdvözölhetek egy ilyen illusztris vendéget. Megengeded, hogy bemutassam neked pártunk vezérét, Sztarcsevics Miklós urat és Milan fiamat, ki fiatalsága ellenére szintén tagja táborunknak. Uraim – fordult a másik két úr felé –, íme az én kedves iskolatársam, Berger von Waldeneck külügyminiszteri tanácsos, akivel egykor együtt hallgattuk a jogot a wieni egyetemen.

Természetesnek találtam dr. Franknak ezt a hazugságát. Nyilván titkolni akarta a pártvezér előtt politikai tárgyalásunkat. Rövid ideig udvariasságból elbeszélgettem a jelenlevő urakkal, Persze mindenről, csak politikáról nem. Bejelentettem: az érseknél van dolgom, de nem akartam elmulasztani, hogy régi iskolatársamat, meg ne látogassam. Néhány perc múlva kettesben maradtam Frankkal. Igyekezett megmagyarázni, hogy az urak előtt miért nevezett iskolatársának. Ebből arra következtettem, hogy Frank József saját pártvezérével szemben is kétkulacsos politikát folytat.

– Térjünk tehát a dologra, kedves doktor úr. Legyen szíves őszintén elmondani, hogy mik a tervei a jövőre nézve. Mert ebben a mederben, mint eddig folytak a dolgok, tovább semmi esetre sem mehetnek. Azért jöttem le Bécsből legfelsőbb megbízás folytán, hogy tabula rasa-t [tiszta lapot – S. A.] teremtsek.

Aktatáskámból kivettem a dr. Frank által benyújtott memorandumot, amelyet a külügyminiszterhez terjesztett be. Ebben azt javasolja az osztrák kormánynak, hogy Horvátországot függetlenítsék Magyarországtól, és az osztrák kormány fennhatósága alá rendeljék.

– Ezt a beadványt természetesen ismerem, és ez a legnagyobb bizonyíték, ami mellettem szól: én az osztrák kormányt hűséggel szolgálom.

– Ez igaz – válaszoltam –, mert az osztrák kormány Önnel szemben gavallérosan viselkedett, és fizetett, mint egy katonatiszt. No, most már egészen a tárgynál vagyunk. A magyar kormány panaszt emelt a külügyminiszternél, hogy Ön, kedves doktor úr, a magyar kormányt egyszerűen becsapta. Nos, mit szól ehhez?

Dr. Frank nem jött zavarba. Ellenkezőleg, egészen kedélyesen felelt:

– Ez igazolja legjobban az én ügyes diplomata voltomat, mert egy év óta tartom sakkban a magyarokat.

– Ez igen üdvös és dicséretre méltó dolog volna, ha Wekerle miniszterelnök úr nem csatolta volna be a külügyminiszterhez benyújtott panaszában azokat a kísérő nyugtákat, amelyeknek ellenértékét Ön a magyar kormánytól vette fel. Talán hűségpénznek is nevezhetnénk…

Frank erre nem volt elkészülve. Fejét kezébe hajtva elsápadt. Kis ideig gondolkozott, majd így szólt:

– Tanácsos úr! Ezek után csak egy kérdésem volna még. Mit szándékozik ebben a kellemetlen ügyben határozni és tenni?

– Nagyon nehéz probléma előtt állok. Szeretnék segíteni. Hát miért vagyunk mi diplomaták? Már tudom is, mit kell tennünk, hogy Ön pozícióját a magyar kormánnyal szemben megtarthassa. Kérem, adjon nekem egy reverzálist [írásbeli nyilatkozat – S. A.], amelyben beismeri, hogy a magyar kormánytól időközönként felvett pénzösszegeket jótékonysági célra fordította.

Tíz perc elteltével dr. Frank átadta az iratot, majd hozzátette:

– Méltóságod jól tudja, hogy ezeket a pénzeket megszolgáltam…

– Éppen ebben nem vagyunk olyan biztosak, kedves képviselő úr. Budapestről azért kapott pénzt, hogy pártja a horvát parlamentben ne obstruálja [hosszú beszédekkel időhúzást folytat a parlamentben – S. A.] a fiumei rezolúciót. Bécsből viszont azért, hogy indítsa meg az obstrukciót. Mármost mihez tartsuk magunkat? Obstruál vagy nem obstruál?

– A legmagasabb bécsi körökben jól tudják, hogy számíthatnak rám – felelte Frank rekedten. – Ferenc Ferdinánd trónörökös őfensége birtokában van az a memorandumom, amelyben a monarchiának a trializmus alapján való újjászervezését javaslom.

– Van Önnek erről a memorandumról másolata?

Íróasztalához lépett, és rövid keresés után egy vastag, gépelt iratcsomót vett elő. Átnyújtotta. A memorandum negyvennyolc oldalon fejtette ki, hogy Horvát–Szlavonországot egyesíteni kellene Boszniával, Dalmáciával és a volt magyar határőrvidékkel. Ez az új tömb a monarchia keretén belül ugyanazokat az autonóm jogokat élvezné, mint Ausztria és Magyarország.

– Ideadná nekem képviselő úr ezt az iratot? – kérdeztem.

– Szívesen. Több példányom van belőle.

– Köszönöm. Most csak arra kérem, hogy beszélgetésünket tekintse bizalmasnak. Én ugyanezt ígérem Önnek.

Szívélyes kézszorítással váltunk el.

Jó hangulatban tértem vissza szálláshelyemre, az érseki palotába. Másnap beható tárgyalások után elintéztem az érsekkel, hogy alapítványt létesítsen egy szegényház építésére, és erről közjegyzői okiratot állíttatott ki.

Közvetlenül ezután megjelent nálam dr. Baron kanonok, és arra kért, intézzem el neki, hogy ő legyen a diakovári püspök. Megmondtam neki, hogy ez csak pénzkérdés. Százezerbe kerül! Húszezer koronát azonnal átadott, és írt egy kötelezvényt: ha kinevezése megtörténik, egy esztendő alatt újabb nyolcvanezer koronát fizet nekem. Nagy örömmel vette a gyors ügyintézést, de kifejezte aggodalmát, miszerint a bánnak más jelöltje van a püspökségre. A nyolcvanezer korona nagyon izgatott, ezért elhatároztam, hogy eredeti szándékomtól eltérően elmegyek a bánhoz.

Gróf Pejacsevics Tivadar horvát bán – akire egy küldöttség várt éppen – azonnal fogadott. Beszélgetésünk során megkérdeztem tőle:

– Kegyelmes uram, milyen embernek ismeri dr. Frank Józsefet, akivel fontos tárgyalásaim voltak?

– Nagyszerű ember, ügyes politikus és ránk, magyarokra nézve, teljesen megbízható.

– Ez meglep, mert én éppen az ellenkezőjéről győződtem meg. Ezt azonnal igazolom is.

Kivettem táskámból Frank nyilatkozatát, és megmutattam. A bán rendkívül zavarba jött.

– Nem értem a dolgot – mondta. – Különben is, nagyon furcsának találom, hogy a hátam mögött fontos politikai tárgyalásokat folytatnak.

Láttam, hogy a bánnak nagyon kellemetlen Frank leleplezése, ezért nem forszíroztam tovább.

– Nem történt még semmi baj, kegyelmes uram, minden attól függ, hogyan referálom a dolgot. Egyébként nem ezért jöttem. Egy szívességet szeretnék kérni. Dr. Baron a diakovári püspökségre pályázik. Mivel úgy tudom, hogy kegyelmes uram Mihalovics kanonokot pártolja, arra kérem, ha mégis Baront neveznék ki, ne éljen vétójogával.

A bán ezt készséggel megígérte.

Másnap Budapestre utaztam. Az állomáson két gyanús alakra figyeltem fel. Rendőrkopóknak néztem. A vonaton ismét megláttam ezt a két urat, nem messze a fülkémtől. Még meg sem állt a szerelvény a pesti pályaudvaron, amikor leugrottam. Gyorsan át az indulási oldalra! Kis kézitáskámat betettem a ruhatárba, kint kocsiba vágtam magam, és a miniszterelnökségre hajtattam. Referáltam a Zágrábban történtekről, átadtam a bizonyítékaimat, felvettem a jól megérdemelt jutalmamat, majd hazamentem.

Reggel a cselédet elküldtem a táskámért. Az ablakból láttam, hogy két ismert detektív kísérte haza. Már tudtam, hogy baj van.

– Hát magával mi történt, Strassnoff? Miért állították elő? – kérdezte Rudnay rendőrkapitány. – Mondja el, miért járt Zágrábban, mert az tudom, hogy nem passzióból ment le.

– Nem mondhatok semmit… Méltóztassák telefonálni Ábrányi Kornélnak, a sajtóosztály főnökének, talán ő megadja a felvilágosítást.

Miután Ábrányi megjelent, a rendőrkapitánnyal rövid ideig tárgyalt a másik szobában.

– Nézze, Strassnoff – szólt Ábrányi –, sajnos nem tehetek semmit.

– Nem is kívántam – mondtam megértően és nagyvonalúan.

Ábrányi elment. Természetesen nem lett volna szabad rá hivatkoznom, mert már nem Berger von Waldeneck külügyminiszteri tanácsos, hanem ismét Strassnoff, a szélhámos voltam, és egy szavamat sem hitték volna el.

Másnap két detektív kíséretében Zágrábba vittek. Legnagyobb megdöbbenésemre legalább tízezezres tömeg várakozott az állomás körül. Amikor kiléptem az épületből, óriási ováció fogadott:

– Zsivie Strassnoff! Abzug Frank! [Éljen Strassnoff! Le Frankkal! – S. A.]

Szorongásom egyszerre elmúlt, amikor felfogtam, hogy nem akarnak felkoncolni. A lelkes fogadtatás egyébként indokolt volt, mert Horvátországban ez az ügy óriási feltűnést keltett. Hetekig derültek azon, hogy ilyen magas állású férfiakat így be lehetett csapni.

Az ügyészségi fogházba szállítottak.

Meglátogatott Schwartz Ludwig, a kiváló ügyvéd, aki felajánlotta, hogy szívesen vállalja védelmemet. Schwartz azelőtt igazságügyi főnök volt Zágrábban. Arra kért, hogy mondjak el mindent őszintén. Nem bíztam benne, mert azelőtt nem ismertem. Kértem, várja meg, míg a vizsgálóbíró kihallgat, azután beszéljünk a védelemről. Egy óra múlva már dr. Lobe vizsgálóbíró előtt álltam. Jegyzőkönyvbe csak ennyit mondtam: „Senkinek sem érdeke, hogy ezzel az üggyel nagy lármát csapjunk.”

Délután meglátogatott dr. Araniczky Slavko igazságügyi főnök.

– Nézze Strassnoff, én mint igazságügyi főnök, nem szoktam a vizsgálati foglyokat meglátogatni. De ez az ügy a nagy nyilvánosság előtt zajlik, és nagyon kellemetlen ránk nézve. Ezért egész röviden akarom kérni valamire. Ön okos ember, meg fog engem érteni. Ha úgy viselkedik a tárgyaláson, mint a vizsgálóbíró előtt, és nem mond el részleteket, akkor azon leszek, hogy büntetése minimálisra redukáltassék. Ha én megígérem, Ön elhiheti.

– Rendben van, nem fogok többet beszélni, mint amennyit kérdeznek.

– Gondom lesz rá, hogy ne faggassák! – búcsúzott el az igazságügyi főnök.

A tárgyalás nagyon rövid idő múlva megkezdődött. Nagy volt az érdeklődés. Nemcsak budapesti, hanem még külföldi újságírók is megjelentek. Csalódtak. A tárgyalás vezetője, dr. Alkovics nem szándékozott megizzasztani. Mégis kénytelen volt feltenni azt a kérdést, hogy mit tárgyaltam dr. Frankkal.

– Ha én még mindig Berger von Waldeneck lennék – válaszoltam –, akkor elhinnék, amit mondok. De Strassnoff, a szélhámos áll a törvényszék előtt, akinek úgysem hisz senki. Ha a törvényszék tudni kívánja, hogy miről beszélgettünk,

hallgassa ki dr. Frank képviselő urat.

– A képviselő úr nem hallgatható ki – mondotta az elnök –, orvosi bizonyítvánnyal igazolta, hogy betegsége miatt a tenger mellé kellett utaznia.

Az érsekre vonatkozóan hasonló válaszokat adtam. A tárgyalás aránylag nem sokáig tartott. Az ítélet elég súlyos volt. Csalás bűntette miatt öt esztendei fegyházat kaptam.

Dr. Araniczky Slavko igazságügyi főnök megtartotta ígéretét, és nem egészen kilenc hónap múlva kiszabadultam.

A zágrábi események következtében Pejacsevics horvát bánt nyugdíjazták, dr. Frank belebetegedett, később belehalt lelki sérüléseibe, az érsek koadjútort kapott. Csak azt sajnáltam, hogy dr. Baron nem lehetett diakovári püspök, pedig megígértem neki.

Hamis frankért valódit

Amikor kiszabadultam a lepogladai fegyházból, már javában folyt a világháború [értsd: első világháború – S. A.]. Amíg a fegyverek beszéltek, nagyrészt feketézéssel foglalkoztam, de a hatóságokkal nem gyűlt meg a bajom. Egyébként is rendőri felügyelet alatt állottam, és csak nagyon óvatosan követtem el kisebb megélhetési csalásokat, amelyek sohasem derültek ki. Utána hosszabb időre Bécsbe mentem.

1925 decemberében világraszóló szenzáció járta be a nemzetközi sajtót. Hágában elfogtak egy Jankovich nevű magyar ezredest, aki 6000 darab francia ezerfrankost igyekezett belga frankra átváltani. Kiderült, hogy hamisítványok, és Jankovichot a holland rendőrség letartóztatta. Néhány nap múlva elcsípték két társát is Mankovich és Marsovszky volt magyar tisztek személyében, akik összesen 27 000 darab hamis ezerfrankost igyekeztek különböző bankokban elhelyezni. A nyomozás adatai arra mutattak, hogy egy szervezett banda hatalmas arányokban folytatta a bankjegyhamisítás mesterségét.

A szálak Bécsbe és Budapestre vezettek. Első asszociációja az lehet e sorok olvasójának, hogy nyilván az én kezem és eszem is benne volt e bűntényben. Tévedés. Igaz, utólag megfordult a fejemben, hogy elszalasztottam egy nagy lehetőséget, ugyanakkor örültem is, mert a tetteseket leleplezték, és nem voltam köztük.

A nagy mennyiségű hamis francia bankjegy forgalomba hozatala elsősorban a francia kormány érdekeit sértette, ezért parlamenti bizottságot küldött ki az ügy megvizsgálására. A bizottság Adré Benoist és Jules Emery rendőrfelügyelőket bízta meg a nyomozással, akik több hónapot töltöttek el az osztrák, a magyar, végül a

német fővárosban. Kiderült, hogy a frankhamisítók félhivatalos kapcsolatot tartottak fenn az akkor magyar kormány egyes tagjaival, élükön Nádosy országos rendőrfőkapitánnyal és Windischgrätz Lajos herceg volt miniszterrel. A háttérben egy titkos társaság állott, amely beférkőzte magát a kulisszák mögötti magyar bel- és külpolitikába. A szálak igen magas állású politikusokhoz vezettek. A későbbi vizsgálat során az egész világ előtt lelepleződött: Magyarország lelkiismeretlen és gátlás nélküli kalandorok prédájává lett, akik közönséges bűncselekményektől sem riadtak vissza, hogy a kiváltságos osztályok ingadozó uralmát megszilárdítsák.

A frankhamisítók jelentékeny tőkét fektettek be. A szükséges gépeket egy nagy bécsi cégtől vásárolták, a szakmunkásokat Berlinben szerződtették. Műhelyük a Térképészeti Intézet pincéjében kapott helyet. Az akkori igazgató, gróf Teleki Pál állítólag semmit sem tudott arról, mi történik az épületben.

A bankjegyhamisítás nem szorítkozott kizárólag a francia ezerfrankosokra. Ausztriában, Graz közelében felfedeztek egy hasonló műhelyt, ahol csehszlovák bankjegyeket hamisítottak. Windischgrätz Lajos herceg, a társaság egyik kimagasló tagja, már a frankhamisítás előtti időkben is hírhedt volt kapzsiságáról, és zavaros üzleteiről. A háború alatt egy nagyarányú burgonya-panamáját leplezték le, s ezért le kellett mondania élelmezési miniszteri állásáról. Utána krumpli-hercegnek csúfolták.

Minden napilapot rendszeresen elolvastam, és folyamatosan követtem az eseményeket, a hírek kommentárjait. Valamilyen kárörvendés-félét éreztem: a bűnösök megérdemlik büntetésüket, és milyen jó, hogy én kimaradtam belőle. Végtére is nem hamis, hanem valódi pénzt kell szerezni – ez az igazi művészet! És ekkor villant fel bennem a zseniális gondolat. Itt az ideje, hogy én is megsüssem a magam kis pecsenyéjét – valódi pénzért!

Bécsből Berlinbe utaztam, és gróf Szentirmay Richárd császári és királyi kamarás néven megszálltam a főváros legdrágább szállodájában, az Adlonban. Innen értesítettem a két francia rendőrtisztviselőt arról, hogy fontos adatokat tudok szolgáltatni a nagy bűnüggyel kapcsolatban. A franciák lépre mentek. A nevem és a rangom hatott. Benoist és Emery joggal feltételezte, hogy éppen egy magyar gróftól tudhatnak meg további értékes adatokat a frankhamisítás magyar részleteiről.

A beszélgetés a berlini francia nagykövetségen folyt le.

– Hazafiúi kötelességemnek tartom közölni Önökkel a birtokomba került információkat, ugyanakkor szeretném elérni, hogy a bankjegyhamisításban mindenki elnyerje méltó büntetését. Nem titkolom, hogy az Önök által is reflektorfénybe került hamisítók nagy részét személyesen ismerem, így még jobban felháborít az a cselekedet, amire vetemedtek. Kapcsolataim révén hamarosan meg tudnám szerezni a hamis bankjegyek kliséit.

– Nagyra értékeljük elszántságát, igazságérzetét és segítőkészségét – mondotta Benoist.

– Tekintettel arra – folytattam –, hogy a bűnjeleket meg kell vásárolnom, ezért ötvenezer frankra lenne szükségem. Egy hét múlva szállítani tudom a kliséket.

– Tudja Ön, milyen nagy összeget mondott? Honnan teremtsük elő? – kérdezte csodálkozva Emery.

– Erre csak Önök tudják megtalálni a választ. Az árat sajnos nem én szabtam meg.

A két detektív félrevonult tanácskozni, majd néhány perc múlva Emery bejelentette, hogy a kért összeg fél órán belül a követségen lesz és átvehetem. Amíg a futárt vártuk, barátságosan elbeszélgettünk, szivarra gyújtottunk, és konyakot fogyasztottunk.

Elmúlt néhány hét, és természetesen nem jelentkeztem. A két francia rendőrtisztviselő felkeresett a Hotel Adlon-ban. Lakosztályomban fogadtam őket.

– Uraim! Rendkívül megtisztelő számomra, hogy Önök személyében franciákat köszönthetek szerény hajlékomban. Imádom a francia konyhát, amelynek kialakulása alapjában véve az olaszoktól, még pontosabban a római birodalomból átmentett sütési-főzési módszerekre vezethető vissza. Az egykori francia udvari és főúri konyhák fényűzése, később a jómódú polgárság igényei késztették fejlődésre. Különösen XIV. Lajos főudvarmestere Bechamel herceg fejlesztette az udvari konyhát igen magas színvonalra. Ebben az időben vált ki a francia konyha a többi nemzet konyhái közül.

A két detektív szeretett volna megszólalni, de nem hagytam rá időt.

– A franciák és a szerelem! Ó, mennyi bájos történetet hallottam már! Legutóbb egy szép, poétikus esetet meséltek nekem szerelmes levelekről. Képzeljék, uraim, egy fiatal lánynak rengeteg szerelmes levelet írt az udvarlója, aki írói ambícióiról volt ismert. Közben azonban az ifjú francia hölgy eljegyezte magát, s így a levelezésnek vége szakadt. A romantikus fiatalember természetesen megsértődött az eljegyzés miatt, és elment a lányhoz visszakérni a leveleit. „Nem adom oda őket – mondta a lány –, olyan szépek, hogy nem tudok tőlük megválni.” „De mi lesz, ha a vőlegénye megtalálja őket?” „Maga majd kitalál valamit – válaszolta a lány –, de én semmi szín alatt nem válok meg a levelektől.” No, a fiatalúr tényleg kitalált valamit. Kinyomtatta egy nagyon csinos kis kötetben az összes leveleket. A könyvet száz példányban rendelte meg a nyomdásznál, kilencvenkilencet megsemmisített, és a maradék egyet átadta hűtlen szerelmének. Így az ifjú asszony minden feltűnés nélkül elhelyezhette a könyvtárában. Tulajdonképpen ma már nincs is szükség erre a trükkre, mert ezzel a fiatal költő teljesen meghódította a hölgyet, aki felbontotta eljegyzését. Aztán gyűrűt váltott a romantikus hajlandóságú fiatalemberrel. Azt beszélik azonban, hogy most meg egy fiatalasszonynak ír szerelmes leveleket, s így reményünk van egy második és bővített kiadásra is.

– Szentirmay gróf úr! Szíveskedjék meghallgatni minket! Bocsánatát kérjük a zavarásért. Ha nem lenne sürgős a dolog, talán nem is jöttünk volna el Önhöz…

– Még egy pillanat, tisztelt uraim! Nem győzöm csodálni a francia arisztokrata hölgyeknek azt az érzékét, hogy helynek, időnek és alkalomnak megfelelően – hacsak egy halovány árnyalattal is – mennyire különböző kosztümöt vesznek fel a lovagláshoz. Egészen másképpen öltözködnek, ha reggel még harmatos az idő, mint estefelé, amikor sétalovagolnak. Bármely társaságban otthon érzik magukat, kedvességük átsugároz minden emberi lényre. A fehér mellény világos nyakkendővel olyan összhangot alkot, amely a természet ünnepi hangulatának inkább megfelel, mint az illemkönyvekben előírt lovagló uniformnak. Még az ujjak formája is merészen és kacéran lépi át a megszabott szigorú méreteket, mert hullámosabb, bővebb. Különösen kedvesen egészíti ki a kosztümöt a vonzó cilinder, amely kimondottan az úri divat nagyköveteként tartható számon…

Határozottan, bátran és egyértelműen vágott közbe Benoist.

– Néhány héttel ezelőtt Ön bátorkodott egy ígéretet tenni, miszerint…

– Így volt, uraim! Valóban így volt! – helyeseltem halálos nyugalommal.

– Sajnálatos módon Ön nem szállította le nekünk a megígért bűnjeleket.

– Így van, uraim! Igazuk van!

– Már megbocsásson… Hogy lehet ilyen cinikusan válaszolni ezekre a kérdésekre?! – háborodott fel Emery.

– Uraim, én nem vagyok cinikus, én realista vagyok, vagyis a tényeket igazoltam vissza. Az is factum, hogy én nem vagyok az, akinek hisznek. A nevem Strassnoff Ignác. Viselt dolgaimról már nyilván hallottak…

A két francia rendőrtisztviselő meglepetten és csalódottan nézett össze. Benoist az asztalra csapott.

– De felvette tőlünk az ötvenezer frankot!!!

– Igen, és már jól elrejtettem.

– Hallatlan impertinencia! Figyelmeztetem – fenyegetett meg Benoist –, hogy módunkban van Önt azonnal átadni a berlini rendőrségnek.

Elmosolyodtam, és tagadóan ráztam a fejem.

– Uraim, ezt nem gondolhatják komolyan. Nem tehetik meg! A frankhamisítás ügye módfelett kínos botrány a francia kormány számára, Önök nem fogják ezt tetézni ezt egy Strassnoff-botránnyal! A párizsi felettes hatóságuktól se várhatnának el dicséretet, ha kiderülne, hogy magas rangú rendőrtisztviselő létükre belementek ebbe a csapdába. Inkább tessék tanácskozni egyet. Fél óra múlva visszajövök.

Jól számítottam, nem mertek lépni. Még ők kértek meg, hogy ne szóljak senkinek a dologról. Utána elátkoztak ugyan, de hozzátették: ezek a csúnya szitokszavak nem illenek francia rendőrtisztek ajakára. Egyetértettem velük, és megbocsátottam nekik.

Néhány hónapig boldog voltam, de a pénzem egyre jobban fogyott. A bohém ember könnyed, könnyelmű optimizmussal él, nem nagyon törődik a társadalmi

formákkal és előítéletekkel, vagyis jó kedélyű életművész.

Nagy kár, hogy a pénz nem tiszteli ezt az életformát, és mindenáron távozni akar az ilyen embertől.

Epilógus

A frankhamisítók után nyomozó francia rendőrtisztviselők megtréfálása volt az utolsó nagyszabású kalandom. A húszas évek végefelé már rosszul ment a sorom. Ekkor határoztam el, hogy megjelentetem emlékirataimat, amelyeknek egy részét még a lepogladai fegyházban írtam meg. A velem született leleményességnek ezúttal sem tudtam parancsolni: megtréfáltam üzletfeleimet – egyidejűleg egy bécsi és egy berlini kiadócéggel kötöttem szerződést, mindkét oldalról felvettem a honoráriumot, ők pedig évszámra pereskedtek egymással. Nem tudom, megjelent-e egyáltalán ez a könyv.

1928-ban, egy ragyogó júniusi délelőttön egy nagy berlini kávéház teraszán ültem, és szokásos kávémat fogyasztottam. Akkortájt itt gyűltek össze az újságírók, írók, festők, színészek, tehát a belépő a nap minden szakában találkozhatott ismerősökkel. Ezúttal a széles terasz meglehetősen néptelen volt, csupán néhány öregedő színész napfürdőzött az asztalok melletti kosárszékekben. Ekkor éreztem először igazán, hogy megöregedtem, megkoptam. Az egyik széken zöldes posztóval borított batyum hevert. Már-már a rám igazán nem jellemző pesszimista hangulatba kerültem, amikor megszólított egy régi budapesti újságíró ismerősöm.

– Mi járatban van itt, Náci bácsi?

Keserűen válaszoltam, és lemondóan legyintettem.

– Hogy mi járatban? Én, a nagy Strassnoff Ignác, szövetekkel házalok!

Vállamra tette a kezét.

– Nem aggódom magáért! Ilyen ügyes ember még ebből is jobban él, mint másik három.

– Ne túlozzon, és ne gúnyolódjon! – förmedtem rá. – Alig keresek valamit. Vége az üzletnek. Ezek a németek olyan buták, hogy nem lehet őket becsapni! Üljön le, megmagyarázom! Budapesten vagy Bécsben beültem az üzletféllel egy kávéházba vagy egy nagy hotel halljába. Komoly, minden hájjal megkent ember volt a partnerem. Tárgyaltunk… Ő is okos ember volt, és én is okos ember vagyok. Én is be akartam őt csapni, ő is engem. Mivel én voltam az okosabb, végül is én csaptam be őt. A németekkel nem tudok boldogulni. Szóba se állnak velem, vagy ha meghallgatnak, olyan együgyűen tárgyilagos kérdéseket vetnek fel, hogy elmegy a kedvem a halandzsázástól.

– Drága bátyám! Ha így áll a dolog, akkor nagy baj van – felelte az újságíró.

Nem is maradtam Berlinben. Visszajöttem Mátészalkára, feleségül vettem egy nálam harminc évvel fiatalabb karcagi asszonyt. Még 1902-ben magyarosított nevemet használtam, és Szendrei Ignácként éltem tovább. Szalkán sok régi ismerősöm volt, akik tisztelték kalandori múltamat. Jó szívvel fogadtak. Havonta összeadtak számomra párszáz pengőt, és életem alkonyát aránylag gondtalanul töltöttem. Amikor a Guttman-vendéglőben összejöttünk, órák hosszat meséltem a szájukat tátó helybelieknek. A tulajdonos külön honorálta „műsoraimat”. Egyszer Péchy László főispán is leült velem kártyázni!

Sikereimet túlzott önbizalmamnak, szuggesztív erőmnek, de leginkább annak a varázsnak köszönhettem, amelyet a jelmez, a név és a foglalkozás jelentett számomra. A pillanatnyi elhatározások sodrában villámgyorsan szerepet írtam magamnak, és jó színészként igyekeztem maximális sikerrel előadni, rögtönözni. Akkor váltam ismét Strassnoffá, amikor a rendőrség érdeklődött a részletek iránt, vagy amikor előzetes letartóztatásom előtt a vizsgálóbírónak jegyzőkönyvbe mondtam viselt dolgaimat.

Minden ember ráfizetett már arra, hogy jó szíve volt, miért ne fizettem volna rá én is? Egy biztos. Nem sajnálok, nem bántam meg semmit, mert érdekes, színes, izgalmas, kalandos életet éltem, az élet színpadán én voltam a főhős. Akkor is, ha több mint húsz esztendőt az élet árnyékos oldalán kellett letöltenem. A rosszat azonban igyekszem elfelejteni. Elég volt a nagyvilági életből, és abból az izgalomból is, amit ezek a kalandok adtak nekem. Nem akarom többé olvasni a nevemet és tetteimet az újságokban. Még akkor sem, ha személyemet és cselekedeteimet a *páratlan, zseniális, egyedülálló* jelzőkkel dicsérték. A vége úgyis az lett, amit a törvényszék elnöke Őfelsége, a király nevében hirdetett ki…

Meg kell mutatnom, hogy Strassnoff Ignác mindenre képes – még tisztességes ember is tud lenni. Bár elismerem, hogy ez a legnehezebb dolog a mai világban…

1932-ben egy kis füzetkében kiadattam emlékirataimat, amelyekből azonban számos fontos részlet kimaradt. Három nagyobb ügyemből operettet írtam, egyik barátom szerezte a zenéjét. Bemutatóját 1932. november 5-ére tűzték ki; a darabban én is szerepeltem volna. Sajnos nem került színre, mert a rendőrség érvényesítette azt a végzést, amely szerint engem örökre kitiltottak Budapestről. A toloncházból egyenesen Mátészalkára vittek.

Az orvosok felfedezték, hogy epehólyagrákom van. Megpróbáltam, de az alattomos betegséget nem tudtam becsapni. 1933. július 9-én, 65 éves koromban a debreceni városi kórházban visszaadtam lelkem a Teremtőnek. A Magyar Távirati Iroda rövid hírben tudatta a világsajtóval, hogy Strassnoff Ignác, a világhírű kalandor eltávozott az élők sorából.

*** ***

Már délelőtt tíz órakor úgy éreztem, felforrt az aszfalt. Ha nem megyek el a strandra, akkor megfő a testem a lakásban vagy az utcán bevásárlás közben.

A végzetes sorscsapás előli menekülésem előtt azonban még volt egy fontos elintéznivalóm. Egy csekély, de családunk számára mégis jelentős összeget kellett elhelyeznem valamelyik bankban. Már tegnap kinéztem magamnak a LapuMag Inveszt Lakásszövetkezet épületét, amelynek minden oldalát üveg borította. Az elegáns külső számomra egyértelműen bizonyította, hogy a cég semmiben sem szenved hiányt, és jól sáfárkodik a befektetők pénzével.

Kellemes, hűvös levegő, majdnem földig hajló portás és szalutáló biztonsági őr fogadott az előcsarnokban. Testem pórusai összehúzódtak a feleségem által gondosan kivasalt rövid ujjú, fehér ingem alatt. Alulról a nadrágom alá is felmászott a hűsítő fuvallat. Mennyei érzés!

– Tessék helyet foglalni! – invitált asztalához egy világoszöld öltönyt, fekete cipőt és zöld nyakkendőt viselő tisztviselő.

Miután előadtam szándékomat, részletes tájékoztatót tartott a befektetési lehetőségekről. Lakásszövetkezetük az ország legkülönbözőbb részein épít zöldövezeti lakónegyedeket. Egy év múlva kerül átadásra a Zagyva csodálatos völgyében elterülő őstölgyes mellett az a negyven lakásból álló lakópark, amely minden luxusigényt kielégít. 100-140 négyzetméteres, légkondicionált lakások, önálló óvoda és bölcsőde, parkoló, garázs, teniszpálya, konditerem, uszoda, minigolf pálya várja a lakókat. Valójában ez nem is lakó-, hanem üdülőkörnyezet. Készültségi foka ötven százalékos. A lakások háromnegyedét már eladták. A náluk elhelyezett betétekre azért fizetnek a banki alapkamatnál jóval többet, mert a beruházó meghatározott ütemben kéri a végzett munkáért járó összegeket. És a cég négymillió forintnyi tőkéje le van kötve, érintetlenül kell maradnia. A szövetkezetnél lekötött pénzem két év alatt megduplázódik.

A fiatalember elővett egy táblázatot, amelynek oszlopaiban különböző számokat és százalékokat húzott alá, miközben lelkesen magyarázta a hozam növekedésének ütemét.

Az igazat megvallva, nem sokat értettem belőle, de minden olyan biztatóan hangzott, hogy igent kellett mondanom.

A tisztviselő kissé meglepődött, amikor megneveztem a betétként elhelyezendő csekély összeget – ez volt náluk a minimális summa. Személyi igazolványom alapján elkezdte kitölteni a szerződést, közben egyéb nyomtatványokat helyezett az asztalra. Ekkor megszólalt a telefonja.

– Azonnal?!… – kérdezte hitetlenül, majd letett a kagylót.

– Bocsánat, uram! Kérem, várjon egy-két percet, mert az elnökhelyettes hivat egy halaszthatatlan ügyben.

Ha azt mondom, hogy sietek, nyilván akkor is magamra hagyott volna.

Fél perc múlva egy ugyanolyan egyenruhás alkalmazott ült le a helyére. Elnézést

kért a váltás miatt. Eltelt egy-két perc, amíg végignézte a kikészített papírokat és nyomtatványokat. Aztán körülnézett, mintha keresne valakit. Később jöttem rá, hogy inkább azt figyelte, ki hallhatja meg beszélgetésünket… Senki… Közelebb hajolt, és minden átmenet nélkül így szólt:

– Meg kell szerezni mindent lehetőleg még ma, mert holnapra talán már semmi se marad! Ne vegyél el semmit, intézd úgy, hogy önszántukból adják!

Meglepetésemben úgy nyomtam hátra magam a fotelben, mintha éppen egy induló űrhajóban ülnék.

– Honnan… honnan… Miért tud Ön idézni egy olyan regényből, amelyik még meg sem jelent?!…

Barátságosan és huncutul rám mosolygott, majd könnyedén folytatta:

– Strassnoff Ignác sohasem téveszti el az ajtót. Ön azonban most eltévesztette…

– Strassnoff… Ignác…??? – nyögtem ki magamból. A döbbenet a torkomat fojtogatta.

– Amint a kitűzőmön látható, az új nevem Sátori Imre elnök… Reinkarnálódtam, de ez már egy másik történet…

Játékosan intett a kezével, vagyis egyértelműen kitessékelt.

– Kérem, uram, távozzék! Ez a hely nem Önnek való!

Felállt, meghajolt, majd elköszönt:

– Örüljön a szerencséjének!

Egyetlen mozdulattal visszaadta az igazolványomat, aztán eltépte a papírokat, és darabjait a szemétkosárba ejtette…

VÉGE